

MENSENRECHTENEDUCATIE VOOR MAATSCHAPPELIJK KWETSBARE GROEPEN

Een educatief pakket met een empowerment invalshoek

*“Alles begint met de rechten van de anderen en
met mijn nooit eindigende plicht om deze te eerbiedigen.”*
Emmanuel Lévinas

Astrid Meganck

Woord vooraf

'Mensenrechteneducatie voor maatschappelijk kwetsbare groepen' is een educatief pakket voor maatschappelijk kwetsbare groepen dat werd uitgewerkt en deels uitgetest door Astrid Meganck, in het kader van een stage Sociale Agogiek aan de Universiteit Gent, academiejaar 2005-2006. Het pakket werd ontwikkeld in samenwerking met vzw INGent (Intercultureel Netwerk Gent) dat maatschappelijke oriëntatie voorziet voor de doelgroep 'mensen zonder papieren'. Dit educatief pakket werd opgezet met de bedoeling mensenrechten ook te introduceren bij mensen of groepen die kwetsbaar zijn voor de schending van hun rechten. We kunnen hierbij denken aan thuislozen, mensen zonder papieren, vrouwen, personen met een handicap, mensen met een laag inkomen,... Dit educatief pakket omvat 12 sessies, onderverdeeld in 2 delen. Het tracht bij te dragen tot de empowerment van maatschappelijk kwetsbare groepen.

VORMEN vzw
Lange Gasthuisstraat 29
2000 Antwerpen
tel 03/293 82 15
mensenrechteneducatie@vormen.org
www.vormen.org

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	p. 3
Inleiding	p. 4
Educatief pakket	
Wat zijn mensenrechten?	p. 5
Wat is mensenrechteneducatie?	p. 5
Waarom een pakket mensenrechteneducatie voor maatschappelijk kwetsbare groepen	p. 6
Empowerment	p. 7
Visie	p. 8
Doelstelling van het pakket	p.9
Didactische werkvorm	
Werkingsprincipes voor begeleiders	p. 10
Algemene tips voor begeleiding	p. 11
'Energizers'	p. 14
Evaluatieopzet	p. 15
Hoe deze handleiding gebruiken?	p. 16
Inhoud	
Sessie 1: Mens-zijn	p. 27
Sessie 2: Relaties	p. 32
Sessie 3: Waardigheid	p. 36
Sessie 4: Emoties	p. 45
Sessie 5: Waarden	p. 48
Sessie 6: Vooroordelen en stereotypen	p. 54
Sessie 7: Discriminatie	p. 58
Sessie 8: Kennis van mensenrechten	p. 64
Sessie 9: Schendingen en toepassingen van mensenrechten	p. 105
Sessie 10: Mensenrechten en basisbehoeften	p. 117
Sessie 11: Discussie rond mensenrechten	p. 128
Sessie 12: Actie?!	p. 134
Evaluatie	
Evaluatieactiviteiten met deelnemers	p. 139
Evaluatieformulier voor deelnemers	p. 139
Evaluatieformulier voor de organisatie	p. 139
Bronnen en links	p. 144

Inleiding

Dit educatief pakket richt zich tot organisaties die werken met maatschappelijk kwetsbare groepen. Deze handleiding beoogt maatschappelijk kwetsbare personen of groepen in de samenleving te empoweren door gebruik te maken van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM). Reflectie over de eigen situatie en de koppeling ervan met mensenrechten wordt hierbij als methode gehanteerd. De visie dat mensenrechten kunnen gebruikt worden als kapstok om de alledaagse ervaringen te toetsen vormt het uitgangspunt bij elke sessie. Het pakket voor kwetsbare groepen beoogt mensenrechten als rode draad, in de vorm van oefeningen, in een bestaande vormingssessie in te passen. Maar het pakket kan ook gebruikt worden als workshop of als ondersteuning bij de dagelijkse werking. Het geheel is niet uitsluitend bedoeld als een reeks in een welbepaalde volgorde na elkaar te doorlopen activiteiten, maar tegelijk als een stel methodieken waaruit men naar goeddunken kan kiezen, afhankelijk van de situatie. Het pakket is zo ontwikkeld dat mensenrechten flexibel kunnen worden geïntroduceerd bij de doelgroep, rekening houdend met de specifieke eigenschappen van de doelgroep en aangepast aan het eigen karakter van de organisatie.

Educatief pakket

Wat zijn mensenrechten?

Mensenrechten zijn die rechten die voor elke mens van fundamenteel belang zijn om een waardig (veilig en vrij) leven uit te bouwen. Omdat ze zo belangrijk zijn, hebben wereldwijd verschillende overheden en internationale organisaties mensenrechten opgetekend in allerlei verklaringen, verdragen en wetteksten. Toch betekent dit helemaal niet dat alle rechten van de mens alomtegenwoordig zijn of overal als even waardevol worden aanzien of worden nageleefd. De individuele en collectieve rechten van miljoenen mensen staan nog steeds op losse schroeven. Discriminatie, machtsmisbruik, honger en analfabetisme zijn nog steeds dagdagelijkse realiteit. Daarom is het belangrijk dat mensenrechtenorganisaties acties blijven ondernemen om (overheden aan te moedigen) schendingen van de mensenrechten te voorkomen en zeker niet onbestraft te laten.

Gewoonlijk worden de mensenrechten opgedeeld in **drie groepen**.

De eerste groep zijn die rechten die vallen onder de noemer ‘**klassieke mensenrechten**’. Dit zijn voornamelijk de rechten en vrijheden die de Franse Déclaration des Droits de l’Homme et du Citoyen van 1789 en een aantal grondwetten uit de 19de eeuw vermelden. Deze burgerlijke en politieke rechten houden onder andere het recht op leven, vrijheid en veiligheid, het recht op vrijheid van slavernij en foltering, het recht op deelname aan de politiek, het recht op een eerlijk proces en de fundamentele vrijheid van denken, geweten, godsdienst, mening en meningsuiting in.

Tijdens de eerste helft van de 20ste eeuw werd daarnaast ook de nadruk gelegd op de rechten op gelijkheid. Deze **economische, sociale en culturele rechten** vormen **de tweede groep** en bevatten onder meer de volgende rechten: het recht op werk, het recht op gelijke betaling voor gelijk werk, de vrijheid om zich te verenigen in vakbonden, het recht op een voldoende hoge levensstandaard, het recht op onderwijs en het recht om deel te nemen aan het culturele leven.

Tot **de derde groep** behoren de **solidariteitsrechten**. Dit zijn collectieve rechten die vooral belangrijk werden na de Tweede Wereldoorlog zoals het recht op vrede, op ontwikkeling, op een gezond leefmilieu, op communicatie en op het beheer van eigen hulpbronnen. Het zijn rechten die nog niet wereldwijd als dusdanig erkend worden en nog niet in een internationaal verdrag werden vastgelegd.

Daarnaast bestaan er nog een aantal andere normen en rechtstelsels die een relatie hebben met de mensenrechten. Voorbeelden hiervan zijn het militair recht, het oorlogsrecht en de gedragscodes van diverse beroepsgroepen.

Wat is mensenrechteneducatie (MRE) ?

Mensenrechteneducatie is educatie **over** mensenrechten en **voor** mensenrechten. Daarbij is het belangrijk dat mensenrechteneducatie wordt opgezet binnen een organisatie die gedragen wordt **door** mensenrechten.

Mensenrechteneducatie is educatie **over** mensenrechten:

Mensenrechteneducatie besteedt aandacht aan de kennis van mensenrechten, mensenrechtenverdragen, mensenrechtensystemen. De deelnemers leren mensenrechtenschendingen te herkennen en te zien hoe mensenrechten in de praktijk kunnen worden toegepast. Ze leren mensenrechten in vraag te stellen en te betrekken op alledaagse situaties.

In dit pakket gaat vooral aandacht naar mensenrechteneducatie **voor** de mensenrechten, in het bijzonder die van de deelnemers: De deelnemers leren enerzijds mensenrechten gebruiken om inzicht te verwerven in hun situatie en anderzijds mensenrechten gebruiken om op te komen voor hun situatie. Mensenrechten vormen dan een referentiekader om de eigen ervaringen aan te toetsen.

Mensenrechteneducatie is educatie **door** mensenrechten:

Mensenrechteneducatie moet, om waarachtig te zijn, de principes en waarden toepassen die het wil bevorderen; het moet dus tegelijkertijd educatie door mensenrechten zijn.

Waarom MRE voor kwetsbare groepen?

Het is belangrijk, gezien hun rechten soms geschonden worden, dat zij zich bewust zijn van hun mensenrechten/waarden. Dit **bewustmakingsproces** resulteert zowel in het hebben van kennis van de eigen juridische en formele rechten als in het toepassen of doen toepassen van waarden in de omgang met anderen.

Voor deze doelgroep vervult **empowerment** een sleutelrol. Mensenrechteneducatie als vormingswerk met de klemtoon op empowerment is zelden terug te vinden in de westerse praktijk rond mensenrechteneducatie. In Vlaanderen bijvoorbeeld zien we dat er voor het formele onderwijs onder de vakoverschrijdende eindtermen “opvoeden tot burgerzin” voor mensenrechteneducatie vooral einddoelen - en termen op het terrein van kennis werden uitgeschreven. Empowerende mensenrechteneducatie is voornamelijk terug te vinden in landen van de zogenaamde derde wereld en in Oost-Europese landen. Dit kunnen we afleiden uit de vele trainingsprogramma’s voor volwassen onderdrukte groepen die terug te vinden zijn via het internet. Verscheidene organisaties gebruiken mensenrechteneducatie om onderdrukte groepen te helpen in de strijd naar rechtvaardigheid. Mensen leren opkomen voor zichzelf vormt hierbij de voornaamste doelstelling, een proces waarbij mensen en/of gemeenschappen de controle over hun eigen leven en de beslissingen die hun leven beïnvloeden vergroten.

De algemene doelgroep die beoogd wordt zijn alle mensen die **kwetsbaar kunnen zijn voor de schending van hun rechten**. Aangezien al veel pakketten mensenrechteneducatie bestaan voor de deeldoelgroep ‘kinderen’, werd nu extra aandacht besteed aan volwassen groepen die kwetsbaar zijn in de samenleving. Dit pakket werd specifiek ontwikkeld voor ‘mensen zonder papieren’, maar het is transfereerbaar naar andere doelgroepen zoals personen in een kansarme situatie, thuislozen, vrouwen in een vluchthuis, personen met een handicap, minderheden, ouderen, ...

Het gebruik van het begrip empowerment vereist een specifieke en duidelijke omschrijving die toepasbaar is binnen mensenrechteneducatie. Het volgende onderdeel gaat dieper in op het begrip “empowerment” om vervolgens de raakpunten met mensenrechteneducatie te verduidelijken.

Empowerment

Empowerment is een nieuw begrip dat vanuit verschillende vakgebieden een andere invulling krijgt. Zo bestaan ook vele definities en benaderingen van dit begrip. Empowerment heeft een grote aantrekkingskracht in vele situaties. Daarnaast wordt empowerment vaak in verband gebracht met andere begrippen, zoals zelfredzaamheid, eigenwaarde en competentie, zonder dat dit verband wordt uitgelegd. Het gevolg is dat empowerment wordt gezien als een **containerbegrip** en om die reden niet altijd meer even serieus wordt genomen

Een definitie van empowerment die vaak wordt gebruikt in de literatuur is die van Rappaport (Rappaport, 1984 in Delahaj, 2004):

“empowerment is een proces waarbij mensen of groepen meer invloed krijgen over gebeurtenissen en situaties die belangrijk voor hen zijn”.

Dit is een algemene definitie waarbij empowerment gezien wordt als een proces waarin de controle over en invloed op de omgeving toenemen.

In het begrip empowerment ligt een **onderliggende structurele visie** besloten. Empowerment kan gezien worden als een manier om het proces van structurele marginalisering tegen te gaan: Hierbij worden mensen herleid tot ‘opvoedelingen’ die structureel, d.w.z. door de organisatie van de samenleving zelf een passieve functie toebedeeld krijgen, die hen belet een actieve rol spelen. Door dit proces kunnen mensen in een ‘cultuur van het zwijgen’, zoals Paulo Freire het omschrijft, raken. ‘De cultuur van het zwijgen’ is een gevolg van de socialisatie in de betreffende situatie: de betrokkenen hebben geleerd zich aan te passen aan de betreffende situatie. In de term ‘empowerment’ ligt aldus een proces van ‘culturele actie’ besloten: het bevragen van de bestaande werkelijkheid op haar humaniteit en waardigheid is daarom, aldus Freire, een effectieve probleembestrijding. Sociale verandering houdt in dat de werkelijkheid niet langer als een ‘gegeven’ wordt gezien, gebaseerd op een maatschappelijke consensus, doch als een voortdurende strijd tussen rivaliserende machtsstrategieën.

Deelnemers zijn empowered wanneer zij zich bewust zijn van hun actieve inbreng bij de ontwikkeling van kennis en zij kritisch kunnen reflecteren op hun eigen realiteit. De koppeling van deze culturele actie met mensenrechten bestaat erin dat **ieder mens het recht heeft om mee vorm te geven aan de sociale werkelijkheid**, om zich samen te bezinnen over de cultuur waarin we leven en die onze identiteit mede bepaalt om dan, via onthulling van de hieraan ten grondslag liggende uitgangspunten, deze cultuur te problematiseren en tegelijkertijd te veranderen (Bouverne-De Bie, 2004).

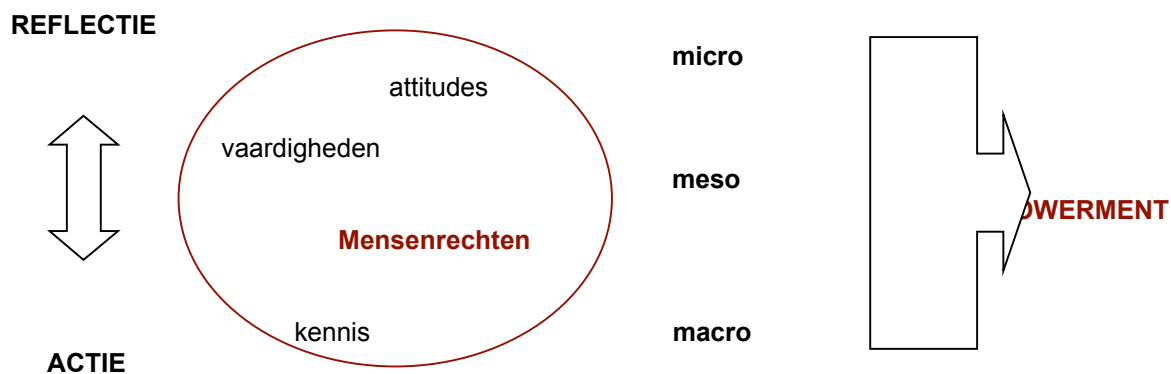
In dit pakket wordt empowerment gezien als een toepassing van de **cyclus actie-reflectie-actie**, dit gegeven komt verder nog aan bod. Reflectie vormt dus een uitgangspunt bij dit pakket. Deelnemers worden door middel van reflectie in staat gesteld inzicht te verwerven in de eigen situatie en zodoende kracht te verwerven om veranderingen in de leefomgeving teweeg te brengen. De oefeningen helpen de deelnemers respect te krijgen voor zichzelf, hun omgeving en hun situatie waarin zij verkeren. Tijdens de sessies wordt aandacht besteed aan het opbouwen van zelfvertrouwen, kritisch bewustzijn en het geloof in de eigen actieve inbreng om de situatie te verbeteren.

Visie

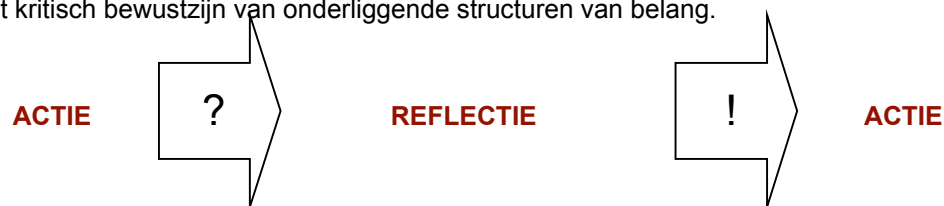
Door middel van oefeningen rond mensenrechten kan het **bewustzijn en de reflectie** van de doelgroep aangewakkerd worden. De deelnemers worden gestimuleerd tot nadenken over het verband tussen mensenrechten en het leven van elke dag. Zo komt men tot **“een leven door mensenrechten”**. Mensenrechten ontwikkelen zich dan als kapstok om over de eigen ervaringen te reflecteren. Eerder dan om een inhoudelijke afbakening van regels, vastgelegd in internationale verklaringen en verdragen, gaat het hier bij mensenrechteneducatie om een manier om tegen tal van dingen aan te kijken, om een soort bril waardoorheen men tal van situaties, ook uit het dagelijks leven, kan bekijken. De omgang met andermans eigendom, de omgang met racisme, de omgang met probleemsituaties, de omgang met emoties,... Het pakket tracht, door middel van oefeningen rond mensenrechten, te komen tot de empowerment van de deelnemers.

Empowerment heeft, zoals eerder aan bod kwam, verschillende definities. Dit pakket legt vooral de nadruk op reflectie om te komen tot **een kritisch bewustzijn dat leidt tot empowerment**. De reflectie speelt zich af op drie niveau's: het microniveau (reflectie op de eigen situatie), het mesoniveau (de reflectie op de groep) en het macroniveau (reflectie op de samenleving). We trachten deze reflectie tot stand te brengen door te werken rond mensenrechten. Mensenrechten worden hierbij gebruikt als kapstok om de eigen ervaringen aan te koppelen. Ze vormen het referentiekader van dit pakket en hebben potentieel in zich om empowerend te werken.

Hierbij kan evenwel de **opmerking** gemaakt worden dat het belangrijk is om aan de reflectie een gevolg te geven. Dit kan door concrete acties, die door de organisatie of het project georganiseerd worden, bij de oefeningen te laten aansluiten. Zo is het ondermeer wenselijk om het pakket te laten inpassen in een bestaande organisatievorm die gericht is op participatie en emancipatie van de deelnemers. Zo vormden de lessen 'maatschappelijke oriëntatie' voor mensen zonder papieren van INGent vzw een belangrijke aanvulling bij de sessies MRE. De deelnemers kregen antwoord op vragen die er kwamen naar aanleiding van de reflectiemomenten. Op die manier ontstaat een constante wisselwerking tussen reflectie en actie, die cyclus kan tenslotte leiden tot empowerment. Het is belangrijk om dit cyclisch proces te bewaken tijdens het inplanten van een sessie.

Hierbij kan verwezen worden naar de **dialogische methodologie van Freire**. De dialogische methode omvat het leren kennen en 'onthullen' van probleemdefinities. Dit gebeurt in een voortdurende wisselwerking tussen verkenning van de probleemsituatie, de decoding ervan en het opnieuw coderen. Het bewustzijn van een situatie verandert hierbij naar een kritisch bewustzijn. Deze cyclus zit verweven in de oefeningen. Bij dit proces is het kritisch bewustzijn van onderliggende structuren van belang.

Het aanwakkeren van reflectie over mensenrechten in relatie tot de eigen ervaringen vormt dus de sleutel om te komen tot empowerment.

Doelstelling van het pakket

Algemene doelstelling

Een algemene doelstelling van dit pakket is 'mensenrechten bekend maken bij de doelgroep'. Echter, kennis over mensenrechten is hier geen doel, maar een middel om bij de deelnemers competenties te ontwikkelen die verband houden met mensenrechten. Deze mensenrechtencompetenties veronderstellen niet enkel dat iedereen de mensenrechten en de daarmee samenhangende waarden kent, maar zich tegelijkertijd bewust is van het potentieel van mensenrechten en mensenrechtenwaarden voor het realiseren van een menswaardig leven voor eenieder. Het is belangrijk deze te kunnen toepassen in hun eigen concrete leefsituatie ten voordele van henzelf en anderen.

“Competenties inzake mensenrechten vormen een netwerk van samenhangende kennis, vaardigheden en attitudes. Ze geven ons de kapstok waaraan we onze eigen ervaringen kunnen toetsen.”

Kennis

Deze kennis kan zich ondermeer uiten in het weten dat er officiële teksten zijn betreffende mensenrechten, weten welke rechten erin vervat zijn, dat deze rechten universeel van toepassing zijn op alle mensen en hen niet kunnen ontnomen worden, het kennen van mensenrechtenschendingen en van toepassingen van mensenrechten. Maar het gaat ook om het hebben van kennis over de eigen leefomgeving en over de organisatie ervan. Het denken over de verschillende thema's die aan bod komen in dit pakket is belangrijker dan het produceren van kennis. Er is geen ontegensprekelijke waarheid en consensus mag geen streefdoel worden.

Vaardigheden

Luisteren naar anderen, het maken van een morele analyse, het samenwerken, het oplossen van problemen en de bestaande toestand leren in vraag te stellen zijn enkele vaardigheden die als doel worden gesteld bij mensenrechteneducatie. Dergelijke vaardigheden helpen de deelnemers om de wereld rondom hen te analyseren. Zo leert men begrijpen dat het bevorderen van mensenrechten het eigen leven en het leven van anderen kan verbeteren. Het is dus belangrijk om de vaardigheid te hebben om actie te ondernemen om mensenrechten te beschermen.

Attitudes

De attitude dat mensenrechten belangrijk zijn, dat menselijke waardigheid iedereen toebehoort, dat rechten moeten geëerbiedigd worden, dat samenwerking beter is dan conflict, dat we verantwoordelijk zijn voor onze daden en dat we onze wereld kunnen verbeteren als we dit proberen, ... vormen samen de belangrijkste vaardigheden die in dit pakket als doel worden gesteld. Hierbij leren mensen zich bewust te worden van de kracht die ze bezitten om een situatie te beïnvloeden.

Didactische werkvorm

Vaak liggen de onderwerpen die besproken worden gevoelig bij de doelgroep. Zo kan het praten over gevoelens enerzijds heel wat verhalen losweken, maar het kan ook weerstand uitlokken. Dat kan door allerlei factoren (individueel of maatschappelijk) teweeg zijn gebracht. Vindingrijkheid en creativiteit en een goed waarnemingsvermogen zijn nodig om mogelijkheden te zien en te ontdekken die bij mensen aanwezig zijn. Dat lukt niet altijd met verbale vaardigheden. Soms moet er gewoon wat gedaan worden. Vaak blijken mensen via tekenen, schilderen, boetseren, muziek, spel hun handelingsmogelijkheden te ontdekken. Bij de ontwikkeling van dit pakket werd zoveel mogelijk rekening gehouden met een doelgroep waarbij de communicatie soms mank loopt. Dit kan gaan om gebrekkige taalkennis, om gebrekkige verbale mogelijkheden (moeilijkheden om de eigen situatie onder woorden te brengen), om weinig vertrouwen in de luisteraar, enz. Het gaat hierbij dus om taal in de brede zin van het woord. De oefeningen werden uitermate laagdrempelig gehouden, zodat ook mensenrechten ingang vinden bij de moeilijker bereikbare groepen. Het is evenzeer mogelijk om toch te differentiëren voor groepen waar communicatie geen probleem vormt, door de discussie open te trekken. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van de 'stof voor discussie' die elke sessie afsluit.

Hieronder worden enkele werkprincipes en algemene tips voor begeleiders gegeven die kunnen gehanteerd worden bij het geven van de sessies. Ze zijn tevens terug te vinden in de handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren 'kompas'.

Werkingsprincipes voor begeleiders

Deze werkprincipes kunnen worden gedefinieerd als bepaalde uitgangspunten, die niet alleen de algemene doelstellingen bepalen, maar die een permanent aandachtspunt vormen bij de concrete werkwijze.

Essentieel daarbij is dat de persoon van de 'lerende' als een volwaardig persoon wordt beschouwd, met een eigen waardevolle inbreng. Daarbovenop zijn er de actuele inzichten in factoren die een positieve invloed hebben op effectief leren, die op een breed veld van onderwerpen, vaardigheden, ... van toepassing zijn. We willen hier, zonder volledig te willen zijn, enkele **basisprincipes** aanhalen voor wat we als belangrijke elementen zien op het vlak van de methodes voor mensenrechteneducatie.

- **Gebruik van interactieve methodes.** Al is interactiviteit op zich geen garantie dat de boodschap die daarbij wordt uitgezonden strookt met de doelstelling. Interactiviteit kan immers gebruikt worden als een soort van slimme verkoopstruc waarbij de lesgever of begeleider van de groep volledig blijft bepalen wat wel of niet waardevol is en waarin het geheel zal uitmonden.
- **Het integreren van de eigen leefwereld van de deelnemers.** Op deze manier wordt vermeden dat wat in een leersituatie gebeurt een abstractie blijft voor de betrokkenen, van geen relevantie voor het eigen leven.
- **Ervaringsgericht werken.** Dit kan variëren van het vertrekken van ervaringen die individuele deelnemers reeds eerder opgedaan hebben (ervaringen uit de kindertijd, gebeurtenissen in hun gezin, ...), over situaties die de groep onlangs als groep beleefde, tot ervaringen die door middel van een doelgericht gecreëerde vormingssituatie tot stand gekomen zijn.
- **Een verscheidenheid van methodes toepassen,** zodat verschillende leerstrategieën aan bod komen.
- **Gericht zijn op de hele mens, niet enkel het verstand.** Niet enkel een intellectuele behandeling tot stand brengen, maar ervoor zorgen dat ook de gevoelsmatige aspecten aan bod komen. En bij methodieken waar verwerking van informatie, ervaringen, ... het doel vormen, ook andere dan puur verbale uitdrukkingsvormen aan bod laten komen.
- **Gericht zijn op handelen.** Welke aspect van mensenrechten ook aan bod komt, het is van weinig betekenis als het bij beschouwingen blijft. Aanzet tot handelen kan echter in vele vormen gebeuren. Deelnemers kunnen reflecteren over hoe ze in de toekomst met bepaalde situaties willen omgaan, of hoe ze er effectiever mee kunnen omgaan. Er kunnen binnen de groep concrete afspraken gemaakt worden of groepsregels worden vastgelegd. De groep kan een gezamenlijke visie op een bepaald onderwerp op de een of andere manier naar buiten brengen. Of er kan deelgenomen worden aan een actie of campagne van een niet-gouvernementele organisatie...

- **Er is een veelheid van mogelijke antwoorden op vragen.** Mensenrechteneducatie zal niet een manier zijn om het juiste antwoord op vragen te geven. Men zal er van uitgaan dat meestal meerdere antwoorden kunnen gegeven worden, dat verschillen van mening of inzicht een normaal gegeven zijn.

Algemene tips voor begeleiders¹

Deze tips vormen naast de werkingsprincipes een belangrijke ondersteuning bij het begeleiden van de mensenrechtensessies. Begeleiders nemen ze best op voorhand al eens door zodat ze ze tijdens de sessies flexibel kunnen toepassen.

- **Samen begeleiden**
Als het enigszins mogelijk is, werk dan samen met iemand anders. Er is het praktische voordeel dat er dan twee personen verantwoordelijk zijn voor het helpen bij het werken in kleine groepjes of voor het omgaan met individuele behoeftes. Als twee personen een sessie begeleiden, is het gemakkelijker om het tempo te veranderen, zodat het interessant blijft en de deelnemers bij de pinken blijven. Twee begeleiders kunnen elkaar steunen als niet alles loopt zoals gepland. Bovendien is het ook dankbaarder om een bespreking met twee te begeleiden dan alleen. Beter nog dan werken met twee begeleiders is je activiteiten in een team uit te werken, en eventueel enkele jongeren bij de voorbereiding te betrekken. Plan zorgvuldig en probeer niet teveel in het tijdsschema te proppen. Als de activiteit langer duurt dan voorzien, probeer ze dan in te korten zodat er nog genoeg tijd overblijft voor discussie. Aan de andere kant, als je een zee van tijd hebt, rek dan de discussie niet onnodig, maar neem een pauze of doe een snelle 'energizer' voor het plezier.
- **Een niet-bedreigende omgeving**
Mensen moeten zich vrij voelen om te verkennen en te ontdekken, om op elkaar in te werken en dingen uit te wisselen. Wees oprecht, vriendelijk, bemoedigend en grappig. Gebruik geen jargon of taal die de deelnemers niet verstaan.
- **Stel basisregels op**
Het is belangrijk dat iedereen binnen de groep de basisregels kent van groepswerk- en ervaringsactiviteiten. De hele groep is bijvoorbeeld mede verantwoordelijk voor de sessie en moet ervoor zorgen dat iedereen de kans krijgt om te spreken en om deel te nemen en dat er naar iedereen wordt geluisterd. Niemand mag zich gedwongen voelen om iets te zeggen waar hij/zij zich niet goed bij voelt. Deze basisregels kunnen worden besproken en overeengekomen wanneer je voor het eerst met een klas of groep begint te werken.
- **Geef duidelijke instructies**
Zorg er altijd voor dat iedereen de instructies heeft begrepen en weet wat hij/zij moet doen. De gemakkelijkste manier is vragen stellen en noteren wat het belangrijkste is. Deins niet terug voor vragen; ze zijn erg handig en geven jou (en de rest van de groep) de gelegenheid om zaken te verduidelijken. Als er geen vragen gesteld worden kan dit een teken van algemene verwarring zijn ("Ik durf het niet vragen omdat iedereen het blijkbaar heeft begrepen").
- **Gesprekken begeleiden**
Gesprekken staan centraal bij mensenrechteneducatie. Zorg ervoor dat iedereen in de groep die dat wenst eraan kan deelnemen. Gebruik woorden, uitdrukkingen en taal die voor de hele groep duidelijk zijn en geef uitleg wanneer dit niet het geval is. Nodig de deelnemers uit om hun mening te delen. Zorg ervoor dat er een evenwicht is tussen lokale en mondiale aspecten, waardoor de deelnemers het onderwerp als relevant voor hun eigen leven beschouwen.
- **Nabespreking en evaluatie**
Geef de deelnemers ruim de tijd om de activiteit af te werken en stap als dat nodig is uit je rol om te bespreken wat er is gebeurd en wat ze hebben geleerd. Besteed genoeg tijd op het einde van elke activiteit om te bespreken wat mensen hebben geleerd en hoe dit verband houdt met hun leven, hun gemeenschap en de hele wereld. Zonder nabespreking zullen de deelnemers niet veel opsteken van

¹ Uit 'handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren kompas'

hun ervaringen. We stellen voor dat je bij de nabespreking en de evaluatie je aan een bepaalde volgorde houdt. Je kan de deelnemers vragen stellen omtrent:

- wat er gebeurde tijdens de activiteit en hoe ze zich voelden;
- wat ze over zichzelf hebben geleerd;
- wat ze hebben geleerd over de thema's die aan bod kwamen;
- hoe ze nu verder moeten met wat ze hebben geleerd.

▪ **Terugblikken**

Het is belangrijk om regelmatig terug te kijken op het werk en op wat er geleerd is. Dit kan gebeuren op het einde van een seminariedag of op het einde van een reeks van twee of drie lessen of bijeenkomsten. Je zal ondervinden dat de groep terugblikken saai vindt, vooral als er al heel wat discussies zijn geweest. Denk er ook aan dat een gesprek niet de enige manier is om terug te kijken; je kan ook andere technieken gebruiken zoals praten over gevoelens ervaren bij de sessie, kijken naar lichaamstaal, tekeningen, knutselen... Medebegeleiders moeten tijd vrijmaken om zich te ontspannen en om te analyseren hoe alles voor hen is verlopen. Je kan spreken over:

- hoe de activiteit vanuit jouw standpunt verliep: voorbereiding, timing...;
- wat de deelnemers hebben geleerd en of ze de vooropgestelde doelen hebben bereikt;
- de resultaten: wat zal de groep nu doen als gevolg van de activiteit?;
- wat je zelf hebt bijgeleerd over de thema's en over het begeleiden.

▪ **Wat als de zaken anders lopen dan je verwacht?**

Activiteiten verlopen zelden precies zoals je verwacht, of zoals ze zijn voorgesteld of beschreven in dit pakket! Dat is zowel de beloning als de uitdaging van het werken met actieve methodieken. Je moet openstaan voor wat er gebeurt en je kans grijpen.

▪ **Timing**

Het kan gebeuren dat iedereen goed meewerkt en dat je tijd tekort hebt. Best overleg je dan met de deelnemers of ze onmiddellijk willen stoppen, of binnen 5 minuten, of hoe ze anders het probleem oplossen.

▪ **Verslappende energie**

Soms, vooral bij langere sessies, kan het noodzakelijk voor je zijn om een 'energizer' (zie pag. 15) te gebruiken of een korte pauze voor te stellen.

▪ **Moeilijke discussies**

Soms kunnen discussies 'vastlopen'. Je zal de oorzaak moeten identificeren. Er kunnen verschillende oorzaken zijn, bv. het onderwerp is uitgeput of te emotioneel. Je zal moeten beslissen of je een vraag stelt, het anders aanpakt of gewoon verder gaat. Je moet je nooit gedwongen voelen om zelf de antwoorden te geven op de vragen en problemen van de deelnemers. De groep moet zelf haar eigen antwoorden vinden, door te luisteren naar elkaar en ervaringen uit te wisselen. Ze mogen natuurlijk jouw mening en advies vragen, maar de groep, of het individu, moet zelf beslissingen nemen.

▪ **Feedback**

Feedback is commentaar op iets dat iemand heeft gezegd of gedaan. Het kan positief zijn, of kritisch negatief. Feedback geven en ontvangen is een vaardigheid, en je zal de groepsleden moeten leren hoe ze dit kunnen doen. Al te vaak wordt feedback gezien als destructief, ook al was dit niet de bedoeling. De sleutelwoorden met betrekking tot feedback zijn 'respect' en 'argumenten'. Wanneer je feedback geeft, is het belangrijk dat je de andere persoon respecteert, dat je je richt op wat hij/zij zei of deed en dat je je standpunt uitlegt. Het is beter om te zeggen "Ik ben het helemaal niet eens met wat je zojuist hebt gezegd omdat..." in plaats van "Hoe kan je zo stom zijn, zie je niet dat...?". Negatieve feedback komt bij veel mensen hard aan, wat pijnlijk kan zijn. Het is jouw rol als begeleider om ervoor te zorgen dat mensen feedback geven op een aanmoedigende manier. Bijvoorbeeld:

- door te zorgen dat mensen hun commentaar beginnen met een positieve uitspraak;
- door de andere persoon te respecteren en geen vernederende opmerkingen te maken;
- door te focussen op het gedrag en niet op de persoon;
- door te vragen naar de redenen voor wat ze zeggen;

- door te zorgen dat iedereen zijn/haar verantwoordelijkheid opneemt voor wat hij/zij zegt door 'ik-berichten' te gebruiken.

Feedback komt hard aan, vooral wanneer er onenigheid is. Jouw rol is mensen te helpen leren uit hun ervaringen, en ervoor te zorgen dat ze zich gesteund voelen en niet vernederd. Moedig de deelnemers aan om eerst aandachtig naar de feedback te luisteren, zonder onmiddellijk zichzelf of hun situatie te verdedigen. Het is uiterst belangrijk dat mensen precies begrijpen wat de persoon die feedback geeft bedoelt en dat ze de tijd nemen om te evalueren wat er is gezegd alvorens dit zomaar aan te nemen of te verwerpen.

▪ **Tegenstand van de deelnemers**

Meewerken aan actieve methodieken is erg veeleisend en alhoewel je veel verschillende technieken zal gebruiken, zoals bv. discussie, tekenen, rollenspel of muziek, is het onvermijdelijk dat niet alle deelnemers door alle activiteiten worden aangesproken. Als een deelnemer vertrouwen heeft en kan uitleggen waarom hij/zij een bepaalde activiteit niet goed vindt, dan kan je aan zijn/haar behoeftes tegemoet komen door samenspraak en onderhandeling. Met 'weerstand' bedoelen we gedrag dat opzettelijk verstorend is. Alle begeleiders komen vroeg of laat met weerstand van de deelnemers in aanraking. Weerstand kan verschillende vormen aannemen. Een onzekere jongere kan storen door met zijn/haar stoel te schuiven, door te roezemoezen of te praten met zijn/haar buur. Subtielere manieren om de sessie te verstoren zijn o.a. het stellen van irrelevante vragen of alles in het belachelijke trekken. Een ander 'spel' dat verstoorders graag spelen is 'het ondermijnen van de begeleider'. Zo zeggen ze bv. "Je begrijpt het niet, het is al lang geleden dat je zelf jong was", of "alles behalve nog meer discussies, waarom doen we geen activiteiten?". Een ander soort 'spel' is proberen elk leren te vermijden, bv. door te zeggen "ja, maar...".

Het spreekt voor zich dat je tegenstand het best kan vermijden. Bijvoorbeeld:

- Wees je bewust van elke persoon binnen de groep en van de emoties die een activiteit of een deel van een rollenspel of simulatie kan losmaken.
- Zorg ervoor dat iedereen weet dat ze op geen enkel moment worden gedwongen om iets te zeggen of te onthullen over zichzelf waarbij ze zich ongemakkelijk voelen.
- Geef de deelnemers de tijd om zich op te warmen voor de activiteit en om af te bouwen achteraf.
- Vergeet niet voldoende tijd vrij te maken voor nabespreking en discussie zodat iedereen voelt dat zijn/haar mening en deelname worden gewaardeerd.

Je zal voor jezelf moeten uitmaken wat de beste manier is om een moeilijke situatie te benaderen, maar houd er rekening mee dat het meestal het beste is om met het probleem naar buiten te komen en de groep gezamenlijk een oplossing te laten zoeken. Ga geen lange discussies aan met één lid van de groep. Dit kan frustratie en verontwaardiging bij de andere deelnemers veroorzaken waardoor ze geen interesse meer zullen hebben.

▪ **Conflicten binnen de groep oplossen**

Er kunnen zich conflicten voordoen in de groep. Dit is normaal, en het is jouw taak om de deelnemers hiermee te helpen omgaan. Conflicten kunnen ontstaan wanneer deelnemers zich onzeker voelen over de vragen die betrekking hebben op emoties en waarden, wanneer ze onvoldoende ervaring hebben met groepswork of wanneer ze het thema totaal verschillend benaderen of verschillende waarden aankleven. Probeer kalm te blijven en niet betrokken te geraken bij conflicten tussen individuen.

- Onthoud dat conflicten nuttig en creatief kunnen zijn als ze op de juiste manier worden aangepakt.
- Neem voldoende tijd voor nabespreking en discussie. Maak eventueel nog extra tijd vrij als dat nodig zou zijn.
- Help de standpunten, meningen en interesses van de deelnemers te verduidelijken.
- Verminder spanningen binnen de groep. Vraag bijvoorbeeld aan iedereen om te gaan zitten en in kleine groepjes drie minuten te praten of om de situatie in perspectief te plaatsen.
- Moedig iedereen aan om actief te luisteren naar elkaar.
- Benadruk wat mensen met elkaar verenigt in plaats van wat hen scheidt.
- Probeer eenstemmigheid te bereiken. Zorg ervoor dat de mensen kijken naar wat hen bindt in plaats van een compromis te zoeken en hun opvattingen te verlaten.
- Zoek naar oplossingen die het probleem oplossen zonder het conflict opnieuw te 'creëren'.
- Stel voor om de betrokkenen op een ander tijdstip apart te spreken.

Energizers

Deze energizers kunnen de groepssfeer bevorderen, een solidaire band creëren en de energie en motivatie van de groep aanwakkeren. Je kan deze energizers op elk moment gebruiken.

De ketting

Vraag de deelnemers om hand in hand een ketting te vormen en hun ogen te sluiten. Sta aan het begin van de ketting en beweeg de ketting rond (ga onderdoor) tot de ketting een knoop vormt. Vraag dan aan de deelnemers om hun ogen te openen en de knoop los te maken zonder elkaars handen los te laten.

Vuurwerk

Laat de deelnemers kleine groepen vormen en vraag hen om geluid en bewegingen te maken die vuurwerk voorstellen. Vraag dan aan de verschillende groepen om hun vuurwerkspektakel aan de groep te tonen.

Groepszit

Vraag de deelnemers om in een cirkel voet aan voet te staan. Vraag de deelnemer om op de grond te gaan zitten, zonder de aanraking met elkaar's voeten te verliezen.

Het regenwoud

Vraag de deelnemers om een grote kring te maken. Ga in het midden van de kring staan. Vraag aan elke deelnemer om een specifiek regenwoudgeluid, dat je voorstelt, na te bootsten (bv., vogels, insecten, bladeren, wind, dieren,...). Iedereen heeft zo elk een geluid of beweging die hij maakt. Het resultaat is een regenwoud.

Stille kalender

Vraag aan de groep om zich op te stellen per dag, maand en jaar dat ze geboren zijn. Van jong naar oud. Ze mogen echter geen woorden gebruiken.

Vierkant vormen

Blinddoek elke deelnemer. Vraag nu om een vierkant te vormen.

Evaluatieopzet

Zoals al eerder werd aangehaald bij het onderdeel 'doelstelling', is het bewust worden van mensenrechten een na te streven doelstelling. Maar hoe kunnen we nagaan of deze doelstelling wel degelijk werd bereikt? Het bewustmakingsproces speelt zich vooral af op het psychologisch niveau. Dit niveau is niet goed te vatten met kwantitatieve evaluatietechnieken. Nochtans is het noodzakelijk om ook op dit niveau de beoogde doelstellingen te evalueren. Men kan dit bewustmakingsproces voor als na een sessie toetsen door te achterhalen wat rond het behandelde thema binnen de groep leeft .

Brainstorm

Bij het begin van een sessie kan je nagaan wat de deelnemers van de sessie verwachten, aan de hand van een korte brainstorm die tegelijk kan dienen als inleiding op het thema van de sessie. Je kan bijvoorbeeld vragen wat het thema bij hen oproept of waaraan ze denken bij het thema.

Voorbeeld: De eerste sessie behandelt het thema 'mens-zijn'. Je kan vragen wat het betekent voor hen om mens te zijn.

Deze brainstorm beoogt geen toetsing van het kennisbestand van de deelnemers, maar laat wel toe om:

- het thema in te leiden;
- het bewustzijn bij de deelnemers over het thema aan te wakkeren;
- discussie op gang te brengen;
- interesse en enthousiasme op te wekken;
- de verwachtingen voor zichzelf te omschrijven;
- te achterhalen wat er rond dit thema binnen de groep leeft;
- te achterhalen wat de verwachtingen zijn voor de sessie;
- verder te bouwen op de aangehaalde kernwoorden.

Evaluatie van een sessie

Aan het einde van een sessie zou men aan de groep kunnen vragen of de kernwoorden nog gelden en of men, na de sessie, ook andere kernwoorden zou kunnen aanhalen? Deze kernwoorden kunnen emoties, gedachten, belevingen,... zijn. Je kan voor de eindevaluatie ook gebruik maken van de stof voor discussie die elke sessie afsluit.

Visuele voorstelling

Het belang van de visuele voorstelling en verbeelding bij het werken met de doelgroep werd al bij het onderdeel 'didactische werkvorm' verdedigd. Ook bij de evaluatie is het werken met beelden een must. Je kan bijvoorbeeld de sessie starten met enkele foto's die het thema representeren (foto's uit kranten, tijdschriften, enz.). Je kan bijvoorbeeld bij het eerste thema enkele prenten verzamelen die mensen weergeven. Vraag hierbij wat de prenten bij de deelnemers oproepen. Noteer telkens de gegeven kernwoorden bij de themaprent.

Bij elke sessie kan je ook gebruik maken van een **evaluatie-activiteit of een evaluatieformulier** dat je achteraan dit pakket terug vind om de sessie te evalueren. Je kan deze evaluatie gebruiken om je eigen lessen te evalueren en zondig aan te passen.

Het is niet alleen nodig om feedback te krijgen van de deelnemers. Ook **het pakket op zich** vraagt een evaluatie. Daarvoor kan je het 'evaluatieformulier voor de organisatie' invullen.

Meer over evaluatie en de technieken daarvoor vind je terug bij het onderdeel 'evaluatie'.

Hoe deze handleiding gebruiken?

Deze handleiding omvat 11 sessies, onderverdeeld in twee delen. In **een eerste deel** komen oefeningen aan bod die de mensenrechtenwaarden naar het alledaagse leven vertalen (MRE **voor** mensenrechten). Zo behandelen we enkele aspecten die betrekking hebben op een mensenrechtencultuur. **Een tweede deel** bevat oefeningen om inzicht te verwerven in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en in de mensenrechten die daarin vervat zijn.

Alle sessies kunnen als aparte onderdelen aan bod komen. Het is niet noodzakelijk dat bepaalde sessies elkaar opvolgen.

Levensthema's (zie verder)

Onderstaande thema's vormen de rode draad van dit pakket. Ze kunnen bij elke sessie gebruikt worden om een discussie op gang te brengen, om een verhaal aan de groep voor te leggen, om de verbinding te maken met de leefwereld van de deelnemers,... . Deze thema's vormen een ondersteuning bij het werken rond de leefwereld van de doelgroep.

1. onderwijs
2. wonen
3. gezondheidszorg
4. vrije tijd
5. milieu
6. werken
7. voeding/beweging
8. identiteit
9. gemeenschap

Elk thema wordt voorgesteld door een passende foto. De thema's zijn tevens, rechtstreeks of onrechtstreeks, terug te vinden in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM). Zo komt het thema 'wonen' bijvoorbeeld voor in het artikel rond 'recht op onderdak'.

Voorstellingswijze van de sessies

In de beschrijving van de sessies wordt onderstaande structuur gebruikt.

Inleiding: een korte voorstelling van de oefening en de link met mensenrechten. Je kan deze inleiding gebruiken om je uitleg aan de groep te funderen. Als je nog meer info wenst rond het thema kan je gebruik maken van de links die bij elke oefening vermeld staan.

Doelstellingen: een overzicht van de beoogde doelen bij de oefening. Deze omvatten zowel kennis, vaardigheden als attitudes.

Benodigheden: een kort overzicht van alle materiaal dat je nodig hebt voor het uitvoeren van de oefening.

Verloop: onder deze hoofding wordt de oefening stapsgewijs uitgelegd.

Brainstorm: Elk sessie begint met een korte brainstorm rond het thema van de sessie.

Stof voor discussie: deze vragen kan je gebruiken om achteraf het thema met je deelnemers te bediscussiëren. Het zijn richtvragen, je kan de vragen altijd aanpassen. Je schrijf de vragen best over zodat je ook tijdens de oefeningen van de vragen gebruik kan maken.

Mogelijke eindconclusie: Deze eindconclusie is daarom niet de juiste, maar het kan de groepsdiscussie enigszins sturen.

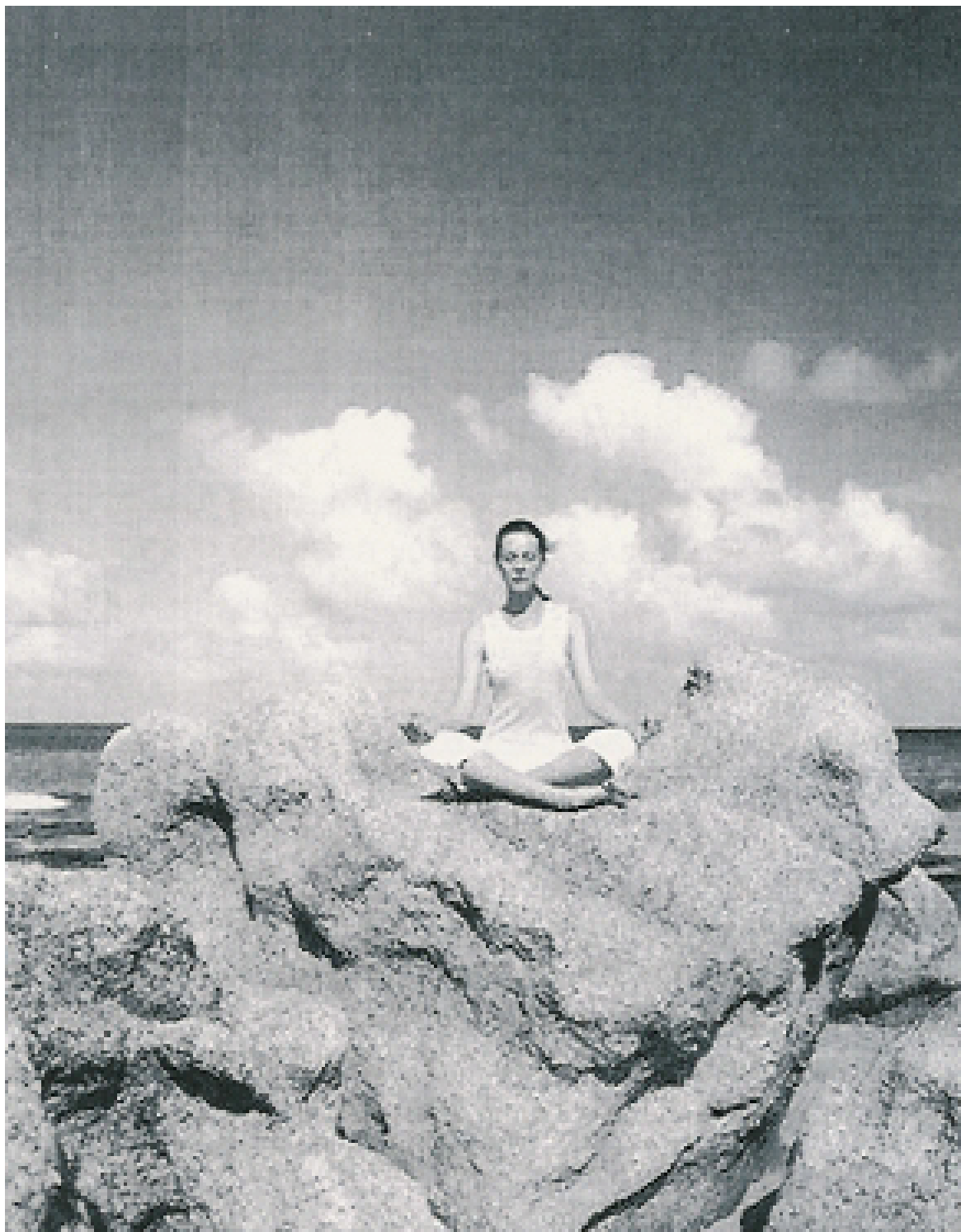
Themaprenten

Themaprent 'onderwijs'

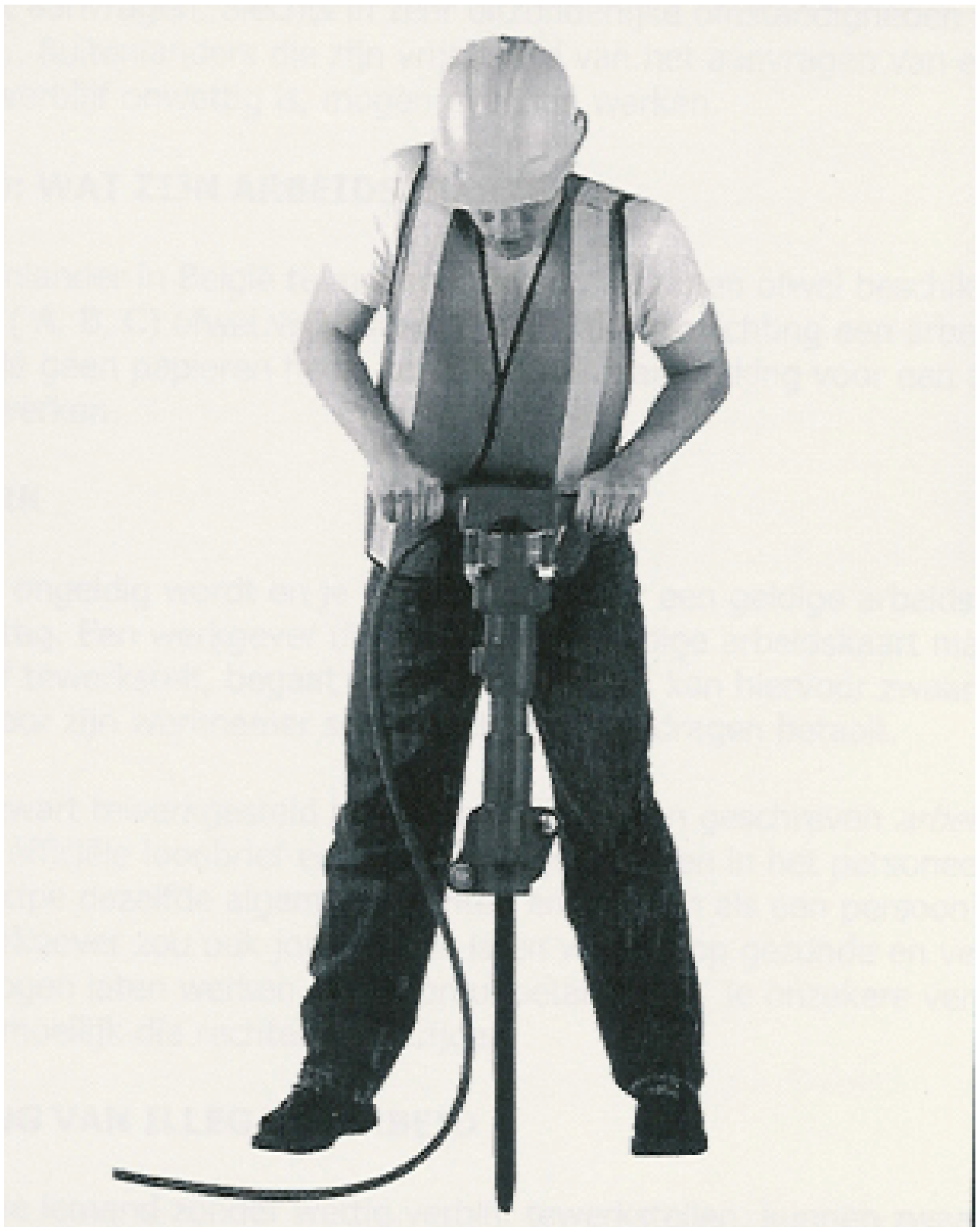

Themaprent 'wonen'

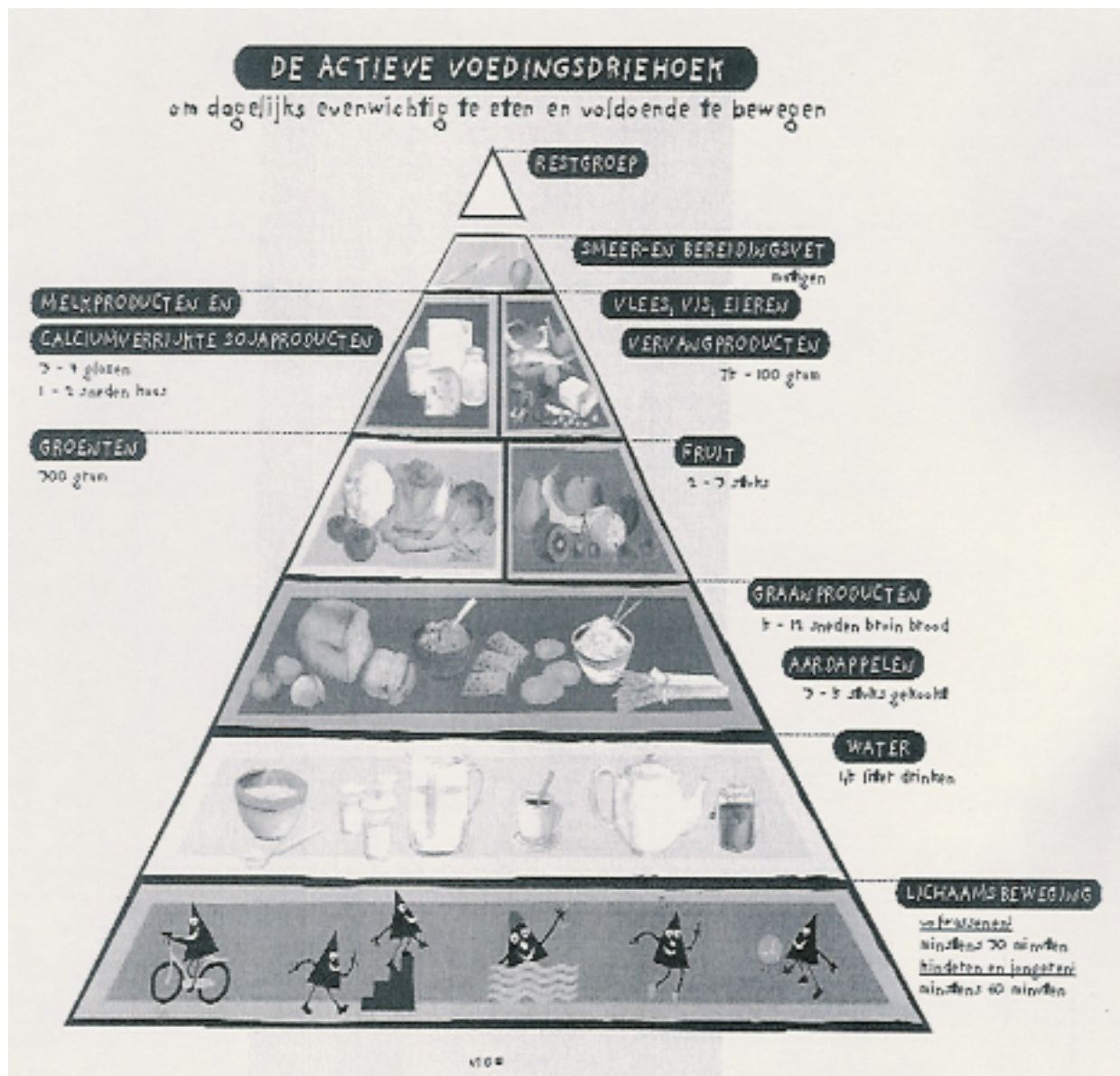

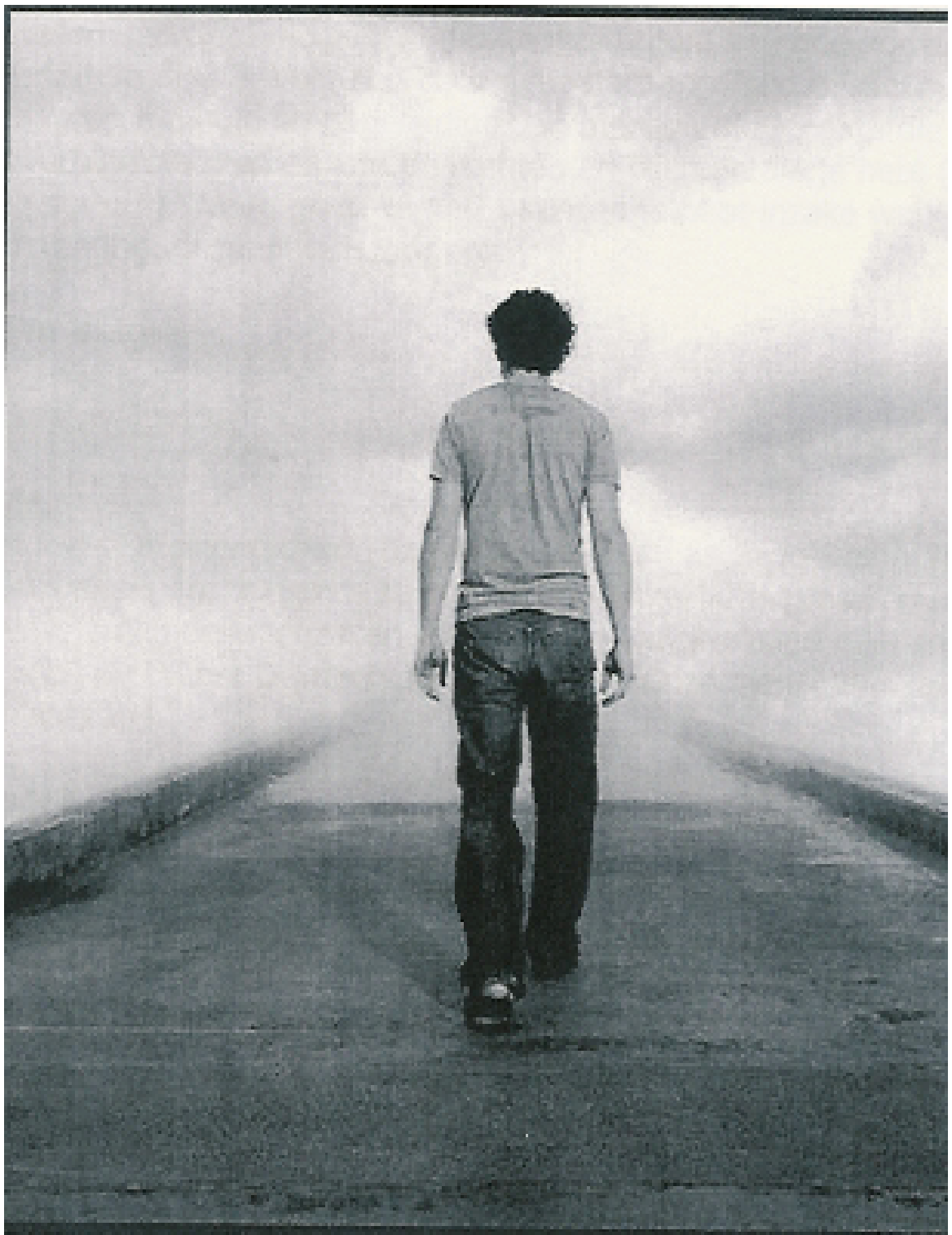
Themaprent 'werken'

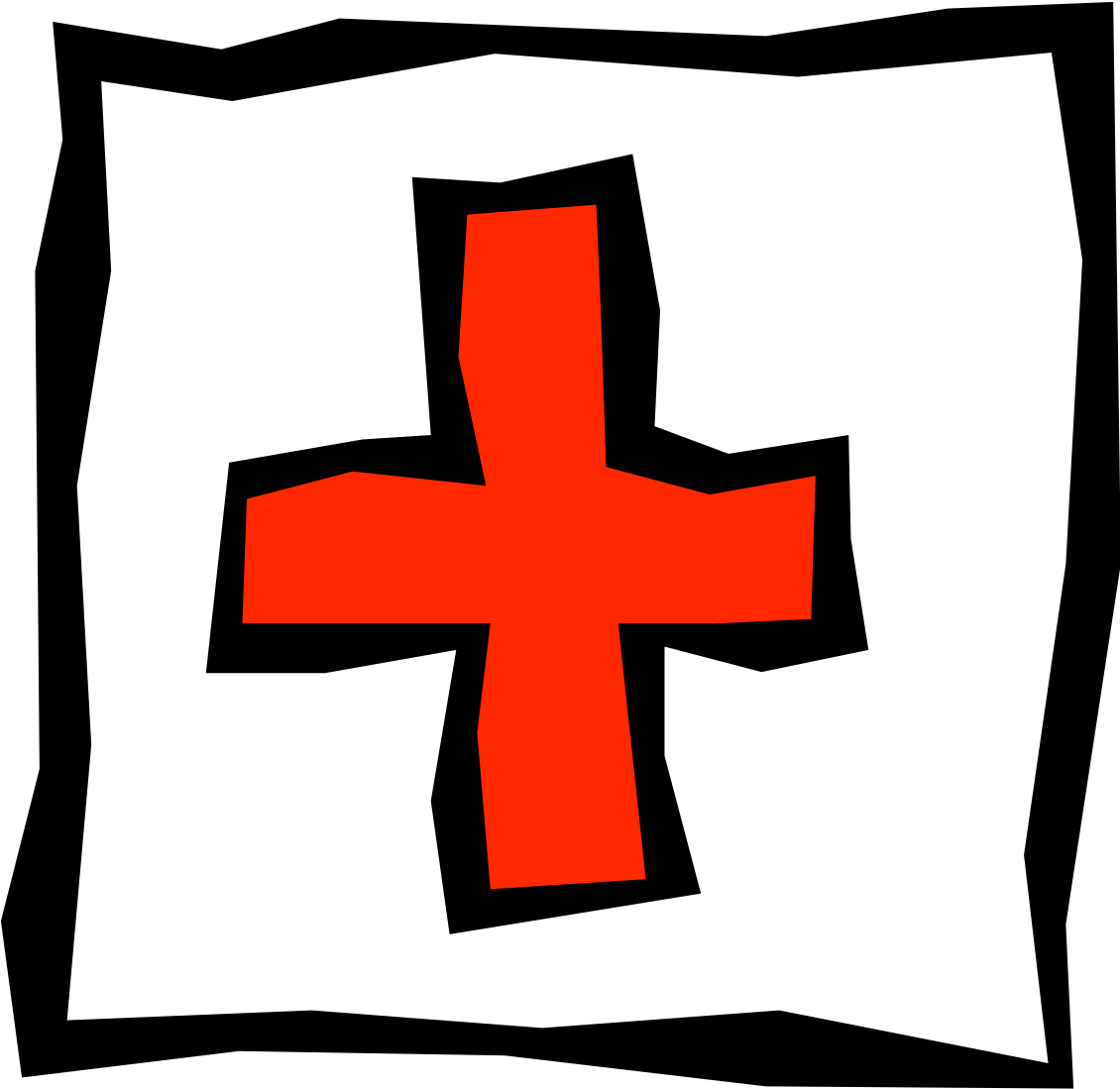
Themaprent 'voeding'

Themaprent 'identiteit'

Inhoud

De oefeningen worden onderverdeeld in twee delen. Enerzijds zijn er oefeningen die thema's behandelen uit het dagelijkse leven met een link naar mensenrechten. Een tweede deel bevat oefeningen die de inhoud van mensenrechten verder belicht.

In een **eerste deel** leren de deelnemers zich begrijpen als mensen met een levensverhaal, met huidige situaties en gewenste situaties. Het is de bedoeling om deze situaties ook te plaatsen binnen de cultuur van mensenrechten. Bij elke oefening wordt duidelijk verwezen naar het belang van het thema voor mensenrechten.

Sessie 1: Mens zijn

Sessie 2: Relaties

Sessie 3: Waardigheid

Sessie 4: Emoties

Sessie 5: Waarden

Sessie 6: Vooroordelen en stereotypen

Sessie 7: Discriminatie

Een **tweede deel** verbindt de elementen van de deelnemers uit de eerste sessie met mensenrechten.

Sessie 8: Kennis van mensenrechten

Sessie 9: Schendingen en toepassingen van mensenrechten

Sessie 10: Mensenrechten zijn basisbehoeften

Sessie 11: Discussie rond mensenrechten

Sessie 12: Actie?!

Sessie 1: Mens-zijn

De afbeeldingen werden deels overgenomen uit 'Allemaal anders, allemaal gelijk', een vertaling van 'All different, all equal'

Inleiding

Mensen hebben mensenrechten op grond van hun 'mens-zijn'. Mensenrechten hebben dus een invloed op elk aspect van het 'mens-zijn'. Begrip van het concept 'mens-zijn' is nodig om te weten waarom mensenrechten werden ontwikkeld.

Doelstellingen

- De deelnemers leren zichzelf zien als mens.
- De deelnemers leren de aspecten van de identiteit van anderen kennen en kunnen deze vergelijken met aspecten van hun eigen identiteit.
- De deelnemers leren achterhalen welke elementen de kwaliteit van een mensenleven bepalen.

Benodigdheden

- Scharen;
- kleurpotloden;
- lijm;
- kranten, tijdschriften;
- de prenten van de 9 kernthema's in het groot afgedrukt en eventueel geplastificeerd;
- magneten of plakband om de steekkaarten aan het bord te bevestigen;
- **deelnemerswerkblad** (zie verder);
- de **prent 'mens-zijn'** (zie verder).

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm. In een eerste oefening trachten de deelnemers de verschillende aspecten van hun identiteit te identificeren. Wie ben ik? De eigen identiteit heeft verschillende aspecten, sommige zichtbaar, andere verborgen. Een manier om dit te begrijpen is om je jezelf voor te stellen als een ajuin (zelfs al vind je die niet lekker). Elke laag komt overeen met een ander aspect van je identiteit. Identiteit is niet alleen een kwestie van hoe we onszelf zien. Anderen identificeren ons en misschien zijn we niet tevreden met het naamplaatje dat zij ons geven. Wie zijn we in de groep? De tweede oefening tracht de eigen aspecten van de identiteit te plaatsen in de groep. Een derde oefening behandelt de aspecten die belangrijk kunnen zijn in een mensenleven en die de kwaliteit van het leven bepalen en beïnvloeden.

Brainstorm

Vraag de deelnemers wat zij verstaan onder 'mens-zijn'. Hang de prent 'mens-zijn' of andere prenten aan het bord en schrijf kernwoorden die de groep aanhaalt op het bord.

Oefening 1

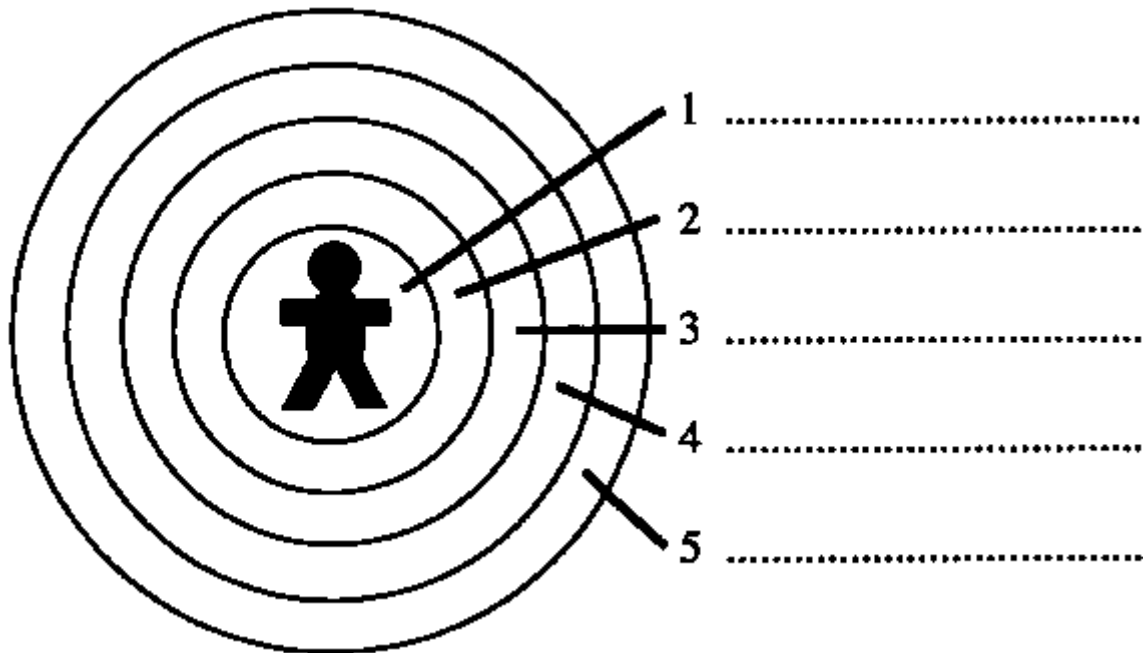
Stap 1. Laat de deelnemers plaatsnemen in de ruimte (aan tafels en stoelen).

Stap 2. Geef aan elke deelnemer een deelnemerswerkblad dat bij deze sessie hoort.

Stap 3. Vraag aan de deelnemers om op het werkblad 5 aspecten te noteren die horen bij hun identiteit.

Opmerking: Geef zelf een voorbeeld:

1. Ik ben een vrouw.
2. Ik heb een gezin.
3. Ik heb blond haar.
4. ik ben blank.
5. Ik ben niet gelovig.

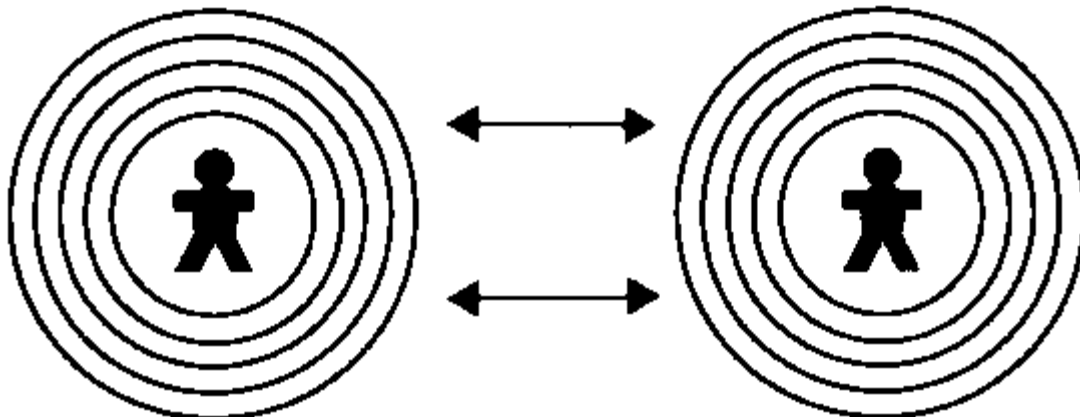
Oefening 2

Stap 1. Vraag de deelnemers om per twee samen te zitten. Vraag hen om de aspecten van hun identiteit en de volgorde ervan aan elkaar voor te leggen. Leg hen volgende vragen voor die ze per twee moeten beantwoorden.

Vragen:

- Komen de aspecten van jullie identiteit overeen? Welke wel, welke niet?
- Vinden jullie bepaalde aspecten belangrijker dan andere?

Opmerking: Indien het niet mogelijk is om per twee te werken kan je ook klassikaal de verschillende aspecten van de identiteit overlopen.

Stap 2. Vraag de deelnemers om in een kring te zitten. Leg de groep de vragen voor die je hieronder vindt bij 'stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Welke aspecten van je identiteit kan je kiezen: naam, vrienden, werk, lidmaatschap in een politieke partij, favoriete muziek, kledingstijl, het voetbalteam waarvoor je supportert, waar je woont, ...
- Met welke aspecten van je identiteit word je geboren: geslacht, leeftijd, grootte, kleur van je ogen, ...
- Kunnen bepaalde aspecten van je identiteit veranderen met de jaren, misschien zelfs aspecten die je als vaststaand beschouwt?

- Kunnen aspecten zoals nationaliteit, gender en seksualiteit, religie, lidmaatschap van een minderheid,... aanleiding geven tot discussie?

Mogelijke eindconclusie

We zijn allemaal mensen met rechten die we niet kunnen weggeven of die ons niet kunnen ontnomen worden, wat ook ons ras, bezit, huidskleur, status of afkomst is.

Oefening 3

Stap 1. Hang de 9 prenten van de kernthema's op en duidt op het feit dat de aspecten van hun identiteit kunnen betrekking hebben op 1 van de thema's. Geef zelf een voorbeeld.

Voorbeeld: 'Sporten is voor mij belangrijk'. Dit aspect hoort bij het thema 'vrije tijd'.

Stap 2. Vraag aan de deelnemers welke thema's bepalend zijn voor de kwaliteit van een mensenleven. Vraag aan de deelnemers of ze een situatie kunnen voorleggen (een verhaal kunnen vertellen) waaruit blijkt dat dit thema belangrijk is voor de kwaliteit van hun leven.

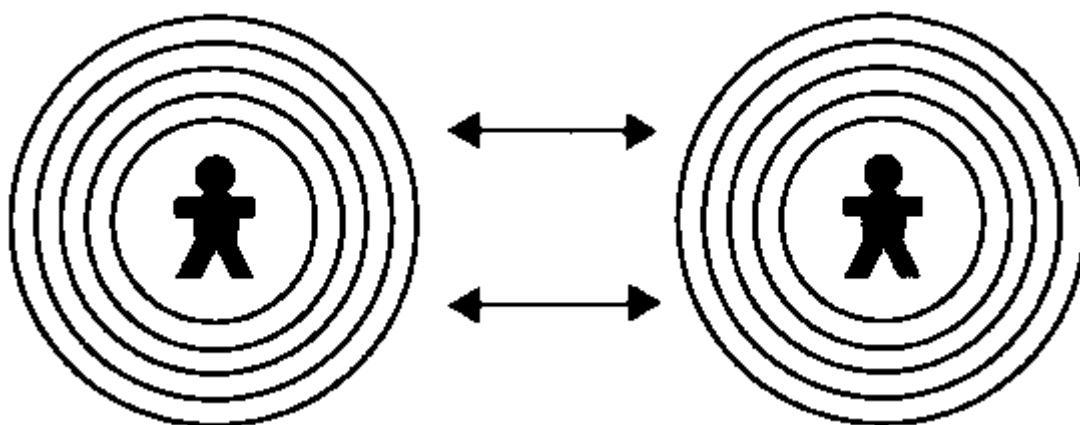
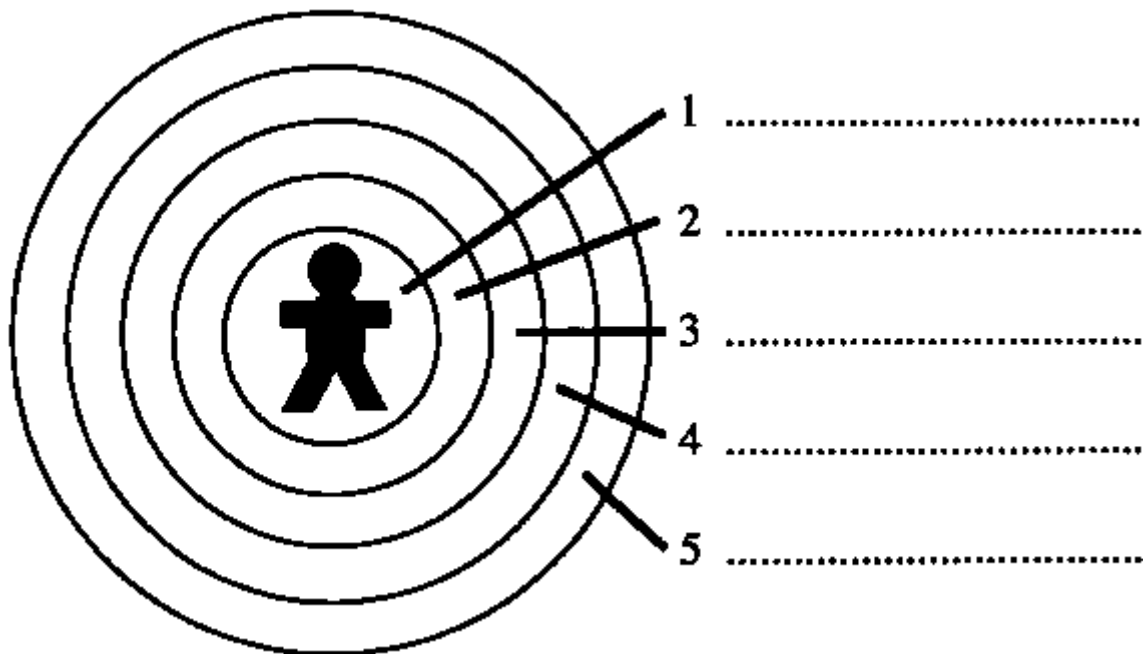
Voorbeeld: Als ik sport voel ik me beter in mijn vel.

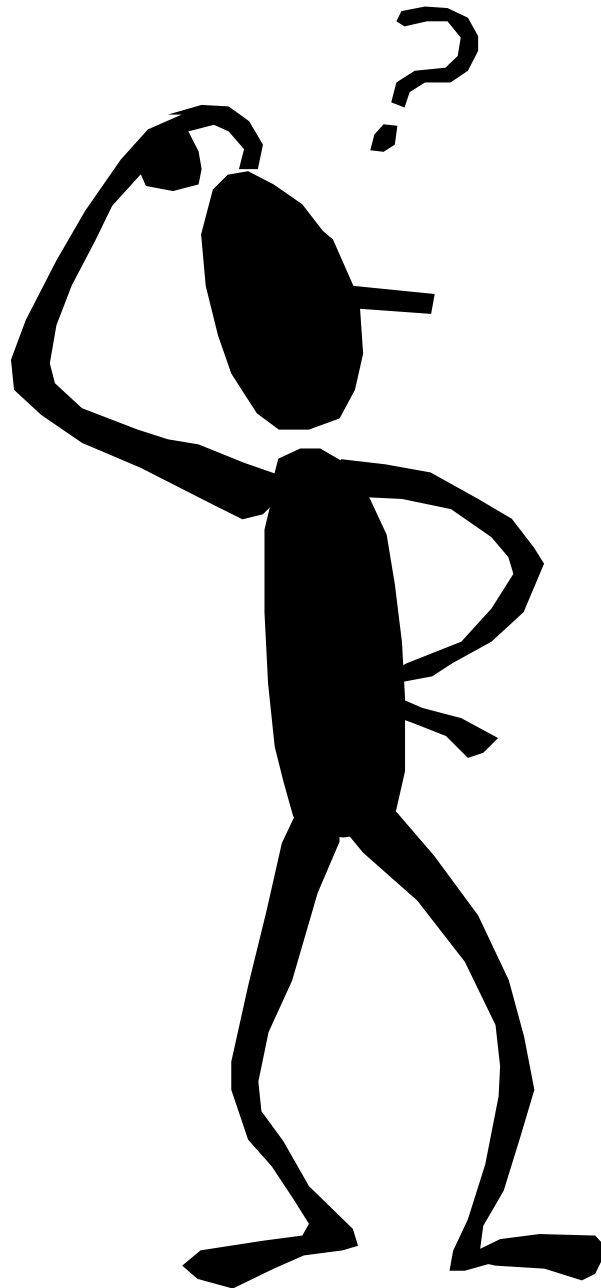
Stof voor discussie

- Vindt iedereen dezelfde thema's even belangrijk? Is dit ook nodig?
- Zijn er thema's die je niet belangrijk vindt?
- Zijn er bepaalde thema's die niet voorkomen in je leven, maar die je wel mist?
- Zijn er thema's die je niet kan missen?

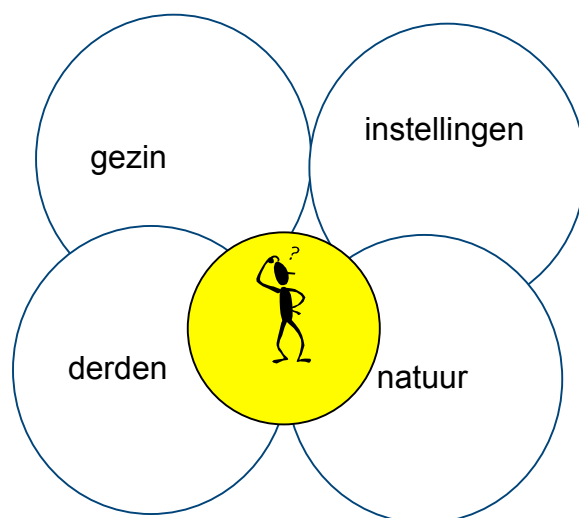
Mogelijke eindconclusie

De kwaliteit van een mensenleven wordt bij iedereen anders bepaald. Sommigen vinden onderwijs belangrijk in het streven naar welzijn en geluk, anderen achten vooral een goede gezondheid belangrijk.

Sessie 2: Relaties

Inleiding

Mensen maken deel uit van verschillende netwerken die elk een invloed uitoefenen op hun eigen leefwereld en die ook indirect verbonden zijn met de verschillende mensenrechten. De omgeving van een individu kan schematisch worden weergegeven als een levensbloem (zie figuur). De kern van de bloem betreft het individu zelf, de bladeren zijn de verschillende categorieën relaties die het individu omgeven. **Een eerste blad** betreft relaties binnen het gezin: kind-ouder relaties en relaties met de partner. **Een tweede blad** betreft de relatie die het individu (of zijn/haar groep) heeft met instellingen, zoals scholen, kerken en overheidsinstellingen, maar ook de relaties tussen de instellingen onderling (Nederlands volgen, naar de kerk gaan, in een muziekgroepje spelen, ...). **Een derde blad** betreft het informele netwerk dat een individu heeft. De manier waarop familieleden, burens, vrienden en kennissen een rol spelen in het bieden van kennis, steun (financieel en emotioneel) en advies (buurtbewoners ontmoeten op een buurtfeest, vrienden ontmoeten op café,...). **Blad vier** betreft de interacties tussen het individu en de natuurlijke omgeving (wandelen in het bos, zwemmen in het meer,...).

De levensbloem groeit naarmate er meer relaties zijn en krijgt zo ook betekenis. Er kan echter heel wat verkeerd lopen in de relaties, zorgende als mogelijk gevolg dat mensenrechten geschonden worden. Centraal bij deze oefening is de interactie tussen mensen en hun omgeving, gebaseerd op wederzijds respect en kritische reflectie.

Doelstellingen

- Inzicht verwerven in de 4 netwerken die de deelnemer omgeven
- Inzicht verwerven in de verschillende relaties die deelnemer aangaan
- Weten in welke situaties bepaalde relaties aangegaan worden
- Weten welke situaties ervoor zorgen dat bepaalde relaties niet stand houden

Benodigheden

- De prent 'mens-zijn' (zie verder);
- een bol wol;
- een schaar;
- een bord;
- bordkrijt.

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm rond het thema 'relaties'. In een eerste oefening maken de deelnemers een relatieweb op, aan de hand van de relaties die belangrijk zijn in hun leven. Een tweede oefening gaat in op de situaties die relaties kunnen beïnvloeden.

Brainstorm

Vraag de deelnemers wat zij verstaan onder 'relaties'. Hang prenten aan het bord die te maken hebben met relaties (zoals een prent van een groep vrienden, een prent van een dokter en zijn patiënt, een prent van een oma en kleinkind) en schrijf kernwoorden die de groep aanhaalt op het bord.

Oefening 1: Relatieweb maken

Stap 1. Licht het begrip 'relaties' toe, aan de hand van de woorden gegeven bij de voorkennis en de toelichting bij de inleiding.

Stap 2. Vraag de deelnemers om in een kring te staan.

Stap 3. Hang de prent van 'mens-zijn' op aan het bord en trek 4 grote cirkels rond de prent, zodat je een bloem bekomt gelijkend op de figuur hierboven. Leg uit dat de deelnemers een web van relaties gaan weven aan de hand van de verschillende categorieën relaties. Schrijf alle categorieën op het bord, in het juiste blad.

Stap 4. Begin door te vragen naar situaties met betrekking tot de categorie 'gezin'. De bol wol wordt telkens naar een andere persoon gegooid waarbij die dan een situatie voorlegt aan de groep die steunt op een relatie in de categorie 'gezin'. Hou, om van start te gaan, zelf het begin van de bol wol vast en geef een voorbeeld, zoals *"Ik was graag af met mijn broer"*.

Stap 5. Als iedereen een voorbeeld heeft gegeven, start je de volgende categorie: 'instellingen'. Geef ook hier zelf een voorbeeld: *"Ik ga 2 keer in het jaar naar de tandarts."*

Stap 5. Speel verder totdat de bol touw heel de kring heen en weer is gegaan en er kris kras een web is ontstaan dat het 'web van relaties' vertegenwoordigt. Ga dan door naar het tweede deel van de oefening.

Oefening 2: Het levensweb vernietigen

Stap 1. Neem de schaar en vraag de deelnemers voorbeelden te geven van situaties die relaties in die categorie kunnen beschadigen. Begin bij de eerste categorie ('gezin'). Geef een voorbeeld: *"Ik heb vaak ruzie met mijn vader"*.

Stap 2. Knip bij elk voorbeeld een touw uit het web stuk.

Stap 3. Ga dan over naar de volgende categorie ('instellingen').

Stap 4. Speel verder totdat het 'web van relaties' helemaal vernietigd is.

Stap 5. Vraag de groep om in een kring te gaan zitten en bespreek de vragen die je vindt onder 'stof voor discussie'.

Opmerking: Herhaal oefening 1 en 2 voor elke categorie van relaties. Hieronder vind je voorbeelden die je kan gebruiken bij de verschillende oefeningen.

Gezin

Oefening 1: Ik was graag af met mijn broer.

Oefening 2: Ik heb het moeilijk om met mijn vader over mijn gevoelens te praten.

Instellingen:

Oefening 1: Ik ga naar het gemeentehuis om mijn identiteitskaart af te halen.

Oefening 2: Ik kom te laat op een afspraak bij de dokter.

Derden:

Oefening 1: Ik ga elke vrijdag naar een fuif waar ik vrienden ontmoet.

Oefening 2: Ik heb vandaag weinig zin om uit te gaan. Mijn vrienden verstaan niet dat ik niet wil meegaan.

Natuur:

Oefening 1: Ik ga graag op zondag wandelen in het bos.

Oefening 2: Ik vergeet altijd mijn afval te sorteren.

Stof voor discussie

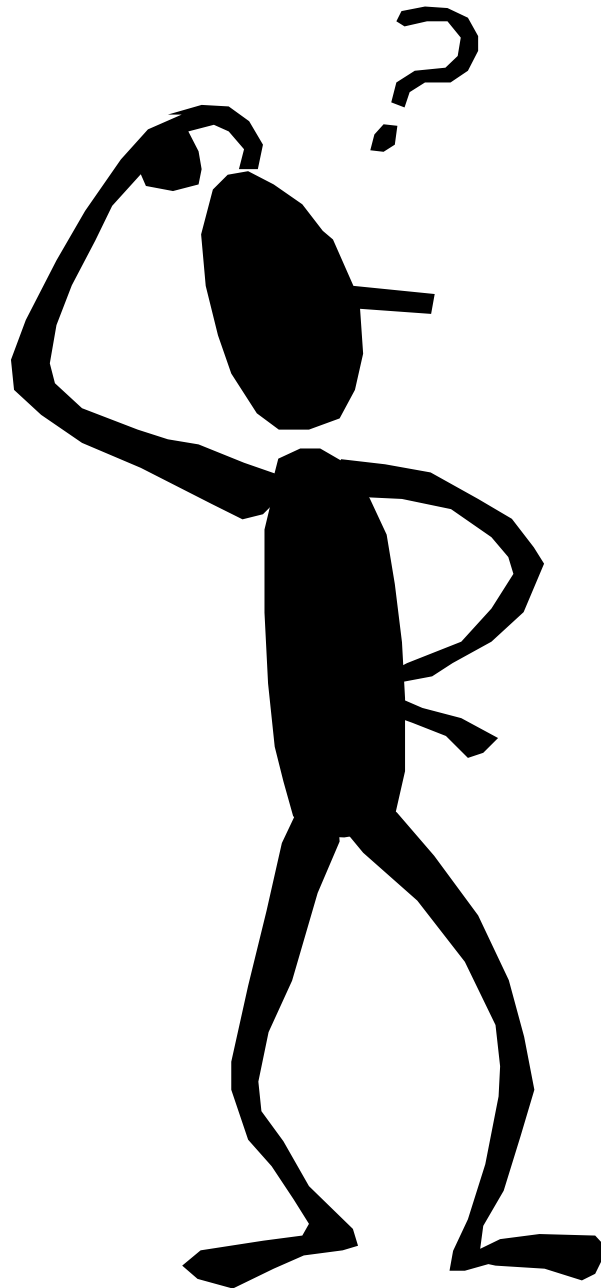
- Welk netwerk van de 4 voel je aan als het belangrijkste voor jou? Waarom?

- Welk netwerk voel je aan als het minst belangrijk? Zijn deze relaties dan ook onbelangrijk? Waarom?
- Is er een netwerk waar je bepaalde problemen bij ervaart? Waarom doen die problemen zich voor? Hoe zou je kunnen voorkomen dat die problemen zich voordoen?
- Zou het wegvallen van relaties die voor jou belangrijk zijn gevolgen hebben voor je welzijn? Wat voelde je toen het web werd vernietigd?
- Denk je dat het belangrijk is om je relaties met de omgeving goed te onderhouden? Waarom?

Mogelijke eindconclusies

Het web stelt de verschillende relaties voor die mensen aangaan met de omgeving. Deze relaties geven betekenis en zin aan het leven en beïnvloeden tevens het welzijn van de persoon. Bepaalde situaties zorgen ervoor dat de relaties niet altijd kunnen standhouden. De eerste knippen in het web zullen niet veel verschil maken, dankzij de manier waarop de draden kriskras over elkaar liggen, en het web zal nog min of meer samen blijven. Als je echter meer begint te knippen in het web, zal het stap voor stap uiteen vallen en uiteindelijk blijf je over met een hoop draden op de vloer met daaromheen een kring mensen die elk een klein, nutteloos eindje touw vasthouden.

Sessie 3: Waardigheid

Inleiding

Menselijke waardigheid is een belangrijk uitgangspunt bij mensenrechteneducatie en wordt beschouwd als het uiteindelijke doel van het beschermen en naleven van mensenrechten. Artikel 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) roept alle personen op om deze waardigheid uit te dragen, door zich tegenover elkaar in een geest van broederschap te gedragen. Waardigheid is niet iets dat toekomt aan mensen die tot een bepaalde stand of klasse behoren of die een bepaalde maatschappelijke positie hebben, waardigheid is verbonden aan het 'mens-zijn' als zodanig.

Doelstellingen

- De deelnemers verwerven, zowel op cognitief als op affectief vlak, inzicht in de betekenis van het begrip "menselijke waardigheid", die wordt beschouwd als het uiteindelijke doel van het doen beschermen en naleven van de mensenrechten.
- De deelnemers leren om de ongelijke positie van mensen in de samenleving kritisch te leren begrijpen door het identificeren van factoren die ertoe leiden dat de waardigheid van sommigen geschaad wordt.
- De deelnemers worden in staat gesteld om begrip op te brengen voor de waardigheid van anderen in de samenleving.
- De deelnemers verwerven inzicht in de situaties die hen verhinderen om een gelijkwaardige positie in de maatschappij te verwerven.

Benodigheden

- Het **spelbord** (zie verder).

1. Print het spelbord (5 X A4 pagina's) uit en leg de A4 bladen verticaal achter elkaar, zodat het blad met 'START' in het midden ligt (zie 'Schema spelbord'). Per spelbord kunnen er 4 pionnen worden gezet op het vakje 'START'. De speler kan stappen naar voor of achter zetten (zie richting rode pijl).

2. Kopieer – afhankelijk van het aantal deelnemers - het spelbord een aantal keren. Leg de verschillende spelborden horizontaal naast elkaar (zie schema). Zo bekom je een raster waarbij de pionnen op het vakje 'START' van het spelraster worden geplaatst. Dit is het begin. Elke speler heeft één kolom.

- Per deelnemer één pion van verschillende kleur en/of vorm.
- Het **vragenblad** 'Waardigheid'(zie verder).

Verloop

Je kan deze sessie starten met een brainstorm rond het begrip 'menselijke waardigheid'. De andere oefening werkt verder met dat begrip in de vorm van een oefening.

Brainstorm

Wat roept het woord '(menselijke) waardigheid' bij jullie op? Schrijf alle woorden die worden gegeven op het bord.

Oefening

Stap 1. De deelnemers kiezen een pion en stellen hem op de (centrale) beginstreep.

Stap 2. Stel de deelnemers een aantal vragen van het 'Vragenblad'. Laat hen, afhankelijk van het antwoord, een aantal vakken vooruit of achteruit zetten.

Stap 3. Stel de deelnemers enkele vragen die je vindt bij 'Stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Wat symboliseren de begin- en eindstreep?
- Hoe voel je je, nu je weet wat jouw plaats is in het spel? Waarom voel je je goed of slecht? Wat denk je over de anderen? Is het goed om je achteraan in het spelterrein te bevinden?

- Waarom denk je dat sommigen zich vooraan op het spelterrein bevinden, terwijl anderen achterblijven? Hoe verklaar je dit?
- Denk je dat het rechtvaardig en menswaardig is dat sommigen zich vooraan en anderen zich achteraan bevinden?
- Vraag om opmerkingen en een discussie over het feit dat sommige mensen volledige bescherming van hun mensenrechten genieten en anderen niet. Verwijs naar artikels 1 en 2 van de UVRM.
- Vraag aan diegenen die zich het dichtste bij of over de eindstreep bevinden, of ze het gevoel hebben op één of andere manier verantwoordelijk te zijn voor de achterblijvers. Is het mogelijk om dit gevoel van verantwoordelijkheid om te zetten in positieve daden?

Mogelijke eindconclusie

Die menselijke waardigheid is eigen aan alle mensen, zonder enig onderscheid. Het is onze waardigheid die we moeten beschermen. Bij de beginstreep worden we allen geboren als gelijken; we hebben menselijk potentieel dat we tijdens ons leven kunnen ontplooien. Maar vanaf onze geboorte en doorheen ons leven zijn er factoren die ons ervan weerhouden om ons potentieel volledig te ontplooien. Dat is de reden waarom we ons op verschillende afstanden bevinden.

De eindstreep kunnen we beschouwen als een voorstelling van de volledige mens, de mens die zijn menselijke waardigheid ten volle beschermd en gerespecteerd weet. Dit is waar wij allen naar streven. De afstand tussen de beginstreep en de eindstreep zegt ons dat iepenlaan een aantal voorwaarden moet voldaan zijn om in waardigheid te kunnen leven. Deze basisvoorwaarden komen overeen met datgene wat we mensenrechten noemen. Vestig de aandacht enkele van de artikels van de UVRM. Ongeacht waar de deelnemers zijn geboren of zich bevinden, ongeacht hun etnische afkomst of overtuiging of handicap of ..., hun waardigheid moet gerespecteerd en beschermd worden.

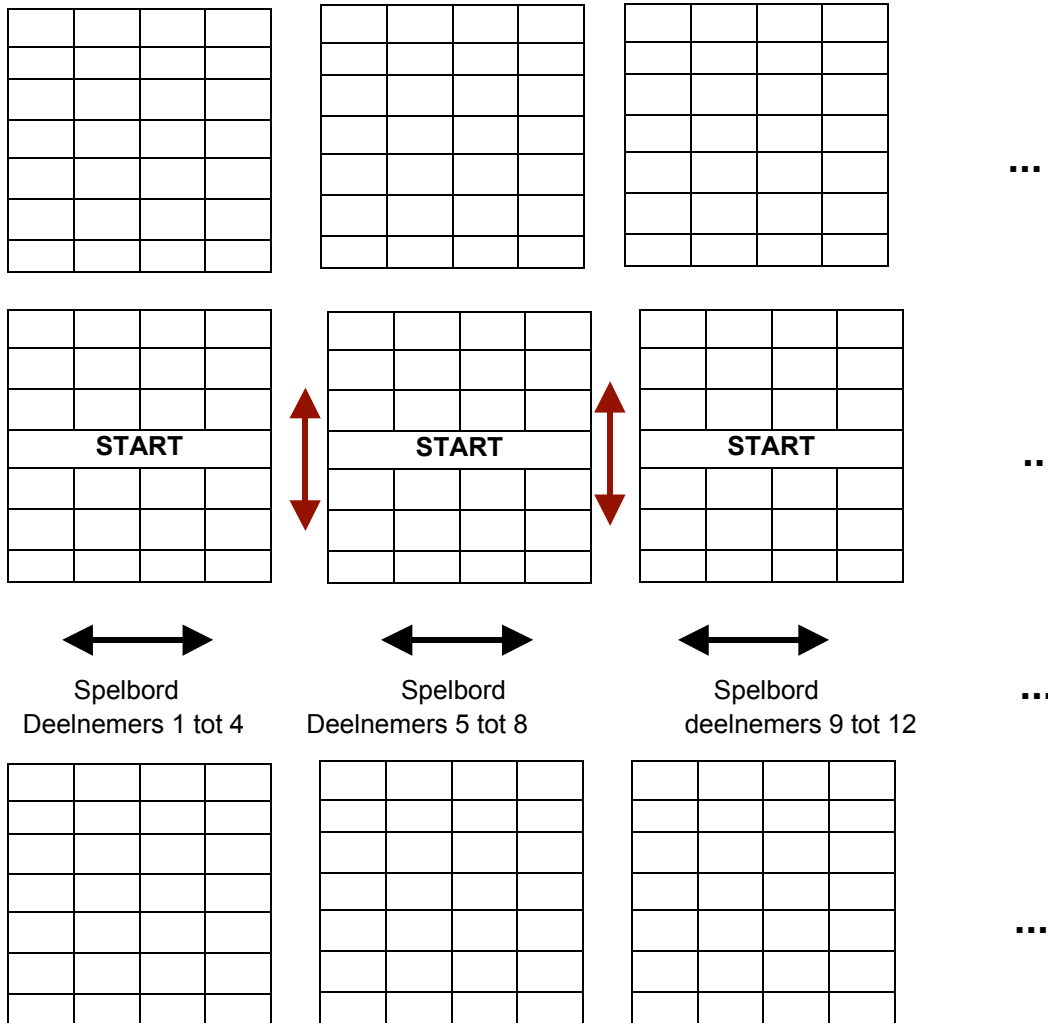
START			

Schema spelbord

Vragenblad 'Waardigheid'

1. Hadden je ouders bij jouw geboorte genoeg geld om in je levensonderhoud te voorzien gedurende je kindertijd? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
2. Werd je geboren met, of kreeg je later een fysieke handicap? Zo ja, zet 1 stap achteruit.
3. Ben je eigenaar van een huis en bijhorende grond? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
4. Heb je kinderen? Zet 1 stap vooruit.
5. Acht jij je maandelijks inkomen voldoende om je familie te kunnen onderhouden? Zet 3 stappen vooruit.
6. Behoor je tot een bevolkingsgroep of een andere minderheid die, naar jouw mening, het slachtoffer is van discriminatie? Zo ja, zet drie stappen terug.
7. Beschik je over toereikende gezondheidszorg voor je familie? Zo ja, zet 3 stappen vooruit.
8. Ben je een vrouw? Zo ja, zet 3 stappen achteruit.
9. Zijn je ouders werkloos of onderbetaald voor hun werk? Zo ja, zet 3 stappen achteruit.
10. Ben je werkloos? Zo ja, zet 3 stappen terug.
11. Zal je later een volwaardig pensioen hebben? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
12. Heb je genoeg vrije tijd? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
13. Voel je je goed in België? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
14. Ben je gelovig? Zo ja, zet 3 stappen terug.
15. Ben je gelukkig? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
16. Genieten je kinderen degelijk onderwijs? Zo ja, zet 2 stappen vooruit.
17. Heb je enige invloed op het beleid van je gemeente, stad, streek of land? Zo neen, zet 2 stappen achteruit.
18. Heb je kunnen studeren zo lang als je dat zelf wilde en kon? Zo ja, zet 2 stappen voorwaarts.

Sessie 4: Emoties

Inleiding

Deze oefening legt de nadruk op emoties die ontstaan naar aanleiding van bepaalde situaties. Mensenrechtenschendingen gaan gepaard met emoties van zoals onmacht, weerstand en verdriet. Het is belangrijk om deze emoties te (her)kennen en ze te uiten. Vaak moeten we leren omgaan met gevoelens om de situatie de baas te kunnen. Het leren omgaan vraagt een vaardigheid die vooral door inzicht in de situatie kan geleerd worden. Deze oefening leert mensen inzicht te verwerven in emoties door ze te verbinden met situaties uit hun dagelijks leven. Gevoelig zijn voor de emoties van anderen vormt ook de basis om mee zorg te dragen voor de rechten van anderen.

Doelstellingen

1. De deelnemers kunnen een situatie aan de groep voorleggen die bij hen emoties oproept.
2. De deelnemers kunnen de eigen emoties en die van anderen benoemen.
3. De deelnemer kan zich verplaatsen in de gevoelens van een ander.
4. De leerling geeft aan welke de gevolgen kunnen zijn van verschillen of gelijkenissen in gevoelens.
5. De deelnemers kunnen reflecteren over de ruimte voor emoties in hun leven.

Benodigheden

- Verschillende prenten rond de emoties: liefde, vreugde, verdriet, hoop, wanhoop, boos, Angst die je vindt in tijdschriften, kranten enz.;
- 8 **emotiekaartjes** (zie verder);
- de 9 themaprenten;
- magneten ('plakken' ze op het bord?), of anders plakband.

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm rond het begrip 'emotie'. Een eerste oefening laat de deelnemers kennismaken met de 8 emoties. De tweede oefening verbindt de emoties met verhalen uit het alledaagse leven van de deelnemers.

Brainstorm

Vraag de groep om enkele voorbeelden te geven van emoties.

Oefening 1

Stap 1. Leg de 8 emotiekaartjes verspreid op de tafel of hang ze met magneten of plakband op aan het bord.

Stap 2. Toon een prent en vraag een deelnemer welke emotie de prent bij hem oproept.

Stap 3. Leg de prent bij de juiste emotie.

Stap 4. Vraag andere deelnemers of zij ook deze emotie zouden plaatsen bij de prent.

Stap 5. Herhaal stap 1 tot en met 4 voor alle knipsels.

Oefening 2

Stap 1. Hang de themaprenten op aan het bord, met magneten of plakband.

Stap 2. Leg alle emotiekaartjes met de tekst naar onder gericht op tafel.

Stap 3. Vraag een deelnemer om een emotiekaartje te trekken. Vraag de deelnemer of hij/zij die emotie ooit voelde in een situatie met betrekking tot één of meerdere van de thema's. Vraag de deelnemer om aan de groep te vertellen welke situatie dat was, en hoe hij/zij zich toen voelde.

Stap 4. Leg de groep enkele vragen voor die je vind bij 'stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Is het voor jou belangrijk om in een bepaalde situatie je emoties te kunnen tonen?
- Wordt het in je omgeving aanvaard dat je emoties kenbaar maakt? Zijn er situaties waar je emoties liever niet toont?
- Kan het tonen van emoties helpen bij de verwerking van een probleem?
- Zijn in je leven sommige emoties meer aanwezig dan andere?, Waarom?

Mogelijke eindconclusie

Iedereen gaat gebukt onder één of ander gebrek of nadeel in vergelijking met andere mensen. Deze nadelen of gebreken zorgen vaak voor emotionele problemen. Emoties zijn belangrijk in het dagelijks leven. Ze bepalen voor een groot deel hoe we met een situatie omgaan. Een zelfde situatie kan verschillende gevoelens oproepen, zowel bij verschillende personen als bij een zelfde persoon op verschillende tijdstippen. Het is belangrijk om zich hiervan bewust te worden, zodat ook gepast kan gereageerd worden.

VERDRIETIG

BLIJ

HOOPVOL

WANHOPIG

BOOS

ANGSTIG

Sessie 5: Waarden

Inleiding

Mensenrechten aanweerspiegelen een aantal waarden. Natuurlijk kan men zich de vraag stellen of dit raamwerk wel universeel geldend is. Afhankelijk van het mensbeeld of het wereldbeeld dat men aankleeft, kan het zijn dat voor sommigen een aantal terreinen, minstens gedeeltelijk, buiten het terrein van mensenrechten vallen. Eerder dan over deze inhoudelijke afbakening gaat het bij mensenrechteneducatie, op het niveau van waarden gezien, om een manier om tegen tal van dingen aan te kijken, om **een soort bril** waardoorheen men tal van situaties, ook uit het dagelijks leven, kan bekijken. De omgang met andermans eigendom, de omgang met seksualiteit, hoe men mensen bejegt met een andere smaak wat betreft kledij,... Dit zijn allemaal onderwerpen waarop men kan aankijken vanuit de invalshoek van de waarden die de grondslag vormen van de mensenrechten. De waarden die deel uitmaken van een mensenrechtencultuur zijn: **verantwoordelijkheid; gelijkheid; veiligheid; rechtvaardigheid; verdraagzaamheid; vrijheid; solidariteit; vrede**. Deze oefening tracht de waarden te bekijken vanuit een conflictsituatie. Mensen kunnen verschillend naar een situatie kijken, naargelang de de waarden waaraan ze het meest belang hechten, naargelang ze de verantwoordelijkheid eerder bij de mensen of bij de samenleving leggen, enz.

Doelstellingen

- Kennis hebben van de 9 waarden die belangrijk zijn voor een mensenrechtencultuur.
- Situaties kunnen voorleggen waarin de waarden een rol spelen.
- Waardeconflicten kunnen analyseren en kritisch benaderen.
- Inzicht hebben in de betekenis die men geeft aan de verschillende waarden.

Benodigheden

- De 8 **waardesteekkaarten** (je kan deze op een blad (licht karton bv.) uitprinten en uitknippen; voor elk groepje een setje met 8 waardesteekkaarten.
Opmerking: De situaties op de steekkaarten waren actueel in 2005. Het kan nodig zijn om deze te vervangen door situaties die passen binnen de gegeven actualiteit.
- Een blad papier en een balpen voor elk groepje.
- Een bord of flip-over.

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm rond het begrip 'waarde'. Een eerste oefening gaat de verschillende waarden verder exploreren.

Brainstorm

Je kan aan de deelnemers vragen voorbeelden te geven van wat volgens hen waarden zijn.

Oefening

Stap 1. Vraag de deelnemers om per 2 of per 3, naargelang de grootte van de groep, samen te zitten, en geef elk groepje een blad en een balpen.

Stap 2. Geef elk groepje een setje waardesteekkaarten. Hierop staat telkens een situatie met mogelijke oplossingen. De waardekaart stelt een waardeconflict voor waarvoor een oplossing moet gezocht worden. Het is de bedoeling dat de deelnemers uit de groepjes de verschillende mogelijke oplossingen bediscussiëren. Er kunnen meerdere oplossingen gekozen worden, of er kan een oplossing voorgesteld worden die niet in het lijstje voorkomt. Het is niet de bedoeling dat gezocht wordt naar de 'juiste' oplossing maar dat men begrip krijgt van de verschillende waarden en dat men voeling krijgt met mogelijke conflicten rond die waarden.

Stap 3. Leg aan de deelnemers de bedoeling van de waardesteekkaarten uit. Wijs er hen zeker op dat het niet de bedoeling is om een juiste oplossing te vinden. Vraag hen om de mogelijke oplossingen binnen de groep te bediscussiëren, of te zoeken naar een nieuwe oplossing. Elk groepje kan de bedingen kwijt op de waardesteekkaart, bij 'notities'.

Stap 4. Overloop en bediscussieer nu de 8 waarden en situaties. Schrijf een eerste waarde op het bord en lees de situatie voor aan de groep.

Stap 5. Vraag elk groepje om hun oplossing(en) voor te leggen aan de groep. Bediscussieer de verschillende oplossingen.

Stap 6. Vraag de deelnemers om te zoeken naar een mogelijke omschrijving van de waarde. Geef de groep enkele minuten de tijd. Schrijf elke omschrijving die gegeven wordt op het bord (noteer ze in enkele woorden rond de waarde waarop ze betrekking heeft).

Stap 7. Herhaal stap 4 tot en met 6 voor elke waarde.

Stap 8. Eindig de sessie met een discussie aan de hand van de vragen bij 'stof voor discussie'.

Opmerking: Als je met een kleine groep werkt, kan je altijd de waarden met alle deelnemers samen overlopen in plaats van te werken met kleine groepjes.

Stof voor discussie

- Welke situatie is het moeilijkst op te lossen? Waarom?
- Welke waarden vinden jullie belangrijk voor jezelf, voor anderen, voor de samenleving?
- Welke waarden ontbreken in ons dagelijks leven (ons gezin, de familie, de buurt, organisaties en instellingen,...)?
- Welke moeilijkheden ondervinden we om deze waarden toe te passen?
- Welke situatie was het gemakkelijkst oplosbaar?
- Wat heeft geholpen om de situatie op te lossen?
- Hebben mensen verschillende morele codes?
- Is er een goed of fout antwoord?

Mogelijke eindconclusie

We worden in ons dagelijks leven vaak geconfronteerd met conflictsituaties; Vaak liggen belangrijke mensenrechten-waarden hieraan ten grondslag. We kunnen verschillend naar een situatie kijken, naargelang de interpretatie en de betekenis van de waarde voor ons. Het is belangrijk om oog en respect te hebben voor verschillen in interpretaties, ook al wijken ze sterk af van die van onszelf. Het is moeilijk om te zoeken naar een oplossing voor een waardeconflict, maar de discussie op zich kan al heel wat inzicht en begrip opwekken.

Waardesteekkaarten

Solidariteit

Een vrouw is alleenstaand met 2 kinderen. Ze heeft een laag inkomen en heeft het moeilijk om alleen voor 2 kinderen te zorgen.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- De buren moeten helpen.
- Het OCMW moet helpen.
- De vrouw moet leren haar eigen problemen op te lossen.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Verantwoordelijkheid

De tsunami, de verwoestende golf, die delen van onder meer Indonesië verwoeste, heeft veel inwoners dakloos gemaakt. Zo doet zich af en toe een grote ramp voor.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Ik help door een bijdrage te storten voor de slachtoffers.
- Het is de verantwoordelijkheid van de regering om geld te geven, wij betalen al genoeg belastingen.
- Het land waar de ramp zich voordoet moet zelf de problemen oplossen.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Vrede

Elke dag vallen er nog slachtoffers door de vele bomaanslagen in Irak.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Ik heb weinig last van de oorlog in Irak. Het is een ver-van-mijn-bed-verhaal.
- Het conflict in Irak is iets tussen de Verenigde Staten en Irak. Wij moeten ons daar niet mee bemoeien.
- Het is belangrijk dat andere landen en mogendheden meer samenwerken om dit conflict op te lossen.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Veiligheid

Er is meer en meer criminaliteit en vandalisme door jongerenbendes in de straten, mensen voelen zich bedreigd.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- We moeten onszelf kunnen beschermen; we moeten een wapen kunnen kopen.
- Het is de taak van de politie om in te grijpen, bij elk vergrijp hoe klein ook..
- Er moet gezorgd worden voor meer ontspanningsmogelijkheden voor de jongeren, zodat ze zich niet vervelen. Dat zal crimineel gedrag voorkomen.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Rechtvaardigheid

Mensen die illegaal in ons land verblijven hebben weinig rechten.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Mensen die illegaal in ons land verblijven zijn geen Belg, dus moeten ze ook geen rechten hebben.
- Illegale personen moeten niet alle rechten krijgen die Belgen hebben, maar hun mensenrechten moeten eerbiedigd worden. Zo moeten ze menswaardig worden behandeld in de asielcentra en mag men ze niet laten omkomen door honger of ziekte.
- Mensen die illegaal in België verblijven dienen dezelfde rechten te hebben als de Belgen, gewoon omdat ze mens –zijn.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Verdraagzaamheid

Sommige moslimmeisjes dragen een hoofddoek. Dit zorgt vaak voor veel opschudding.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Moslimmeisjes moeten zich integreren, een hoofddoek hindert die integratie.
- De regering moet ervoor zorgen dat er een algemene maatregel geldt die hoofddoeken verbiedt.
- De hoofddoek is een manier om uitdrukking te geven aan een geloof of een traditie, zoals katholieken soms een kruis dragen. Dit is een verrijking voor onze cultuur. We moeten dit positief benaderen.
- Andere oplossing: .....

Notities

Vrijheid

Kinderen zijn vaak niet akkoord met de regels die hen door de school opgelegd worden. Ze vinden het spijtig dat er weinig rekening gehouden wordt met hun mening bij het opstellen van de schoolregels. Ze willen een leerlingenraad oprichten.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Het kan mij weinig schelen hoe ze het op school oplossen, maar thuis moeten kinderen luisteren.
- Kinderen hebben niets te zeggen. Een leerlingenraad is onzin.
- Het is belangrijk om te luisteren naar wat kinderen te vertellen hebben, ze hebben ook een recht op vrije meningsuiting. Een leerlingenraad kan daar een goede mogelijkheid toe bieden.
- Andere oplossing: .....

Notities:

Gelijkheid

Niet alle kinderen hebben gelijke toegang tot het onderwijs. Vaak kunnen kinderen uit gezinnen met een laag inkomen niet terecht in de school naar keuze: ze voelen er zich niet thuis of de bijkomende schoolkosten zijn te hoog.

Wat zou een goede oplossing zijn?

- Ouders moeten zelf zorgen dat hun kinderen in een goede school terechtkomen.
- De regering moet ervoor zorgen dat kinderen uit kwetsbare gezinnen eerst toegang krijgen tot de beste scholen.
- Gelijke kansen in onderwijs is één punt, hoe komt het dat gezinnen in een kwetsbare positie komen?
- Andere oplossing: .....

Notities:

Sessie 6: Vooroordelen en stereotypen

Deze sessie werd deels gebaseerd op de oefening 'eerste indrukken' uit het educatief pakket 'Allemaal anders'.

Inleiding

Stereotypen leiden vaak tot vooroordelen, en die leiden op hun beurt tot vormen van discriminatie. Ons bewustzijn van stereotypen en van het risico dat ze inhouden voor onze relatie met andere mensen is een belangrijk middel om vooroordelen te voorkomen die tot discriminatie leiden. Deze oefening helpt niet enkel inzicht te verwerven in de vooroordelen die er bestaan over mensen of groepen, maar helpt ook te reflecteren over de vooroordelen die bestaan over de eigen groep.

Doelstellingen

- Stereotypen kunnen herkennen.
- De stereotypen en vooroordelen van elke deelnemer over andere mensen blootleggen
- Inzicht in de vooroordelen die bestaan van de eigen groep
- Reflecteren over de verschillende vormen van discriminatie die deze vooroordelen met zich meebrengen.

Deze sessie bestaat uit 3 delen. De eerste twee oefeningen zijn gelijkaardig en lokken een bewustzijn rond stereotypen uit. De laatste oefening tracht kritisch te reflecteren op de vooroordelen die bestaan rond de eigen doelgroep.

Benodigheden

- Verzamel 10 prenten uit tijdschriften, kranten enz. van mensen die boeiende/ verschillende/ markante gezichten hebben. Je kan bijvoorbeeld een foto nemen van onze koning, een foto van een vluchteling, enz.;
- één **deelnemerswerkblad** 'Vooroordelen en stereotypen' per deelnemer;
- één balpen per persoon.

Verloop

Je kan de sessie inleiden met een brainstorm rond het thema 'vooroordelen'. In een eerste oefening gaan we aan de hand van enkele prenten uit tijdschriften na welke eerste indrukken we kunnen hebben van mensen. Een tweede oefening laat de deelnemers inzien dat bepaalde begrippen, voorwerpen, emoties,... verschillend kunnen worden geïnterpreteerd en dus ook verschillend kunnen worden voorgesteld. Een laatste oefening behandelt de vooroordelen die leven binnen de groep en over de groep.

Brainstorm

Vraag aan de deelnemers wat zij onder vooroordelen verstaan. Je kan bijvoorbeeld wijzen op het verschil tussen een feit en een vooroordeel of zelf een voorbeeld van een vooroordeel aangeven.

Oefening 1

Stap 1. Vraag de deelnemers om in een kring te zitten en geef elke deelnemer een blad en een balpen.

Stap 2. Vraag de deelnemers om de eerste foto te bekijken en hun eerste indruk over de persoon onderaan het blad bij nummer 1 op te schrijven.

Opmerking: je kan hier enkele voorbeelden aangeven, zodat de opgave door iedereen wordt begrepen.

Stap 3. Vraag de deelnemers om de rand van het papier om te vouwen (op de stippellijn) opdat niemand ziet wat men heeft geschreven, en het blad aan de volgende persoon door te geven.

Stap 4. Vraag de deelnemers om naar de volgende foto te kijken en weer hun eerste indruk op te schrijven bij nummer 2. Vraag hen weer om hun stukje papier om te vouwen, om datgene wat ze nu hebben geschreven te verbergen, en dit weer door te geven.

Stap 5. Herhaal stap 2 en 3 tot al de bladen de kring rond zijn geweest en iedereen elke prent heeft gezien.

Stap 6. Ontvouw dan de bladen en laat iedereen de verschillende 'eerste indrukken' vergelijken. Geef de bladen aan elkaar door of leg ze vooraan in het lokaal zodat iedereen ze kan bekijken.

Stap 7. Overloop de vragen bij 'stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Waarop baseerde je je eerste indrukken?
- Waar je een compleet verschillende eerste indruk van iemand hebt gehad. Hoe zou dit komen? Kan je begrijpen welke indruk anderen hebben opgedaan?
- Wat deed het je om te zien dat iemand anders een verschillende indruk had opgedaan?
- Wat leert deze activiteit ons over onszelf?

Oefening 2

Benodigdheden

- Een woordenlijst (ongeveer 5 woorden) met zaken die getekend moeten worden; (voorbeelden: rijk, oorlog, verdriet, kerk, enz.);
- flapbord en stiften, of bord en krijt voor het scorebord;
- papier (A4) en stiften om te tekenen (voor elke groep);
- plakband of duimspijkers om de tekeningen op te hangen.

Verloop

Stap 1. De deelnemers vormen teams van 3 à 4 personen.

Stap 2. Vraag aan elk groepje om een groepsnaam te verzinnen. Trek kolommen op het bord en zet in elke kolom de gekozen groepsnaam. Dit vormt het scorebord.

Stap 3. Elk team neemt een balpen en papier, en gaat, om zo weinig mogelijk hinder van de anderen te ondervinden, op een afstand van de andere teams zitten.

Stap 4. De spelleider roept uit elk team een deelnemer naar voren en geeft hen een woord dat ze in een tekening moeten omzetten.

Stap 5. Dit woord tekenen ze voor hun medespelers. Er mogen in de tekening geen letters, noch cijfers gebruikt worden. Ook mag er niet gesproken worden.

Stap 6. De medespelers mogen geen vragen stellen, enkel mogelijke antwoorden geven.

Stap 7. Wanneer een woord geraden is, moet het team luid roepen. Vervolgens zet je een streepje bij de groep die het woord heeft geraden.

Stap 8. Na elke ronde wordt aan de tekenaar gevraagd het woord op de tekening te schrijven.

Stap 9. Vervolgens is een andere medespeler aan de beurt om te tekenen (zodat iedereen uit het groepje aan de beurt komt).

Stap 10. Op het einde worden de tekeningen van de verschillende groepen naast elkaar gehangen. Zo kunnen de verschillende interpretaties/ tekeningen/ beelden van een woord gemakkelijk vergeleken en besproken worden. De groep met het meest aantal streepjes op het scorebord is de winnaar. Natuurlijker is winnen hier niet belangrijk. Het is belangrijker dat de groep inziet dat er verschillende interpretaties kunnen zijn van een woord.

Stof voor discussie

- Bekijk en vergelijk de verschillende tekeningen aan de muur. Komen de beelden overeen met de werkelijkheid?
- Waarom heb je gekozen om een woord op die manier te tekenen?

- Waar komen die beelden vandaan? Media, tijdschriften,...
- Zijn het positieve of negatieve beelden?
- Welk effect kunnen die beelden hebben op relaties met de bedoelde mensen?

Oefening 3

Benodigheden

- Een bord of flip-over

Verloop

Stap 1. Maak twee kolommen op het bord, één voor 'vooroordelen' en één voor 'realiteit'.

Stap 2. Vraag de deelnemers om vooroordelen op te sommen die betrekking hebben op de eigen doelgroep. Noteer deze in de kolom van de vooroordelen.

Stap 3. Bespreek elk vooroordeel aan de hand van de 'Stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Is het vooroordeel reëel? Waarom wel/niet?
- Waarom hebben mensen dergelijk vooroordeel? Hoe is het ontstaan?
- Kan je iets veranderen aan een vooroordeel?
- Kan je een verhaal vertellen, een situatie voorleggen waar je geconfronteerd werd met dat vooroordeel, een vorm van discriminatie?
- Hoe reageer je indien je geconfronteerd wordt met een situatie van discriminatie?

Mogelijke eindconclusies

Wat ons het eerst opvalt, kan zeer misleidend zijn. Eerste indrukken zijn heel belangrijk, maar het is zo gemakkelijk om foute oordelen te vellen over mensen die je niet kent. Vaak oordelen mensen enkel op het uiterlijk, dit kan echter tot verkeerde interpretaties leiden.

Deelnemerswerkblad 'Vooroordelen en stereotypen'

10.

9.

8.

7.

6.

5.

4.

3.

2.

1.

Sessie 7: Discriminatie

Deze sessie werd deels gebaseerd op de oefening 'Zet een stap voorwaarts' uit het educatief pakket 'Kompas'.

Inleiding

Vaak komen mensen in allerlei situaties terecht waardoor ze in moeilijkheden verzeild raken. Deze problemen zijn vaak te wijten aan omstandigheden die structurele oorzaken kennen, zoals werkloosheid, armoede, lage scholingsgraad, enz. Het is belangrijk dat mensen inzicht hebben in hun situatie en de structurele oorzaken ervan inzien. Mensen moeten beseffen dat problemen niet enkel door hen zelf ontstaan, maar dat de organisatie van de maatschappij hen vaak in de problemen drukt. Dit inzicht leidt tot kritisch bewustzijn en geeft mensen de kracht om hun situatie zelf in handen te nemen. In deze sessie wordt ook aandacht besteed aan vormen van discriminatie, omdat deze vaak leiden tot onderdrukte posities.

Doelstellingen

- Weten dat bepaalde problemen maatschappelijke oorzaken kennen.
- Inzicht verwerven in de eigen probleemsituaties.
- Bewust zijn van discriminatie in ons dagelijks leven.
- Leren hoe men kan omgaan met vormen van discriminatie.

Benodigdheden

- Bord of flip-over;
- **rolfiches** (uitknippen, één voor elke deelnemer, en in een doos verzamelen: zie verder)
Opmerking: zorg er wel voor dat er evenveel rolfiches in de doos steken van groep A als van groep B;
- **naamkaartjes** (zie verder);
- blad met vragen (zie verder);
- **'ja'/'neen' antwoordkaarten** (zie verder).
Opmerking: voor elke deelnemer 1 setje van een 'ja' en een 'neen' antwoord.

Verloop

Je kan de sessie inleiden met een brainstorm. De sessie gaat verder met een algemene oefening die de deelnemers inzicht laat verwerven in de structurele oorzaak van problemen. In een tweede oefening wordt gekeken naar problemen in de eigen leefwereld. Een laatste oefening behandelt vormen van discriminatie waar mensen mogelijk mee geconfronteerd worden.

Brainstorm

Vraag de deelnemers wat zij verstaan onder 'discriminatie'.

Oefening 1

Stap 1. Vraag de deelnemers in een kring te zitten en laat hen uit de doos een rolfiche trekken. Geef ook aan elke deelnemer een 'ja' en een 'neen' blad.

Stap 2. Vraag de deelnemers om hun rol voor te lezen. Geef het naamkaartje aan de deelnemer dat hoort bij zijn fiche en vraag hem/haar om het op een zichtbare plaats aan te brengen.

Stap 3. Vraag de deelnemers om zich de rol die op de rolfiche staat in te beelden. Ter ondersteuning kan je enkele van onderstaande vragen voorlezen. Laat voldoende pauze na elke vraag zodat de deelnemers kunnen nadenken en zich een duidelijker beeld kunnen vormen van hun personage. Vraag telkens aan een deelnemer om te antwoorden op de vraag.

- Hoe was jouw kindertijd? Hoe zag het huis eruit waarin je opgroeide? Welke spelletjes speelde je? Wat voor werk deden je ouders?
- Waaruit bestaat jouw dagelijks leven nu? Waar, wanneer en hoe ga je met mensen om? Wat doe je 's morgens, 's namiddags en 's avonds?
- Hoe kan je jouw levensstijl omschrijven? Waar leef je? Hoeveel geld verdien je per maand? Waarmee vul je je vrije tijd? Wat doe je als het vakantie is?
- Wat vind je spannend en wat schrikt je af?

Vraag de deelnemers of ze zich hun rol kunnen inbeelden.

Stap 4. Leg de groep enkele vragen voor die je vind op het vragenblad 'Discriminatie' (zie verder) waarop ze het ja of nee in de lucht kunnen steken.

Stap 5. Geef de deelnemers even de tijd om rond te kijken in de groep en de per rol antwoorden te bekijken.

Stap 6. Vraag aan enkele deelnemers om hun antwoord toe te lichten.

Stap 7. Herhaal stap 4 tot en met 6 bij de andere vragen. Je hoeft natuurlijk niet alle vragen te overlopen.

Stof voor discussie

- Wie voelde zich vanuit zijn/haar rol vaak gediscrimineerd? Aan wat lag dat, denk je?
- Wie voelde zich niet gediscrimineerd? Aan wat lag dat, denk je?
- Wie uit de groep zou het gelukkigst zijn? Waarom denk je dat?
- Ligt het aan de persoon dat hij of zij gediscrimineerd wordt, of zijn er andere factoren die daarvoor zorgen?

Oefening 2

Stap 1. Vraag elke persoon om aan een gelegenheid te denken waarbij hij/zij zich gediscrimineerd voelde of aan een situatie waarin dat met een ander gebeurde.

Stap 2. Maak een rondje en vraag iedereen om die situatie aan de groep kort voor te stellen.

Stap 3. Maak van alle situaties een lijst op het flapbord en vraag dan de groep er één uit te kiezen om over te discussiëren.

Stap 4. Vraag de persoon van wie de situatie werd gekozen om in detail uit te leggen wat er was gebeurd. Stel dan vragen zoals:

- Hoe is de situatie ontstaan en wat is er in feite gebeurd?
- Hoe voelde de gediscrimineerde persoon zich?
- Had de persoon die zich gediscrimineerd voelde het bij het rechte eind?
- Hoe reageerde je op wat er na het voorval gebeurde?

Stap 5. Vraag op het einde aan ieder in de groep wat zij/hij in dezelfde situatie had gedaan en om andere mogelijke manieren van reageren te formuleren.

Stof voor discussie

- Wat zijn de meest voorkomende redenen waarom mensen jou discrimineren? Is het omwille van je leeftijd, je huidskleur of je kleding?
- Kan je hier zelf iets aan veranderen of moeten er elders maatregelen genomen worden, bijvoorbeeld door de overheid?

Mogelijke eindconclusie

Discriminatie begint vaak bij sociale uitsluiting en kent dus een maatschappelijke oorsprong. Vaak leiden probleemsituaties tot vormen van discriminatie. De oplossing hiervoor ligt niet alleen bij de persoon zelf, maar vraagt soms om maatregelen die hogerhand moeten worden genomen.

Rolfiches

Groep A

Je bent een werkloze , alleenstaande moeder.	Je bent op pensioen en hebt altijd gewerkt in een schoenmakerij.
Je bent een Arabisch, islamitisch meisje dat nog bij haar diep gelovige ouders woont.	Je bent heroïneverslaafde .
Je bent een 22-jarig lesbisch meisje .	Je hebt geen huis en leeft op straat. Je moet elke dag bedelen om wat voedsel te kopen.
Je bent een 24-jarige vluchteling van Afghanistan.	Je bent een blinde 30 jarige vrouw.
Je bent een lichamelijk gehandicapte jonge man , die zich enkel kan verplaatsen met behulp van een rolstoel.	Je bent 17 jaar en een zigeunermeisje , dat de middelbare school niet heeft afgemaakt.
Je bent een prostituee van middelbare leeftijd die HIV-positief is.	Je bent een jonge man en leeft van een leefloon van het OCMW.

Groep B

Je bent de dochter van de manager van het plaatselijk bankkantoor. Je studeert economie aan de universiteit .	Je bent eigenaar van een succesvol bedrijf dat zich bezig houdt met import en export.
Je bent de voorzitter van een machtige politieke partij .	Je bent de zoon van een Chinese immigrant die een succesvol fast-food-restaurant uitbaat.
Je bent Amerikaanse ambassadeur in het land waar je woont.	Je bent een fotomodel van Afrikaanse herkomst.
Je hebt een goed betaalde en vaste job aan de overheid .	Je ben afkomstig van de adel en woont in een kasteel.

Naamkaartjes

Groep A

Werkloze	Pensioen
Arabisch, islamitisch meisje	Heroïneverslaafde
Lesbisch meisje	Thuisloze
Vluchteling	Blinde
Lichamelijk gehandicapte jonge man	Zigeunermeisje
Prostituee	Ik heb een leefloon

Groep B

Universiteitsstudent	Succesvol bedrijfsleider
Voorzitter van een machtige politieke partij	Succesvol fast-food-restaurant uitbater
Amerikaanse ambassadeur	Fotomodel
Overheid	Adel

Vragenblad 'Discriminatie'

Hadden je ouders bij jouw geboorte genoeg geld om in je levensonderhoud te voorzien gedurende je kindertijd

Werd je geboren met, of kreeg je later een fysieke handicap?

Ben je eigenaar van een huis en bijhorende grond?

Heb je kinderen?

Acht jij je maandelijks inkomen voldoende om je familie te kunnen onderhouden?

Behoor je tot een bevolkingsgroep of een andere minderheid die, naar jouw mening, het slachtoffer is van discriminatie?

Beschik je over toereikende gezondheidszorg voor je familie?

Ben je een vrouw?

Zijn je ouders werkloos of onderbetaald voor hun werk?

Ben je werkloos?

Zal je later een volwaardig pensioen hebben?

Heb je genoeg vrije tijd?

Voel je je goed in België?

Ben je gelovig?

Ben je gelukkig?

Genieten je kinderen degelijk onderwijs?

Heb je enige invloed op het beleid van je gemeente, stad, streek of land?

Heb je kunnen studeren zo lang als je dat zelf wilde en kon?

J A

N e e n

Sessie 8: Kennis van mensenrechten

Deze oefening werd deels gebaseerd op de eerste workshop : “Kennismaken met de UVRM” uit het educatief pakket ‘De Dertig Artikelen’.

Inleiding

Om te leven voor mensenrechten, moet je ook kennis hebben van de verschillende mensenrechten die er zijn.

Doelstellingen

- De deelnemers maken kennis met de verschillende artikels van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM).
- Stilstaan bij en nadenken over de betekenis van de verschillende artikels.
- De deelnemers kunnen aangeven welke artikels een belangrijke rol spelen in hun leven.

Benodigheden

- **30 illustraties bij de 30 artikelen** van de UVRM (zie verder);
- **30 kaartjes** met daarop de **vereenvoudigde versie** van de artikelen uit de UVRM

Opmerking:

- De dertig afbeeldingen kan je best uitprinten of kopiëren op licht karton, A4-formaat (eventueel in een lichte kleur). Hetzelfde doe je met de kaartjes met de UVRM; deze laatste snij je daarna in twee. Verzamel de afbeeldingen en artikels in aparte dozen.
- Lees voor je aan de sessie begint zelf nog eens de verschillende artikels door en bekijk de prenten, zodat je zelf ongeveer weet welke afbeeldingen het best bij welk artikel passen.
- het **overzicht van de 30 artikelen met de illustraties** voor de begeleiding; in dit overzicht wordt gegeven welke afbeelding bij welk artikel past. (Het is natuurlijk niet zo dat deze oplossing de enige juiste is (zie verder)).

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm. Om kennis te maken met de UVRM werd een oefening voorzien voor een grote groep en een voor een kleine groep.

Brainstorm

Wat zijn mensenrechten? Schrijf alle woorden op rond de ‘mensenrechtenboom’;

Oefening met een kleine groep

Stap 1. Leg de oefening kort uit aan de deelnemers. Zet de 2 dozen op tafel. Leg uit dat zich in de ene doos kaartjes met de artikelen bevinden van UVRM en in de andere doos kaartjes met afbeeldingen die de verschillende artikelen voorstellen. Het is de bedoeling dat ze alle 30 artikelen proberen plaatsen bij een voor hen passende afbeelding. Duid op het feit dat verschillende interpretaties van de afbeelding mogelijk zijn. Het is dus niet de bedoeling om de ‘juiste’ combinatie te vinden.

Stap 2. Leg de afbeeldingen op tafel zodat ze goed zichtbaar zijn voor iedereen.

Stap 3. Vraag een deelnemer om uit de doos met de 30 artikelen een kaartje te trekken.

Stap 4. Vraag hem bij welke afbeelding het artikel volgens hem past. Vraag hem/haar ook waarom het artikel bij de gekozen afbeelding past?

Oefening met een grote groep

Stap 1. Tel het aantal deelnemers en verdeel de groep in twee. Stel dat je 20 deelnemers hebt, dan heb je tien fiches met artikels, en de tien bijhorende afbeeldingen nodig. Haal de tien artikelen door elkaar en stop ze in de doos. Doe hetzelfde met de afbeeldingen.

Stap 2. Laat de eerste 10 deelnemers een afbeelding uit de doos met afbeeldingen nemen. De volgende tien laat je een artikel uit de andere doos trekken.

Stap 3. Geef de deelnemers de tijd om rond te lopen en op zoek te gaan naar het artikel (de prent) die volgens hen het best bij hun prent (of artikel) past. Laat ze dan per 2 samen staan of zitten. Laat ten slotte ook zij die geen passende prent of artikel vinden ook per twee gaan staan of zitten.

Stap 4. Als de koppels gevormd zijn vraag dan aan iedereen om koppel voor koppel, de afbeelding aan de hele groep te tonen en kort uit te leggen waarom volgens hen de prent bij het artikel past (of, voor hen die geen passend artikel of prent vonden, waarom het niet past).

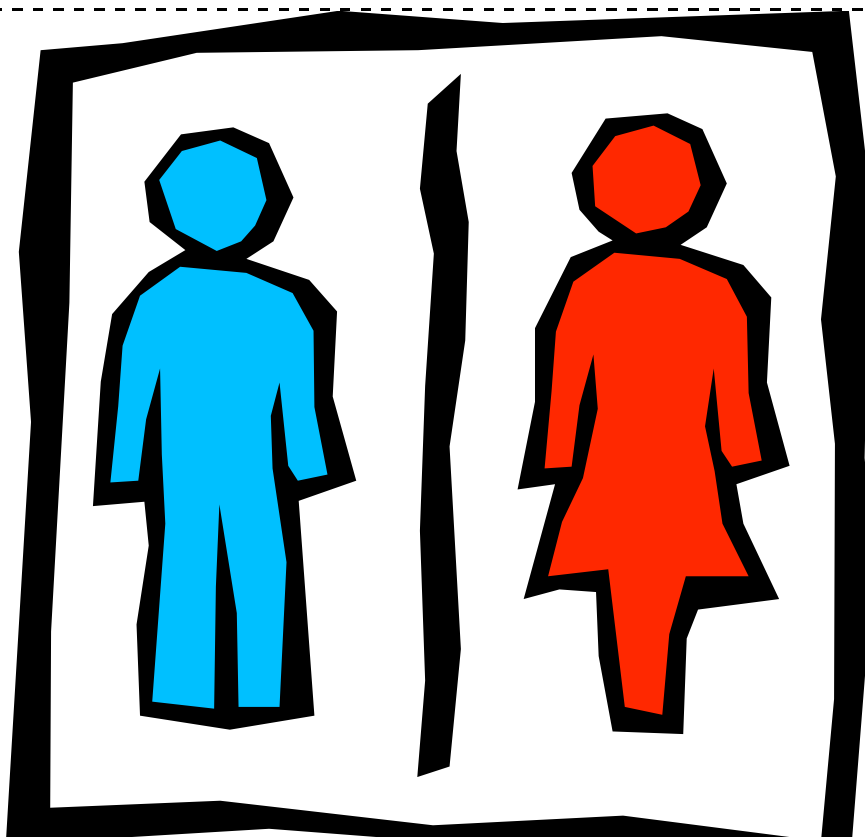
Stof voor discussie

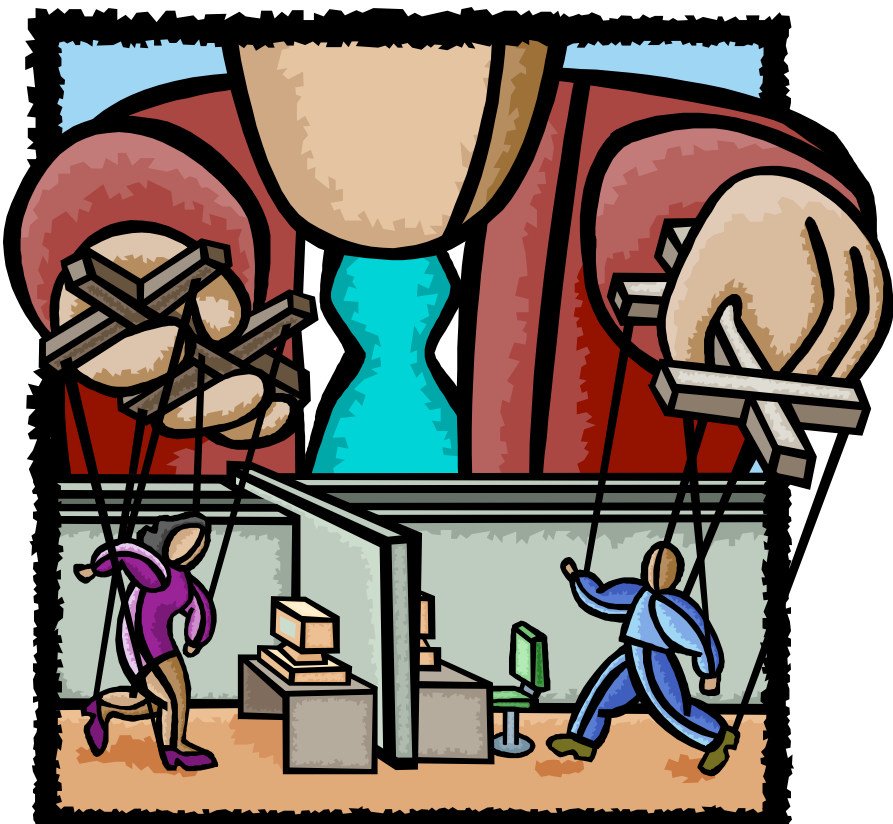
Over het spel

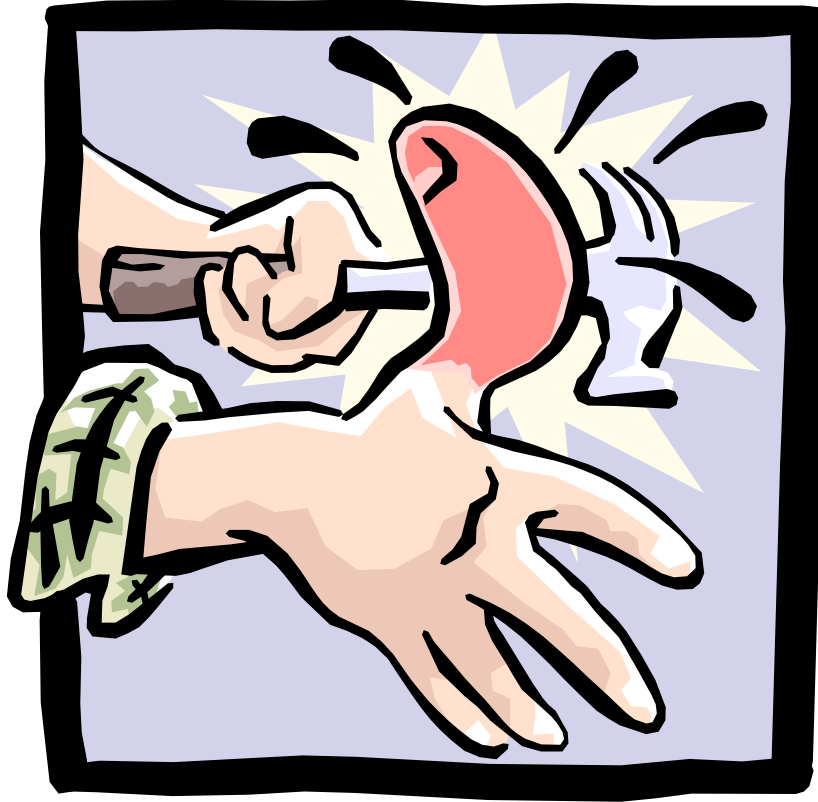
- Was het moeilijk om voor elke afbeelding een verband met een bepaald artikel te vinden? Waarom? Voor welke afbeeldingen of artikels was dit een probleem?
- Wat betekent dit artikel voor jou?
- Zou jij het op een andere manier in een beeld trachten om te zetten?

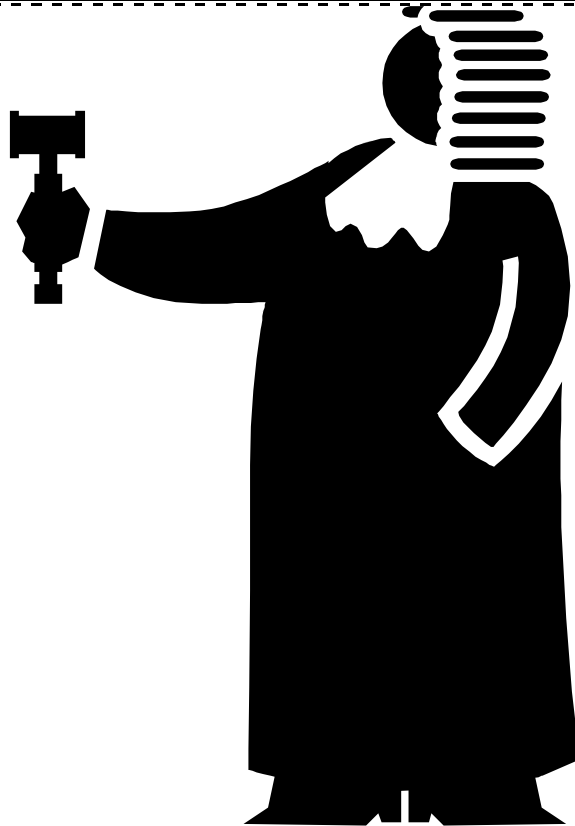
Over de rechten

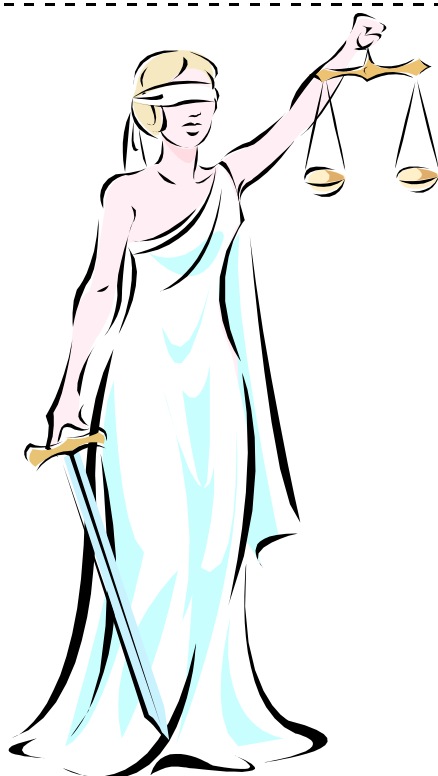
- Is dit recht voor jou persoonlijk belangrijk?
- Denk je dat alle mensen dit belangrijk vinden?
- Geniet je dit recht in ons land? Waarom wel/ niet?
- Met welke rechten kom je in je dagelijks leven het vaakst in aanraking?
- Vind je deze rechten belangrijk?
- Welke rechten zijn op dit ogenblik in de actualiteit?

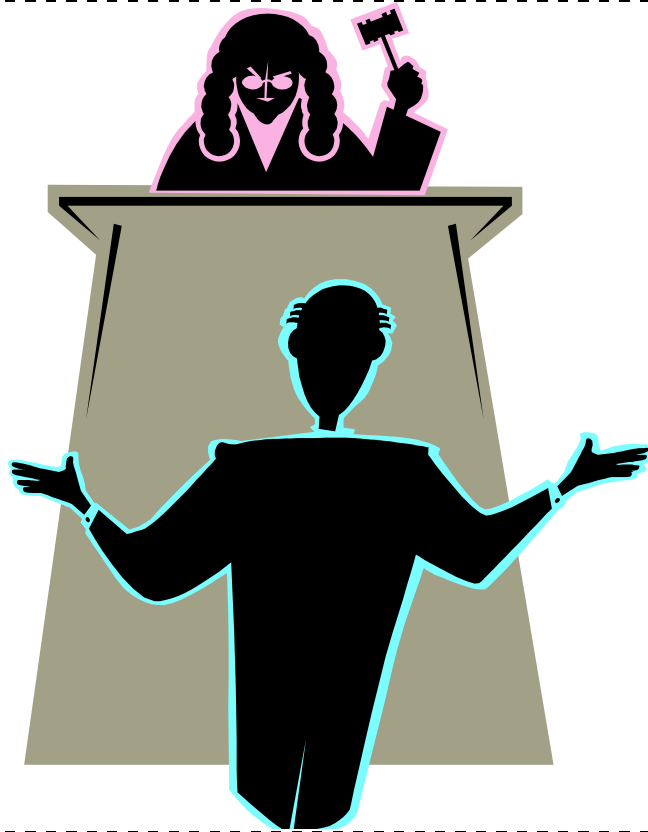

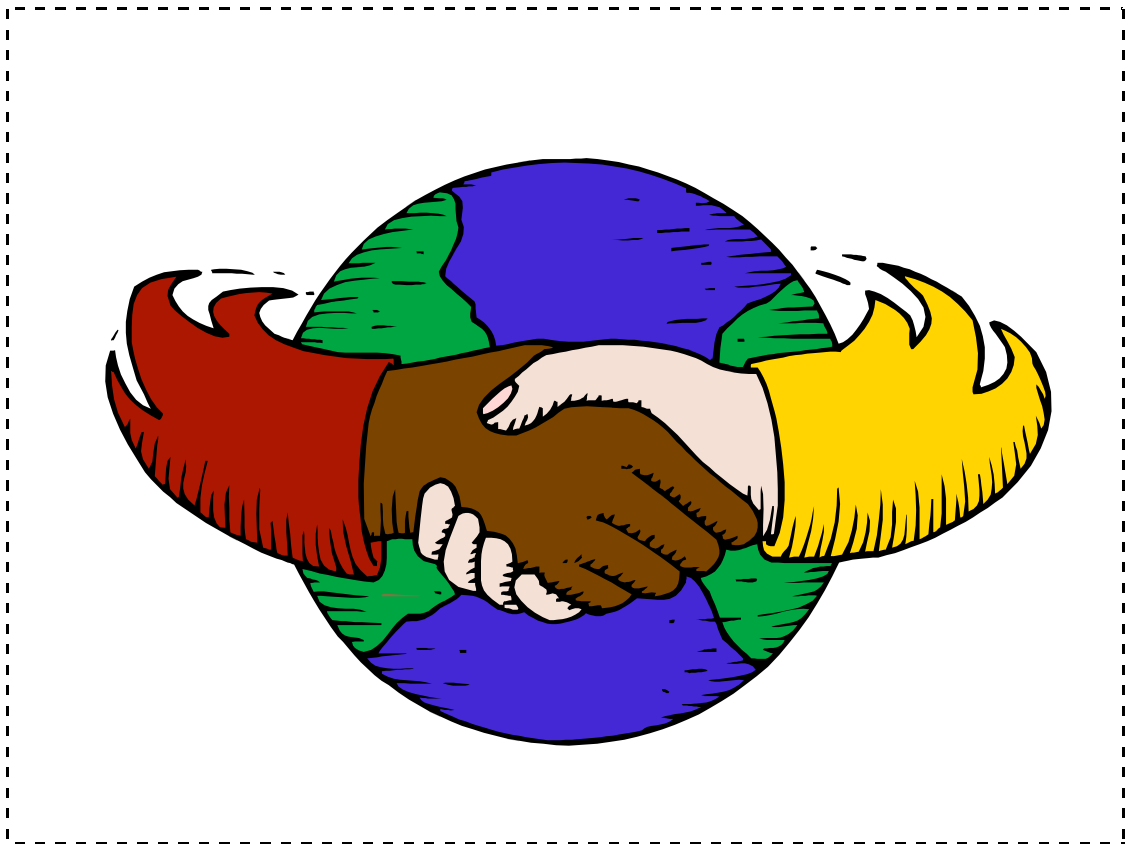

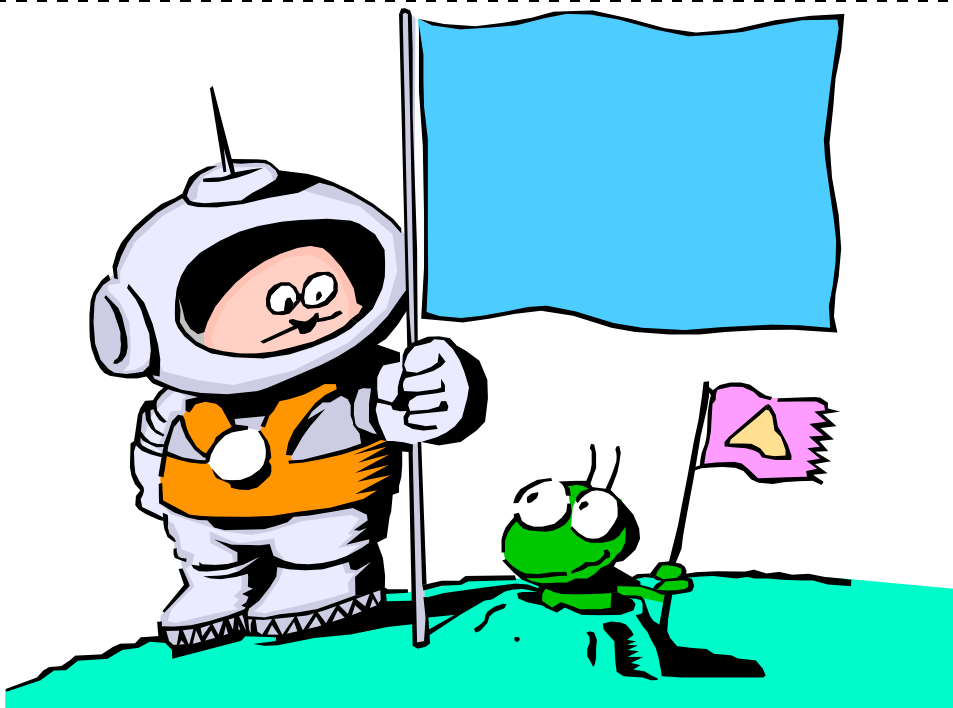

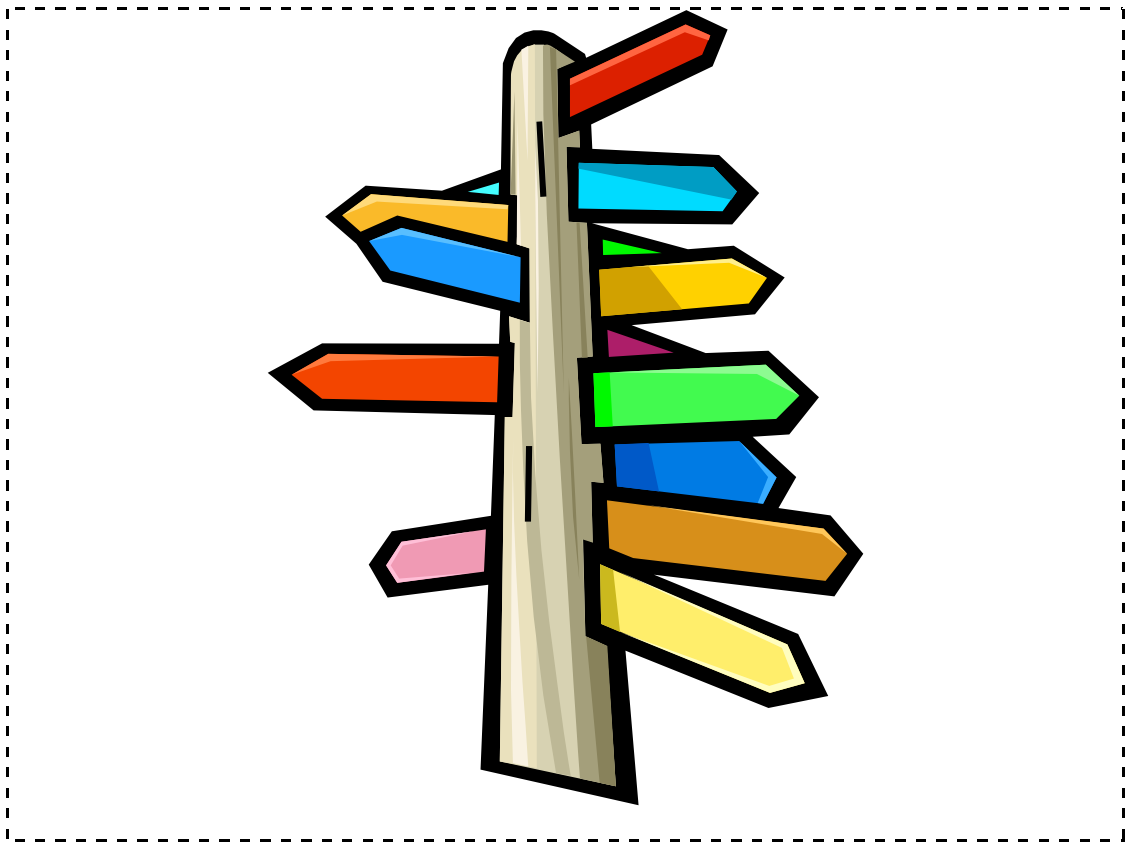
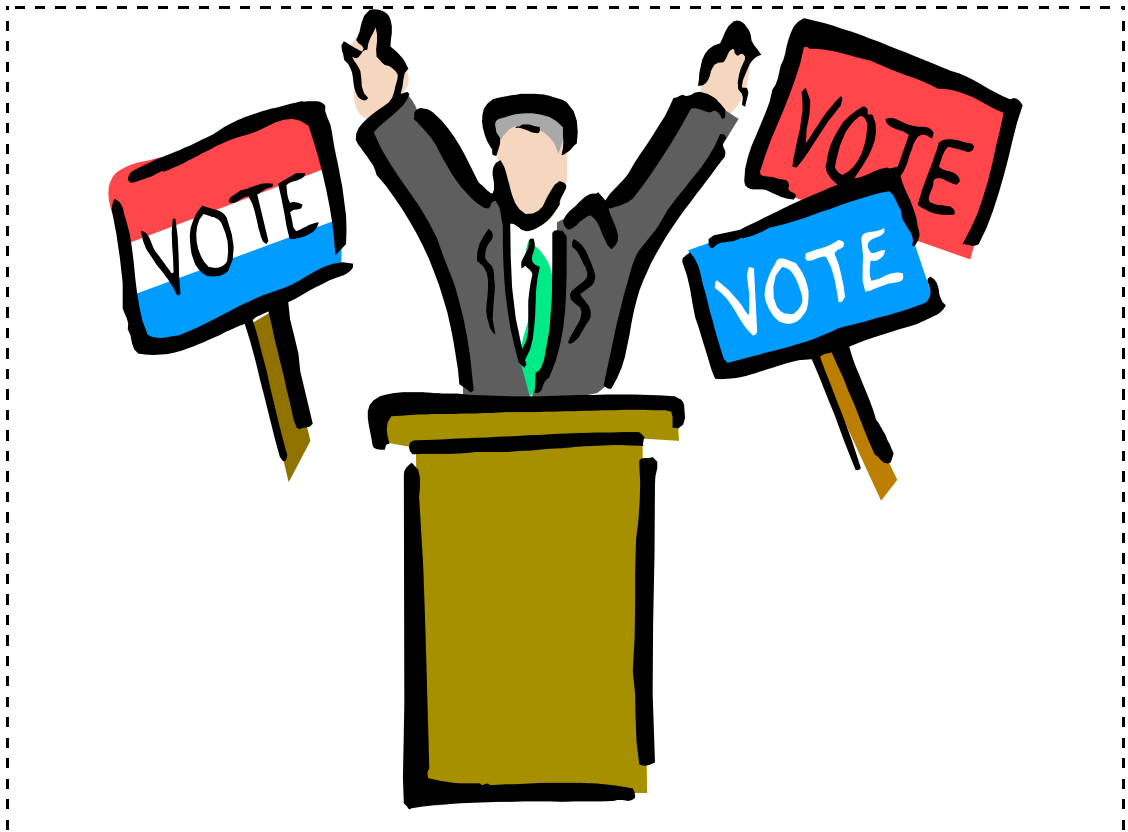

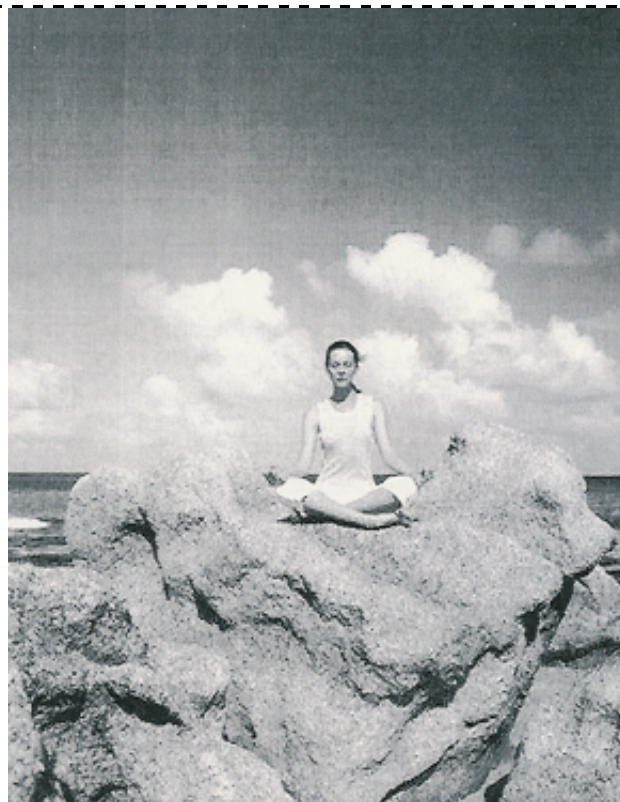
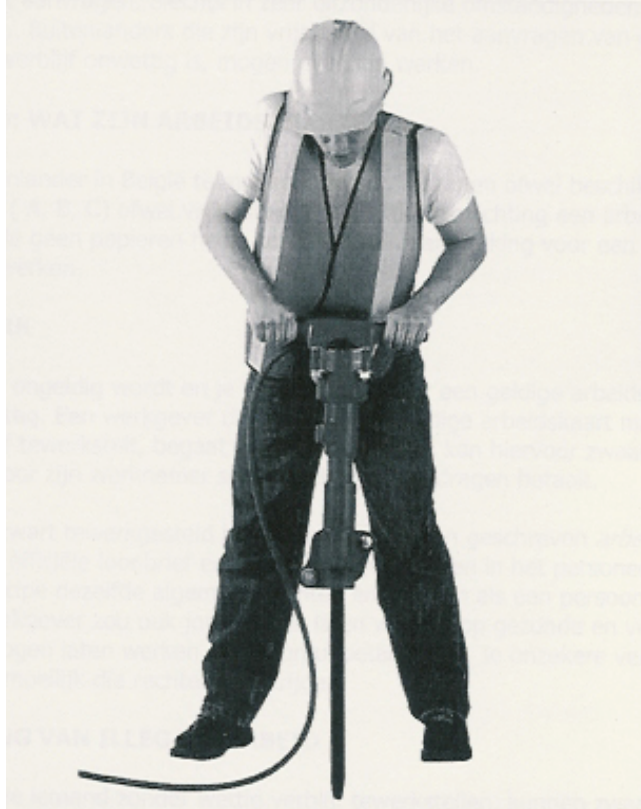

artikel 1

Alle mensen worden vrij geboren en moeten op dezelfde manier worden behandeld.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 2

Zoals iedereen heb je recht op alle rechten, ongeacht of je jong of oud, man of vrouw bent, welke huidskleur je hebt, welke godsdienst je belijdt of welke taal je spreekt.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 3

Je hebt recht op leven in vrijheid en in veiligheid.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 4

Slavernij is verboden. Niemand mag jou als slaaf behandelen, noch mag jij slaven hebben.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 5

Je mag niemand martelen of pijnigen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 6

Je hebt recht op dezelfde manier behandeld te worden als iedereen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 7

De wet moet voor iedereen hetzelfde zijn; de wet moet op ieder persoon op dezelfde manier toegepast worden.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 8

Je hebt recht om wettelijke hulp te vragen, als je vindt dat jouw rechten niet gerespecteerd worden.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 9

Niemand heeft het recht je zonder goede reden
gevangen te zetten of het land uit te sturen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 10

Als je terecht moet staan, moet dat in het
openbaar gebeuren. De mensen die je
berechten, mogen zich niet door anderen laten
beïnvloeden.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 11

Je bent onschuldig tot je schuld bewezen is; je hebt het recht je te verdedigen tegen beschuldigingen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 12

Je hebt het recht op bescherming als iemand je wil aanvallen, maar niemand heeft het recht jou lastig te vallen, je brieven te openen, je huis binnen te komen of kwaad van je te spreken.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 13

Je hebt recht om te gaan en te staan waar je wilt, in eigen land en in het buitenland.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 14

Als je slachtoffer wordt van mensenrechtenschendingen, heb je het recht om naar een ander land te gaan en dat land te vragen om jou te beschermen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 15

Je hebt het recht een eigen nationaliteit te hebben. Niemand kan jou tegenhouden als je een andere nationaliteit wil aannemen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 16

Je hebt het recht te trouwen en een gezin te stichten.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 17

Je hebt het recht op eigendom en niemand mag je bezittingen zonder goede redenen afnemen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 18

Je hebt het recht op vrijheid van gedachte,
geweten en godsdienst.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 19

Je hebt het recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Je mag zeggen wat je wil zeggen en in alle vrijheid informatie ontvangen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 20

Je hebt het recht om te vergaderen als je dat wilt, zolang dit op een vredige manier gebeurt.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 21

Je hebt het recht om deel te nemen aan de
politiek van je land.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 22

Je hebt het recht op maatschappelijke zekerheid
en om jezelf te ontwikkelen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 23

Je hebt het recht op werk in het beroep dat je zelf kiest. Je hebt ook recht op een rechtvaardig loon voor je werk. Mannen en vrouwen moeten voor hetzelfde werk evenveel betaald krijgen. Je hebt ook het recht om bij een vakbond aan te sluiten.

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

www.vormen.org

artikel 24

Je hebt het recht op vrije tijd en vakantie.

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

www.vormen.org

artikel 25

Je hebt het recht op alles wat nodig is om ervoor te zorgen dat je niet ziek wordt, geen honger hebt en een dak boven je hoofd hebt. Moeder en kind hebben recht op bijzondere zorg en bijstand.

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

www.vormen.org

artikel 26

Je hebt het recht op onderwijs dat gericht is op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en op de versterking van de eerbied voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden.

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

www.vormen.org

artikel 27

Je hebt het recht om te genieten van wat kunst en wetenschappen voortbrengen.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 28

De overheid moet ervoor zorgen dat er een “sociale orde” wordt ingesteld die er op toeziet dat deze rechten gerespecteerd worden.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 29

Je hebt ook plichten tegenover de mensen om je heen, tegenover de gemeenschap en publieke eigendom.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

artikel 30

Geen enkel land en geen enkel mens mag proberen om de rechten te vernietigen die in deze Verklaring staan.

www.vormen.org

Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens
(vereenvoudigde versie)

Overzicht 30 artikelen met illustraties

1. Het recht op vrijheid en gelijkheid voor iedereen.

2. Het recht niet gediscrimineerd te worden.

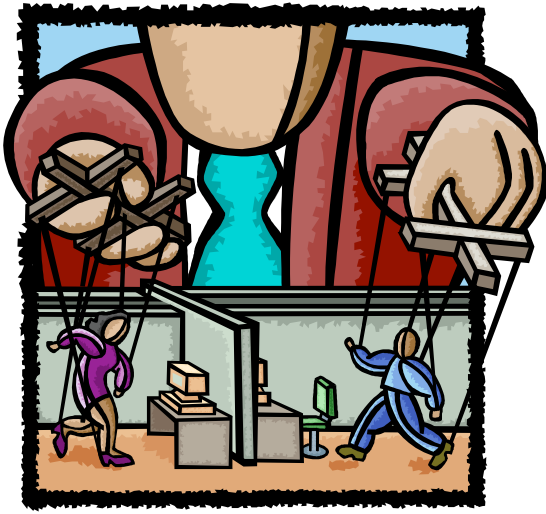

3. Het recht op leven, in veiligheid en vrijheid.

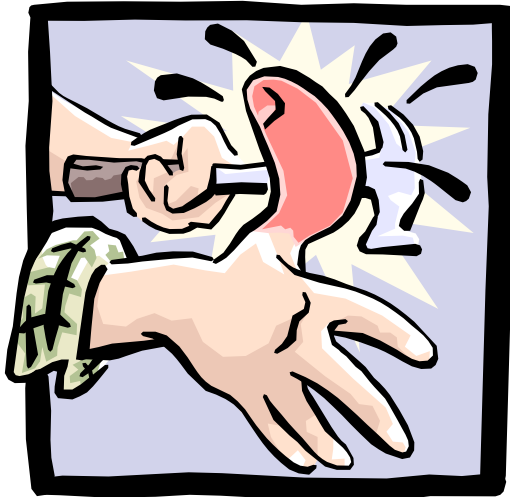

4. Het recht op “geen slavernij of slavenhandel”.

5. Het recht niet gefolterd te worden.

6. Het recht op door de wet erkend te worden.

7. Het recht op gelijke bescherming door de wet.

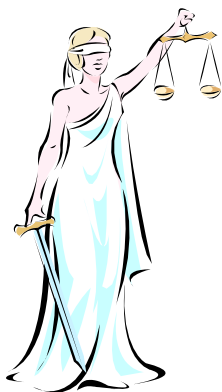
8. Het recht op hulp van een rechter bij overtreding van mensenrechten.

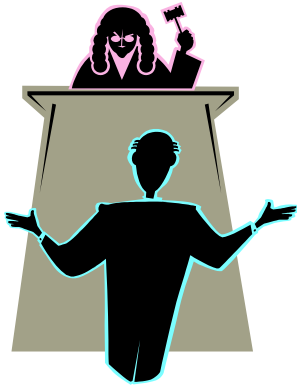
9. Het recht op niet willekeurig in de gevangenis gestopt te worden.

10. Het recht op een openbaar en eerlijk proces.

11. Het recht op als onschuldig beschouwd te worden tot de schuld bewezen is.

12. Het recht op bescherming van de privacy.

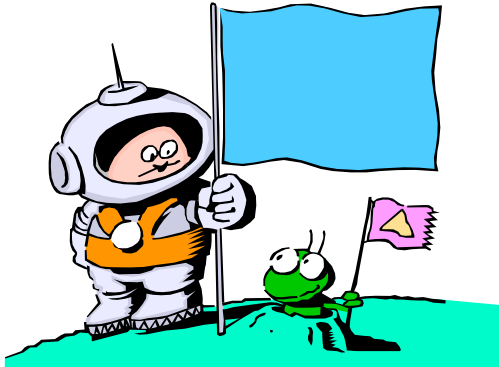
13. Het recht op vrijheid van verplaatsing.

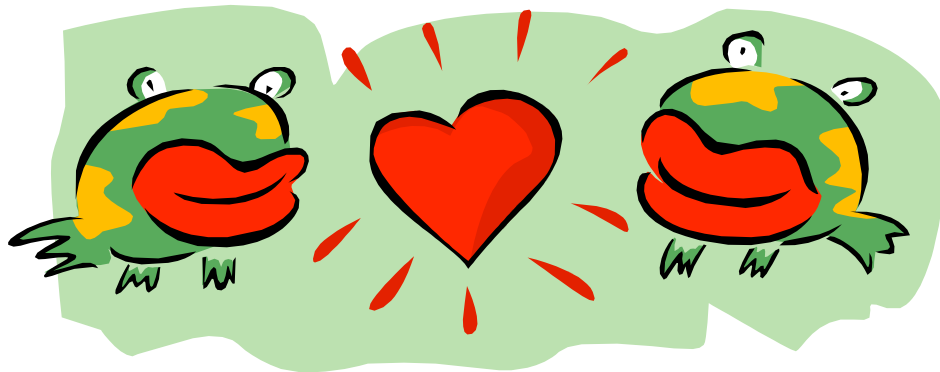
14. Recht op asiel in een ander land als iemand gevaar loopt.

15. Het recht op een nationaliteit.

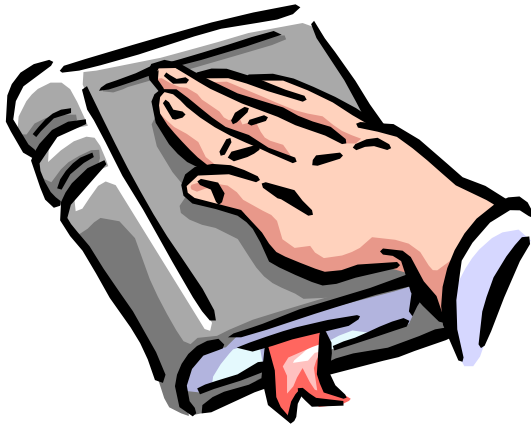
16. Het recht om te trouwen en een gezin te stichten.

17. Het recht op eigendom.

18. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.

19. Het recht op vrijheid van meningsuiting.

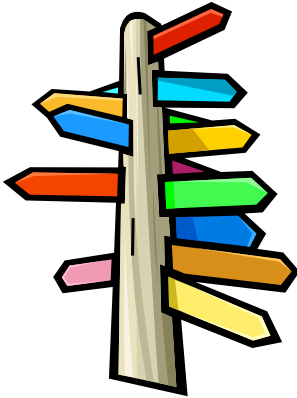
20. Het recht op vrijheid van vereniging en vergadering.

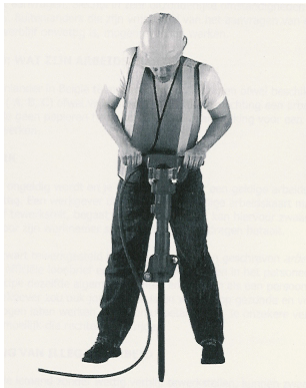
21. Het recht op deelname aan de politiek.

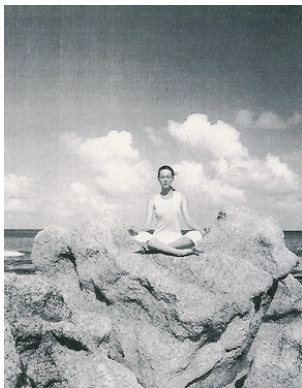
22. Het recht op sociale zekerheid.

23. Het recht op arbeid, een eerlijk loon en lid mogen zijn van een vakbond .

24. Het recht op rust en vrije tijd.

25. Het recht op onderdak, voedsel, kledij, medische verzorging.

26. Het recht op onderwijs.

27 Het recht op genieten van kunst en wetenschap.

28. Het recht op een organisatie van de wereld die ieder van alle rechten laat genieten.

29. De plicht om voor de rechten van anderen zorg te ragen.

8.30. Het recht op bescherming tegen misbruik van rechten om mensenrechten te vernietigen.

Sessie 9: Schendingen en toepassingen

Deze sessie werd deels gebaseerd op de oefening 'Geweld in mijn leven' uit het educatief pakket 'Kompas' en op de oefening 'Toepassingen en schendingen' uit het educatief pakket 'De dertig Artikelen'.

Inleiding

Het is belangrijk te weten welke schendingen en toepassingen in de eigen leefomgeving voorkomen. Elke dag zijn de televisieschermen en de kranten gevuld met situaties en verhalen die hoopvol, tragisch, gelukkig, droevig, eenvoudig of complex zijn. Gewoonlijk kijken we vooral naar het slechte nieuws en voelen we ons machteloos. Als we echter opnieuw kijken en de ideeën omtrent mensenrechten toepassen, kunnen we patronen zien van succes, als rechten verdedigd en toegepast worden, en patronen van problemen, als rechten geweigerd worden. De tweede oefening gaat meer in op de schending van een recht. Waarbij de deelnemers leren omgaan met een situatie waar rechten worden geschonden. Bij deze oefening wordt gebruik gemaakt van rollenspel. De deelnemers moeten zich trachten in te leven in een situatie waar geweld gebruikt werd.

Doelstellingen

- De deelnemers kennen het onderscheid tussen een schending en een toepassing van een mensenrecht.
- De deelnemers kunnen een voorbeeld geven van een schending en een toepassing.

Benodigheden

- Tijdschriften, kranten, advertenties;
- bord of flip-over;
- magneten of plakband;
- 4 foto's van toepassingen en schendingen van rechten;
- enkele exemplaren van het '**Overzicht 30 artikelen met illustraties**'.

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm. De eerste oefening werkt in de hand dat men schendingen en toepassingen van mensenrechten leert herkennen. Het is een eerste stap om te kunnen optreden tegen schendingen van rechten. De tweede oefening geeft, aan de hand van voorbeelden -rond het thema geweld-, een aanzet om assertief te leren omgaan met dergelijke schendingen van rechten.

Brainstorm

Wat is een schending van mensenrechten, en wat is een toepassing van mensenrechten? Schrijf alle woorden die samengaan met deze twee begrippen op het bord of op de flip-over.

Oefening 1

Stap 1. Leg aan de deelnemers het verschil uit tussen een schending en een toepassing van een recht. Maak daartoe gebruik van 4 foto's die je vindt in tijdschriften, kranten, ...

Suggesties van foto's uit kranten/tijdschriften

Schendingen van rechten: een foto rond de moord op Theo Van Gogh, een foto van de rellen in Parijs.

Toepassingen van rechten: Een foto van Tom Boonen die een rit wint, een foto van een zanger die een optreden geeft.

Stap 2. Vraag de deelnemers groepjes van vier te vormen.

Opmerking: indien er weinig deelnemers zijn kan je de activiteit met de hele groep uitvoeren.

Stap 3. Verdeel willekeurig de kranten en de tijdschriften.

Stap 4. Verdeel het hele bord of het hele blad papier in twee kolommen. Schrijf in de éne kolom 'Schending van rechten' en in de andere kolom 'Toepassing van rechten'. Kleef of hang de 4 foto's die je zelf verzamelde ook in de juiste kolom.

Stap 5. Vraag de groepjes hun kranten en tijdschriften door te bladeren om illustraties te vinden van zowel schendingen als toepassingen van rechten.

Stap 6. Als de deelnemers de taak hebben vervolledigd, geef hen dan de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens met de afbeeldingen. Vraag hen deze te bekijken en het artikel of de artikels te vinden die in verband staan met de verhalen of foto's die ze in de kranten gevonden hebben.

Stap 7. Sommige van de geselecteerde voorbeelden zullen situaties illustreren waar dezelfde rechten tegelijkertijd geschonden en toegepast worden! Gebruik de 'Stof voor discussie' om de klas te helpen deze situaties te analyseren.

Stof voor discussie

- Was het gemakkelijk om voorbeelden te vinden die toegepaste en geschonden rechten illustreren?
- Welke rechten waren het makkelijkst te illustreren, de toegepaste of de geschonden rechten? Waarom?
- Waren er enkele krantenartikelen of andere voorbeelden die beide soorten illustreren? Welke? Waarom?
- Waren er enkele voorbeelden waar de rechten van één persoon of één groep toegepast werden en waardoor de rechten van iemand anders geschonden werden?
- Wat kan/moet er gedaan worden door de overheid, de plaatselijke gemeenschap, de betrokken partijen, vrienden en bureu?

Oefening 2

Stap 1. Leg uit dat het de bedoeling van deze activiteit is om te praten over ervaringen met geweld tussen personen, zowel als slachtoffer, als dader, als omstaander. Wijs erop dat iedereen met respect behandeld dient te worden; alles wat door de mededeelnemers verteld wordt is vertrouwelijk, en niemand moet zich gedwongen voelen dingen te vertellen waarbij hij/zij zich ongemakkelijk voelt.

Stap 2. Laat de deelnemers brainstormen over het begrip 'geweld' en vraag hen voorbeelden te geven van alledaags geweld, zoals: verbaal geweld, beledigingen, sarcasme, voorkruipen in een rij, tegen iemand aanlopen, een kind slaan, slaan of geslagen worden, inbraak, kleine diefstallen of zakkenrollerij, vandalisme, enz.

Stap 3. Vraag iemand uit de groep een verhaal te vertellen waarbij:

- a. iemand zich ten opzichte van hen gewelddadig gedroeg;
- b. zij zich ten opzichte van iemand anders gewelddadig gedroegen;
- c. zij niet ingrepen toen ze iemand geweld zagen gebruiken.

Stap 4. Voor elke situatie kan je de 'Stof voor discussie' gebruiken om het onderwerp te bediscussiëren.

Stof voor discussie

- Waarom deed deze situatie van geweld zich voor?
- Hoe zouden andere deelnemers in deze situatie hebben gereageerd?
- Waarom gedroeg je je zoals je deed?
- Hoe had je je anders kunnen gedragen? Heeft iemand suggesties?
- Wat had kunnen gedaan worden om de situatie te voorkomen?
- (In geval c) Waarom greep je niet in?
- Wat waren de oorzaken van het incident?
- Was het voorval het gevolg van misverstanden, van bitterheid, wrok of jaloezie? Of eerder het gevolg van verschillen in cultuur, gewoonte, opinie of overtuiging?
- Wat versta je onder 'tolerantie'?
- Klopt het dat men tolerant zou moeten zijn ten opzichte van alles wat mensen zeggen of doen?
- Waarom is tolerantie van cruciaal belang bij het bevorderen van mensenrechten?

Mogelijke eindconclusie

Individueen en voornamelijk groepen kunnen succesvol opkomen tegen die schendingen. Het is van belang de schendingen te zien en actie te ondernemen.

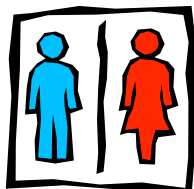

Overzicht 30 artikelen met illustraties

1. Het recht op vrijheid en gelijkheid voor iedereen.

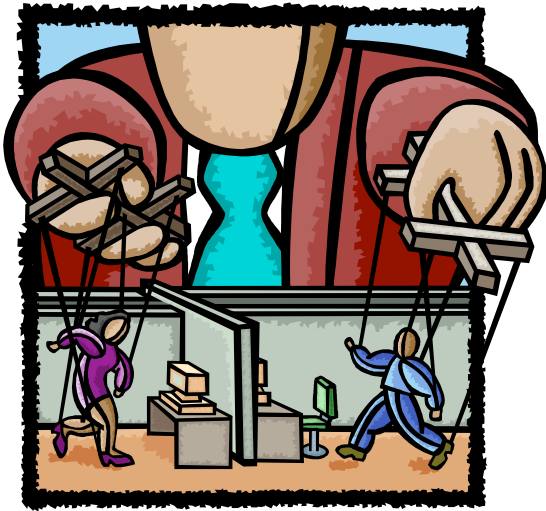
2. Het recht niet gediscrimineerd te worden.

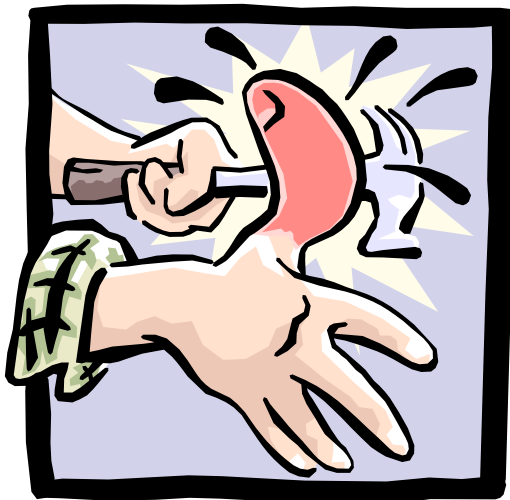
3. Het recht op leven in veiligheid en vrijheid.

4. Het recht op “geen slavernij of slavenhandel”.

5. Het recht niet gefolterd te worden.

6. Het recht op door de wet erkend te worden.

7. Het recht op gelijke bescherming door de wet.

8. Het recht op hulp van een rechter bij overtreding van mensenrechten.

9. Het recht op niet willekeurig in de gevangenis gestopt te worden.

10. Het recht op een openbaar en eerlijk proces.

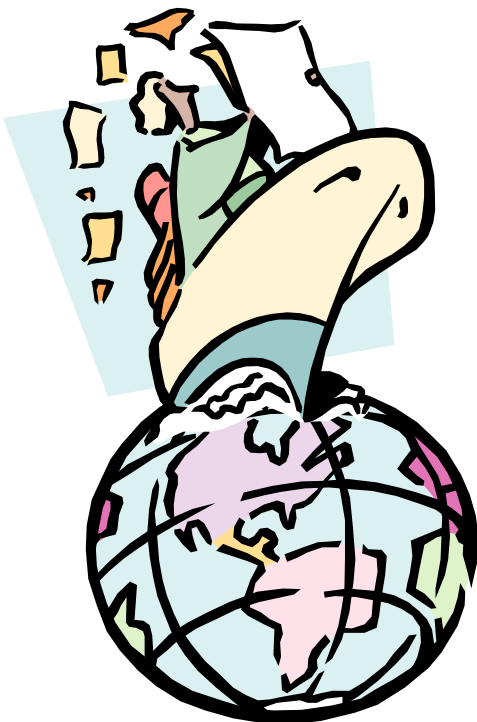
11. Het recht op als onschuldig beschouwd te worden tot de schuld bewezen is.

12. Het recht op bescherming van de privacy.

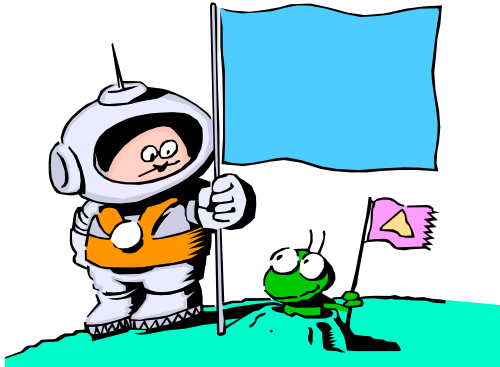
13. Het recht op vrijheid van verplaatsing.

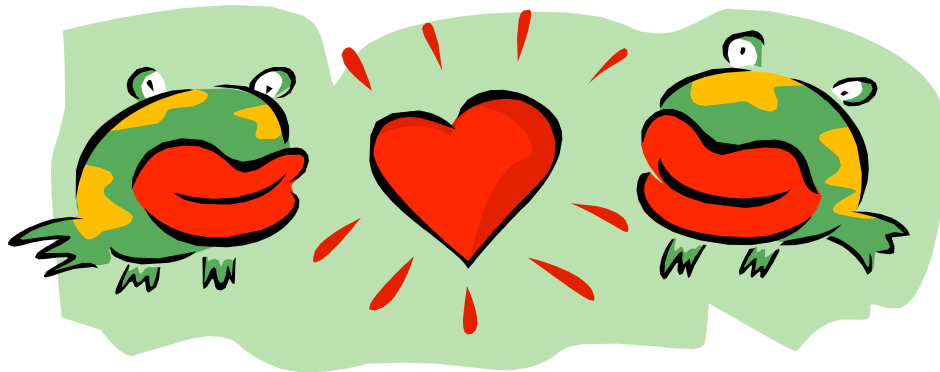
14. Het recht op asiel in een ander land als iemand gevaar loopt.

15. Het recht op een nationaliteit.

16. Het recht op trouwen en een gezin te stichten.

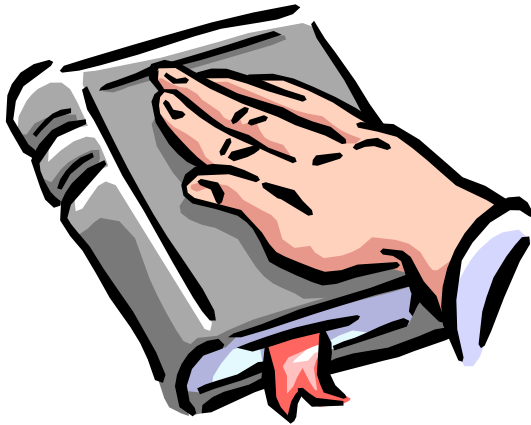

17. Het recht op eigendom.

18. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.

19. Het recht op vrijheid van meningsuiting.

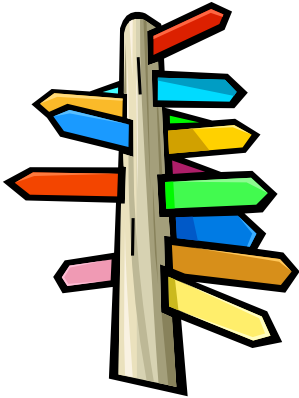
20. Het recht op vrijheid van vereniging en vergadering.

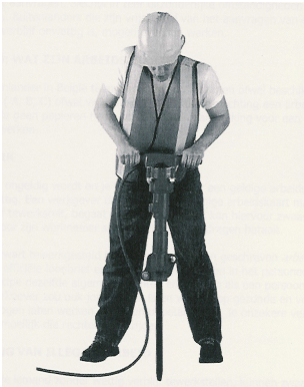
21. Het recht op deelname aan de politiek.

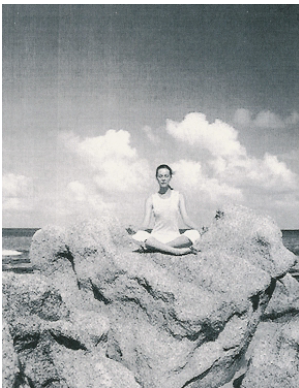
22. Het recht op sociale zekerheid.

23. Het recht op arbeid, een eerlijk loon en lid mogen zijn van een vakbond .

24. Het recht op rust en vrije tijd.

25. Het recht op onderdak, voedsel, kledij, medische verzorging.

26. Het recht op onderwijs.

27. Het recht op genieten van kunst en wetenschap.

28. Het recht op een organisatie van de wereld die ieder van alle rechten laat genieten.

29. De plicht om voor de rechten van anderen zorg te dragen.

30. Het recht op bescherming tegen misbruik van rechten om mensenrechten te vernietigen.

Sessie 10: Mensenrechten en basisbehoeften

Deze oefening werd deels gebaseerd op de oefening 'Mensenrechten heb je nodig' uit het educatief pakket 'De Dertig Artikelen'

Inleiding

Bij mensenrechten gaat het om veel meer dan om louter wensen die men vervuld wil zien. Mensenrechten beantwoorden aan essentiële behoeften waaraan moet worden voldaan, wil men een menswaardig bestaan uitbouwen.

Doelstellingen

- Kennismaken met de UVRM.
- Het onderscheid begrijpen tussen 'wat men graag heeft' (wens) en 'wat men nodig heeft' (behoefte).
- Tot de vaststelling komen dat mensenrechten noodzakelijk zijn, dat het rechten zijn waar men niet zonder kan wil men een menswaardig bestaan leiden.
- Hierdoor ook de relevantie van mensenrechten inzien.
- Bijgevolg inzien wat het niet naleven van mensenrechten kan inhouden.

Benodigdheden

- Tijdschriften, advertenties, kranten, ... ;
- een 'Overzicht van de 30 artikelen met illustraties' (zie verder);
- een flip-over of een bord;
- plakband of magneten.

Verloop

Je kan de sessie starten met een brainstorm rond 'basisbehoeften'. De oefening gaat dieper in op het begrip 'basisbehoeften'.

Brainstorm

Vraag de deelnemers om het begrip 'basisbehoeften' te omschrijven.

Oefening

Stap 1. De deelnemers dienen uit de kranten, magazines en advertentiebladen een zo groot mogelijke diversiteit aan zaken uit te knippen die ze graag zouden hebben, of waarvan men vermoedt dat mensen ze in het algemeen graag zouden hebben.

Stap 2. Maak twee kolommen op het bord of de flip-over. Laat de uitgeknipte voorwerpen plakken of met een magneet bevestigen op het bord en dus thuisbrengen in de kolom 'Graag hebben' of in de kolom 'Nodig hebben'.

Stap 3. Laat de groep de kolom 'Graag hebben' bekijken en vraag hen of er dingen zijn van dezelfde aard die ze zouden kunnen onderbrengen in de kolom 'Nodig hebben'. Voorbeeld een luxevilla bij 'Graag hebben', een huis bij 'Nodig hebben'.

Stap 4. Na de invulling van de twee kolommen dient elk groepje de kolom 'Nodig hebben' te overlopen en zich af te vragen of er nog basisbehoeften ontbreken om een menswaardig bestaan te kunnen leiden. Help hen hierover na te denken door vragen te stellen rond onderwerpen waar ze nog niet aan gedacht hadden. Voorbeeldvraag: Zijn er nog zaken die je thuis, in familiekring, op school of in je vriendenkring nodig hebt? (bv. genegenheid, warmte, etc.)

Stap 5. Nadat de groep heeft nagedacht over de ontbrekende basisbehoeften kan je hen de lijst met de 30 artikelen van de UVRM met de afbeeldingen voorleggen. Overloop elk artikel en vraag hen of dit al voorkomt op het bord.

Stof voor discussie

Stel de deelnemers de vraag of deze rechten volgens hen ook 'nodig zijn'. Help hen hierover na te denken door het volgende te vragen:

- Is dit mensenrecht voor jou belangrijk?
- Wat betekent het voor je?
- Zou je zonder het mensenrecht kunnen, of vind je dat het iets is dat echt 'nodig' is om een menswaardig bestaan uit te bouwen?

Mogelijke eindconclusie

Mensenrechten zijn noodzakelijk om een menswaardig bestaan uit te bouwen. Het zijn m.a.w. essentiële behoeftes, en dus fundamenteleler dan zaken die men louter 'graag zou hebben' of zou 'wensen'.

Overzicht 30 artikelen met illustraties

1. Het recht op vrijheid en gelijkheid voor iedereen.

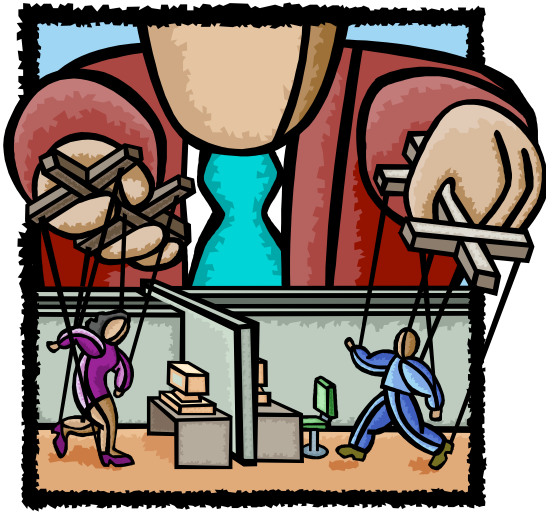
2. Het recht niet gediscrimineerd te worden.

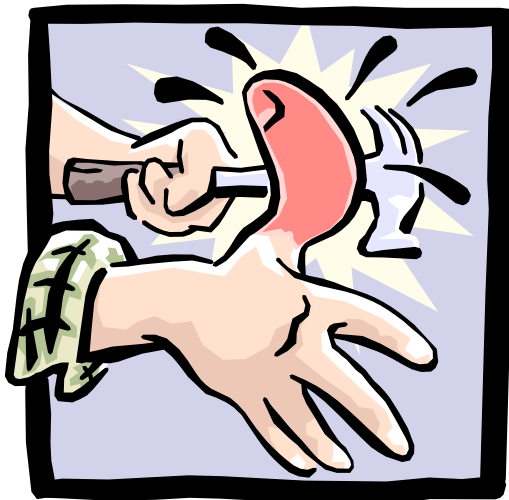
3. Het recht op leven in veiligheid en vrijheid.

4. Het recht op “geen slavernij of slavenhandel”.

5. Het recht niet gefolterd te worden.

6. Het recht op door de wet erkend te worden.

7. Het recht op gelijke bescherming door de wet.

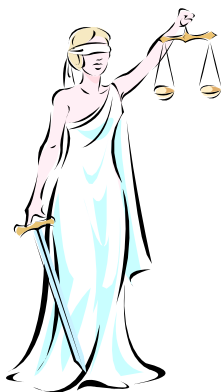
8. Het recht op hulp van een rechter bij overtreding van mensenrechten.

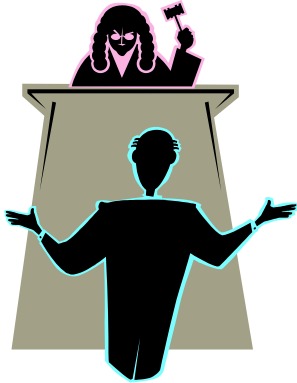
9. Het recht op niet willekeurig in de gevangenis gestopt te worden.

10. Het recht op een openbaar en eerlijk proces.

11. Het recht op als onschuldig beschouwd te worden tot de schuld bewezen is.

12. Het recht op bescherming van de privacy.

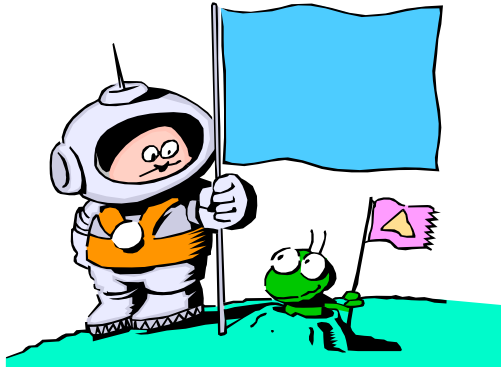
13. Het recht op vrijheid van verplaatsing.

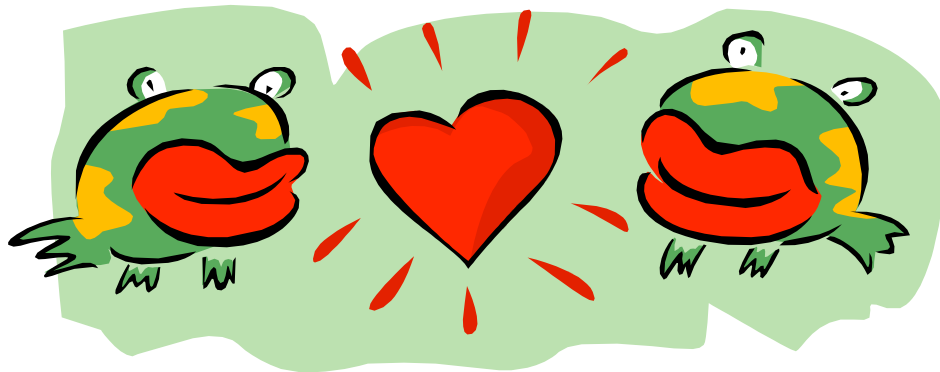
14. Het recht op asiel in een ander land als iemand gevaar loopt.

15. Het recht op een nationaliteit.

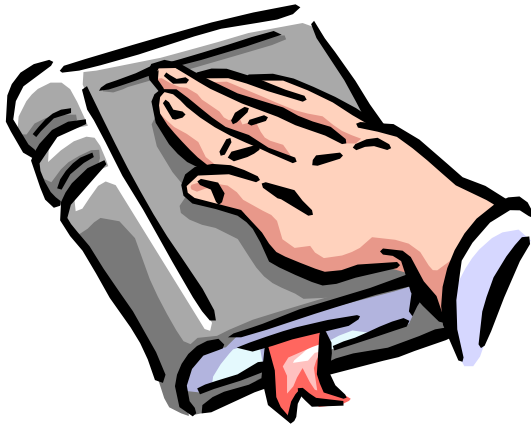
16. Het recht op trouwen en een gezin te stichten.

17. Het recht op eigendom.

18. Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.

19. Het recht op vrijheid van meningsuiting.

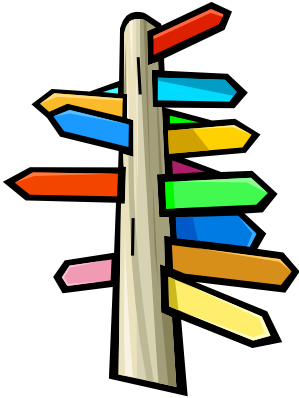
20. Het recht op vrijheid van vereniging en vergadering.

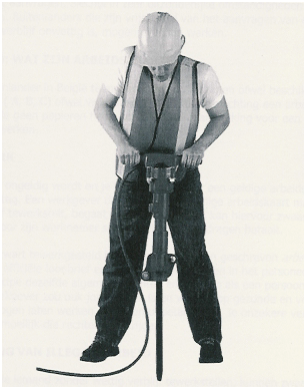
21. Het recht op deelname aan de politiek.

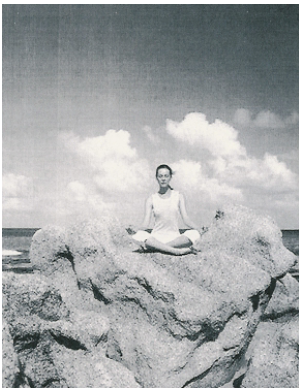
22. Het recht op sociale zekerheid.

23. Het recht op arbeid, een eerlijk loon en lid mogen zijn van een vakbond .

24. Het recht op rust en vrije tijd.

25. Het recht op onderdak, voedsel, kledij, medische verzorging.

26. Het recht op onderwijs.

27. Het recht op genieten van kunst en wetenschap.

28. Het recht op een organisatie van de wereld die ieder van alle rechten laat genieten.

29. De plicht om voor de rechten van anderen zorg te ragen.

30. Het recht op bescherming tegen misbruik van rechten om mensenrechten te vernietigen.

Sessie 11: Discussie rond mensenrechten en armoede

Deze sessie werd deels gebaseerd op de oefening 'waar sta jij?' uit het educatief pakket 'Kompass'.

Inleiding

Om een goed begrip te hebben van de inhoud van mensenrechten is het belangrijk om hierover kritisch te reflecteren. Deze oefening probeert discussie uit te lokken door enkele stellingen aan de groep voor te leggen. Vaak worden mensen die zich in een kwetsbare positie van de samenleving bevinden geconfronteerd met vormen van armoede. Armoede in de brede zin van het woord, dus niet enkel materiële armoede. In een tweede oefening wordt dieper ingegaan op de betekenis van armoede voor de deelnemers.

Doelstellingen

- De verschillende stellingen begrijpen.
- Een positie durven innemen rond een stelling.
- Kunnen luisteren naar de mening van een ander en deze vergelijken met de eigen mening.
- Kritisch kunnen reflecteren over de argumenten die door zichzelf en andere deelnemers aangehaald worden.
- Mensenrechten kritisch leren bekijken.
- Armoede kritisch leren bekijken.

Benodigheden

- **Stellingenblad 'Discussie rond mensenrechten'** en **stellingenblad 'Discussie rond armoede'** (zie verder);
- **'Akkoord'** en **'Niet akkoord'** kaarten (zie verder).

Verloop

Opmerking: In deze sessie wordt geen brainstorm voorzien, aangezien de begrippen mensenrechten en armoede in de discussie worden opgenomen.

Je kan de oefening toepassen op de stellingen rond mensenrechten of de stellingen rond armoede. Je kan ook altijd zelf stellingen opstellen die betrekking hebben op de situatie van de deelnemers.

Stap 1. Hang aan de ene kant van het lokaal 'Akkoord' en aan de andere kant 'Niet akkoord'. Leg uit dat je een aantal stellingen rond mensenrechten zal voorlezen waar de deelnemers het in meerdere of mindere mate mee eens kunnen zijn. Wijs op de twee extreme posities 'akkoord' en 'niet akkoord'. Leg de deelnemers uit dat ze zich op elk punt op de (denkbeeldige) lijn tussen deze twee extremen kunnen plaatsen en vraag hen zich te plaatsen bij personen die ongeveer dezelfde mening hebben. Korte discussies bij het innemen van de plaatsen zijn toegelaten.

Stap 2. Lees de stellingen één voor één voor. Sommige stellingen moeten kort na elkaar voorgelezen worden, terwijl je voor anderen meer tijd moet uittrekken om discussie mogelijk te maken.

Stap 3. Moedig discussie en nadenken aan. Vraag de mensen dicht bij de uitersten waarom ze daar staan. Vraag de mensen in het midden of hun positie voortkomt uit een gebrek aan een uitgesproken mening of een gebrek aan kennis.

Stap 4. Geef de deelnemers de mogelijkheid om van positie te veranderen terwijl ze de argumenten van anderen beluisteren.

Stap 5. Als je alle stellingen hebt afgewerkt, breng je de groep terug samen voor de nabespreking aan de hand van de stof voor discussie.

Stof voor discussie

- Waren er vragen waar jullie onmogelijk op konden antwoorden –omdat het te moeilijk was een mening te vormen, of omdat de vraag verkeerd gesteld werd?
- Waarom veranderden jullie tijdens de discussie van mening?
- Zijn jullie verrast over de mate waarin de meningen verschilden?

- Maakt het uit dat er verschillende meningen zijn over mensenrechten?
- Denk je dat er een 'juiste' en een 'foute' reactie is op de stellingen, of gaat het louter om een persoonlijke mening?
- Is het wel mogelijk om tot een consensus te komen?

Stellingenblad 'Discussie rond mensenrechten'

Het is belangrijker een dak boven je hoofd te hebben dan te kunnen zeggen wat je maar wil.

Mensen hebben een plicht tot werken, maar geen recht.

De meest belangrijke verantwoordelijkheid van de overheid is om ervoor te zorgen dat de burgers genoeg te eten hebben.

Het recht op 'rust en vrije tijd' is een luxe die alleen rijke landen zich kunnen veroorloven.

Het is niet de verantwoordelijkheid van de overheid ervoor te zorgen dat mensen niet sterven, maar die van de mensen zelf!

De internationale gemeenschap moet zich niet bemoeien met de manier waarop we onze burgers behandelen.

Extreme economische ongelijkheid is een schending van basisrechten.

Mensenrechten drukken een ideaal uit voor de toekomst, maar de wereld is er nog niet klaar voor om ze vandaag te garanderen.

Het recht op een menswaardig bestaan is het begin van de mensenrechten.

Als rechten niet gegarandeerd kunnen worden, zijn ze nutteloos.

Zijn mensenrechten een luxe die alleen is weggelegd voor burgers van rijke landen?

Stellingenblad 'Discussie rond armoede'

Armoede is een schending van de mensenrechten.

In het onderwijs wordt er te weinig aandacht besteed aan de persoonlijke omstandigheden van leerlingen uit kansarme gezinnen.

Kinderen uit arme gezinnen presteren minder goed op school.

Kinderen uit kansarme gezinnen zijn moeilijk handelbaar in de klas omdat ze vaak geen goede opvoeding gehad hebben.

Het is veel beter om kinderen uit kansarme gezinnen maar onmiddellijk naar het Buitengewoon Onderwijs te sturen, als ze in het Lager Onderwijs niet kunnen volgen.

De werkgever moet rekening houden met de persoonlijke omstandigheden van een werknemer die in armoede leeft.

Personen die werkloos zijn, en afhankelijk van een werkloosheidsuitkering of een leefloon, mogen niet verplicht worden om een job aan te nemen die ze voor zichzelf niet geschikt vinden.

De armoedeproblematiek kan opgelost worden door werkgelegenheid te scheppen.

Migranten hebben meer kans om in de vicieuze cirkel van armoede terecht te komen.

Om een leefloon (of een bestaansminimum) te krijgen, zou men eerst moeten bewijzen dat men echt geen werk kan vinden.

Als jongeren uit arme gezinnen vroegtijdig de school verlaten, is het hun eigen schuld dat ze later geen degelijk werk vinden en arm blijven.

Hoe langer iemand reeds arm is, des te kleiner de kans om uit die armoede te ontsnappen.

Armoede treft vooral vrouwen.

Het is je eigen schuld als je schulden hebt.

Wonen in een achtergestelde buurt is niet alleen het gevolg van armoede maar soms ook de oorzaak van armoede.

In België is er geen echte armoede.

Armoede of rijkdom hangen samen met de buurt waar je woont.

De betekenis van 'leven in armoede' hangt altijd af van het land waar je woont: wat in het ene land als rijk beschouwd wordt gaat in een ander land door voor arm.

In onze westerse samenleving kan je altijd zelf iets doen aan armoede.

Ieder individu in de wereld zou een basisinkomen moeten krijgen.

Op vakantie gaan is een (overbodige) luxe.

Iedereen is gelijk voor de wet: elektriciteit moet worden afgesloten bij iedereen die zijn rekening niet betaalt.

Mensen met een voldoende hoog inkomen zouden meer belastingen moeten betalen zodat de overheid meer geld heeft voor de armen.

Het is de schuld van de overheid dat er in ons land zoveel armen zijn.

Het is te danken aan de overheid dat er in ons land zo weinig armen zijn.

Onze regering kan er voor zorgen dat er in ons land helemaal geen armen meer zijn.

Je bent arm als je te weinig geld hebt.

Sessie 12: Actie?!

Inleiding

Wat kunnen mensen zelf doen om hun mensenrechten te bevorderen? Mensen zitten vaak met ideeën over hoe ze hun eigen situatie zouden kunnen veranderen. Het is belangrijk om daarbij stil te staan en te reflecteren over mogelijke oplossingen voor gestelde probleemsituaties. Deze laatste sessie voorziet deze mogelijkheid. Elke deelnemer probeert voor zichzelf na te gaan welke oplossingen mogelijk zijn binnen de eigen situatie. En dit aan de hand van de 9 thema's die de rode draad vormden bij de sessies. We kunnen hierbij niet enkel reflecteren over acties voor de bescherming van de eigen mensenrechten, maar ook acties ten behoeve van anderen waarvan de mensenrechten geschonden worden. Deze oefening kan gegeven worden als afsluiting en als reflectie op de gegeven sessies. Je kan ook zelf deelnemen aan de oefening, want tenslotte heeft elke mens wel enkele actiepunten ter bescherming van de mensenrechten.

Doelstellingen

- De deelnemers kunnen reflecteren over de eigen gegeven situatie.
- De deelnemers kunnen nadenken over mogelijke oplossingen ter bescherming van de eigen mensenrechten en van die van anderen.
- De deelnemers kunnen hun oplossingen op een persoonlijke manier vastleggen.

Benodigheden

- Bord of flip-over;
- **Actieboekje** (zie verder); het actieboekje bestaat uit een naamkaartje, blanco - actiekaarten en een wenskaart; druk een aantal keer het actieboekje af; per deelnemer heb je 1 naamkaartje nodig, minimum 10 steekkaarten en een aantal wenskaarten; .druk een paar exemplaren extra af, als reserve);
- allerlei materialen om creatief te werken (vb. penselen, verf, potloden, stiften, prenten,...);
- de themaprenten.

Verloop

Je kan de sessie inleiden met een brainstorm rond het begrip 'actie'. Bij de eigenlijke oefening hoort een actieboekje. Dit boekje bevat drie delen: een naamkaartje, actiekaarten en een wenskaart. Een eerste oefening betreft het maken van een naamkaartje dat het actieboekje persoonlijk maakt. In de tweede oefening worden de actiekaarten opgesteld. In een derde oefening worden wenskaarten gemaakt en aan de geadresseerde bezorgd.

Brainstorm

Wat verstaan de deelnemers onder het begrip 'actie'? Schrijf al deze woorden op het bord of op de flip-over.

Oefening 1: Naamkaartje

Stap 1. Zet alle tafels in een cirkel en laat iedereen plaatsnemen.

Stap 2. Geef iedereen een naamkaartje.

Stap 3. Vraag de deelnemers om hierop hun naam te noteren en eventueel in het kader een tekening te maken van zichzelf, of met enkele knipsels uit tijdschriften en kranten het naamkaartje te personaliseren.

Oefening 2: Actiekaarten

Stap 1. Leg uit dat het de bedoeling is om een actieboekje te maken. In dit boekje kunnen ze allerlei soorten oplossingen noteren die ze bedenken voor probleemsituaties uit hun leefwereld. Ze kunnen dit boekje naar huis meenemen en verder aanvullen wanneer ze dit nodig achten. Later, wanneer ze geconfronteerd worden met een bestaande probleemsituatie, kunnen ze nog eens terugblikken op de oplossingen die in het boekje genoteerd staan. Of ze kunnen nieuwe probleemsituaties en gevonden oplossingen ook in het boekje kwijt.

Stap 2. Geef elke deelnemer een pakje van 10 actiesteekkaarten. sessievraag de deelnemers om op één of meer steekkaarten probleemsituaties te noteren waarin ze zich bevinden. Overloop met hen de themaprenten, gezien deze prenten terreinen weergeven waarin zich problemen kunnen voordoen. Laat hen, zo mogelijk, al enkele oplossingen bedenken ervoor, en deze op de steekkaart noteren. Ze kunnen

bijvoorbeeld aanhalen dat ze weinig vrije tijd hebben of dat hun buurt weinig groene ruimtes bevat. Vraag hen om creatief te werken rond mogelijke oplossingen voor gestelde problemen en gebruik te maken van de steekkaarten. Geef zelf voorbeelden

Voorbeeld: De deelnemers kunnen prenten uit magazines die te maken hebben met mogelijke oplossingen uitknippen en op een steekkaart kleven, een oplossing bedenken en opschrijven, een tekening maken, een gedicht schrijven, enkele woorden opschrijven enz.

Stap 3. Vraag de groep naar mogelijke acties of oplossingen om bepaalde problemen te verhelpen. Nodig de deelnemers uit, zonder hen daartoe te verplichten, om problemen die ze noteerden voor te stellen aan de groep, en laat daarbij de anderen mee zoeken naar mogelijke oplossingen..

Het is hierbij niet de bedoeling dat de deelnemers zoeken naar juiste of realistische oplossingen. Het is de bedoeling dat de deelnemers leren reflecteren op hun situatie en die van anderen, en zoeken naar mogelijke oplossingen.

Opmerking: Ze kunnen hiervoor ook samenwerken in groepjes van 2 of 3. De deelnemers kunnen ook steekkaarten bijvragen.

Oefening 3: Wenskaart

Stap 1. Geef aan elke deelnemer één of meerdere wenskaarten. Hierop kunnen ze hun wensen gericht naar personen uit de groep, de begeleiders of naar personen uit de organisatie op noteren. Ze kunnen deze wensen ook op een creatieve manier overbrengen. Voorbeeld: een tekening, een collage, een wens,... Laat voor alle zekerheid ieder nog eens zijn/haar naam zeggen, zodat de andere deelnemers die ook kennen.

Stap2. Vraag de deelnemers om op het kaartje (op de plaats voor de geadresseerde) de naam te schrijven van de persoon aan wie het kaartje gericht is.

Stap 3. Vraag de deelnemers om hun wenskaart af te geven aan de persoon aan wie het kaartje gericht is.

Stap 4. Bundel nu elk actieboekje afzonderlijk. Je kan het boekje nieten, of perforeren en dan samenbinden met een stukje koord of raffia. Volgorde van het boekje: het naamkaartje vooraan, de actiekaarten in het midden en de wenskaarten die ze hebben ontvangen achteraan de bundel.

Stap 5. Laat de groep samenzitten voor een nabespreking, maak hierbij gebruik van de vragen bij 'Stof voor discussie'.

Stof voor discussie

- Vond je deze opdracht moeilijk?
- Was het moeilijk om creatief rond een oplossing te werken? Of vond je juist dat het creatief werken rond oplossingen je meer ruimte gaf?
- Kon je voor elk probleem een oplossing bedenken?
- Zal je dit boekje nog in de toekomst gebruiken? Waarom wel, waarom niet?

Actieboekje

Naam:

Actieboekje

Naam:

Probleemsituatie

.....
.....

Oplossing(en)

.....
.....

Probleemsituatie

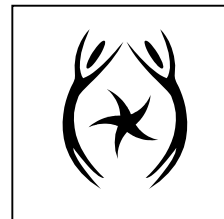
.....
.....

Oplossing(en)

.....

Wenskaart

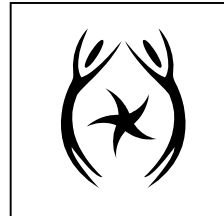

Wenskaart

Evaluatie

Bij elke oefening kan je gebruik maken van een evaluatieactiviteit of een evaluatieformulier om de sessie te evalueren. Je kan deze evaluatie gebruiken om je eigen lessen te evalueren en zondig aan te passen of om na te gaan wat leeft binnen een groep.

Naast de evaluatie van de deelnemers is het tevens belangrijk om feedback te krijgen over het pakket, zodat nodige aanpassingen in de toekomst kunnen gebeuren. Je kan hierbij gebruik maken van het evaluatieformulier voor de organisatie.

Evaluatieactiviteiten met deelnemers

Balspel: De deelnemers gooien de bal van de één naar de ander. Er zijn twee manieren om dit spel te spelen. Elke persoon die de bal vangt moet aangeven wat hij of zij geleerd heeft. Of je kan vertrekken van de titel van de sessie (vb. mensenrechten, mens-zijn) en vragen wat dit begrip bij hen oproept.

Groepsbespreking

Mogelijke vragen hierbij:

- Welke opmerkingen die je bij deze sessie hoorde zullen je bijblijven?
- Welke ideeën neem je mee naar huis en gebruik je in je leefomgeving?
- Geef een woord of een zin die je gevoelens oproept op het einde van deze sessie.
- Vervolledig de zin: "Ik vraag me nog steeds af..."
- Wat zou ik veranderen aan de sessie?

Foto show: Laat de deelnemers een foto knippen uit een tijdschrift, krant of advertentie die voor hen een bepaalde gedachte rond de sessie weergeeft.

Stellingendoos: Knip de stellingen (zie verder) uit en verzamel ze in een doos. Verzamel in een kring. Laat elke deelnemer een stelling trekken en beantwoorden. Geef de doos telkens door aan de volgende deelnemer.

Dartsbord: Teken een dartsbord op het bord of op een groot stuk papier (drie of vier concentrische cirkels rond een middelpunt, met lijnen (stralen van de cirkel) die de cirkels in sectoren verdelen, net zoals je een taart in stukken zou snijden. Het aantal stukken moet overeenkomen met het aantal zaken dat je wil evalueren, zoals: de gebruikte werkvormen, de praktische organisatie, de sfeer in de groep, de begeleiding, de inhoud, enz.) Zeg de deelnemers dat de begeleiders het lokaal even zullen verlaten (misschien tijdens een pauze) en vraag ze om elk in ieder van de sectoren een streepje te zetten. Vonden ze een sessie zeer interessant, dan zetten ze hun streepje dicht bij het midden. Was de sessie minder interessant dan zetten ze hun streepje meer aan de buitenkant.

Evaluatieformulier voor de deelnemers (zie verder)

Dit evaluatieformulier behandelt dezelfde stellingen als bij de evaluatieactiviteit 'stellingendoos', met dit verschil dat ze individueel en anoniem kunnen beantwoord worden. Het is de bedoeling dat je eerst elke stelling in groep overloopt, zodat iedereen de stelling begrepen heeft. De deelnemer zet dan een kruisje in de kolom 'Akkoord' of 'Niet akkoord'. Op het einde worden de stellingformulieren verzameld.

Evaluatieformulier voor de organisatie (zie verder)

Wij hopen dat het een prettige kennismaking was met het pakket en dat je het pakket handig en nuttig vond. Het is onze bedoeling om in de toekomst doelgroepinzien mogelijk dit pakket nog verder uit te werken. Wij hopen dat jij een steentje wil bijdragen en even de tijd wil nemen om feedback te geven over het gebruik van het pakket. Je kan hiervoor het evaluatieformulier gebruiken en per post opsturen naar:

VORMEN vzw, Lange Gasthuisstraat 29, 2000 Antwerpen (of je kan het per e-mail verzenden naar: mensenrechteneducatie@vormen.org).

Je kan hierbij ook (indien je dat wenst) een samenvatting van de evaluatieformulieren van de deelnemers toevoegen. Zorg wel dat de informatie anoniem blijft!

Dank bij voorbaat!

Voor alle verdere informatie rond dit pakket of rond mensenrechteneducatie kan je terecht bij VORMEN vzw.

Stellingendoos

Ik vond het onderwerp van deze sessie saai.

Ik had al eerder iets gehoord over het thema dat in de sessie werd besproken.

Wij hadden zelf een grote inbreng in de sessie.

Iedereen kon zijn mening kwijt.

Ik vond het leuk om te discussiëren.

De sessie was voor mij te moeilijk.

De sessie heeft voor mij veel verduidelijkt.

De sessie duurde te lang.

De begeleider was altijd bereid om uitleg te geven.

Ik begreep vaak niet wat de bedoeling was.

Ik zou graag nog een sessie bijwonen.

Er was veel te veel lawaai in het lokaal.

Wij vormden een goede groep om over dit onderwerp te discussiëren.

Evaluatieformulier deelnemers

Zet een kruisje in de juiste kolom.

Stellingen	Akkoord	Niet akkoord
Ik vond het onderwerp van deze sessie saai.		
Ik had al eerder iets gehoord over het thema dat in de sessie werd besproken.		
Wij hadden zelf een grote inbreng in de sessie.		
Iedereen kon zijn mening kwijt.		
Ik vond het leuk om te discussiëren.		
De sessie was voor mij te moeilijk.		
De sessie heeft voor mij veel verduidelijkt.		
De sessie duurde te lang.		
De begeleider was altijd bereid om uitleg te geven.		
Ik begreep vaak niet wat de bedoeling was.		
Ik zou graag nog een sessie bijwonen.		
Er was veel te veel lawaai in het lokaal.		
Wij vormden een goede groep om over dit onderwerp te discussiëren.		

Dank je!

Evaluatieformulier voor de organisatie

Naam:

Organisatie:

Jouw adres:

Hoe kwam je in het bezit van dit pakket.

In welke context en in welke situatie heb je dit pakket gebruikt?

Welke sessies heb je gebruikt?

Welke sessie vond je het meest bruikbaar en waarom?

Welke sessies vond je het minst bruikbaar en waarom?

Vond je het pakket bruikbaar voor de doelgroep waarmee je samenwerkte?

Vond je het empowerment aspect terug in het pakket?

Waren de oefening te moeilijk voor de doelgroep?

Zou je het pakket nog gebruiken in de toekomst? Waarom wel? waarom niet?

Zou je het pakket aanbevelen aan andere organisaties? Welke?
Heb je enkele algemene opmerkingen voor het herzien van het pakket?
Heb je meer specifieke aanbevelingen?

Nog opmerkingen?

Bedankt voor je bijdrage!

Stuur dit document naar
VORMEN vzw
Lange Gasthuisstraat 20
Antwerpen

Of naar: mensenrechteneducatie@vormen.org

Bronnen en links

Hieronder worden enkele bronnen vermeld die gehanteerd werden bij de opstelling van dit educatief pakket.

Empowerment

Verzaal, H. (2002). Empowerment in de jeugdzorg. Onderzoek naar empowermentbevorderend gedrag van hulpverleners. Amsterdam: UvA.

Delahaij R. (2004). Empowermentmethoden bij allochtone jongeren. Bekeken 20 april 2005 op <http://www.forum.nl/pdf/empowerment.pdf>

Bouverne-De Bie, M. (2004). Sociale agogiek. Gent : Academia press

Van Regenmortel, T. Maatzorg: een krachtgerichte psychologische kijk op armoede

Pierre Claude, R. Methodologies for human rights education. Bekeken op 25 April 2005 op <http://www.pdhre.org/materials/methodologies.html>

Mensenrechteneducatie en mensenrechten

<http://www.unhchr.ch/education/main.htm>: Site van de Verenigde Naties rond mensenrechteneducatie.

<http://www.ohchr.org/english/>: Site van de Verenigde naties rond mensenrechten.

http://www.hom.nl/overhom_algemeen.php: Humanistisch Overleg Mensenrechten (Nederland)

<http://www.aivl.be/>: Amnesty International Vlaanderen

<http://www.hrea.org/>: Human Rights Education Associates

<http://www.cmo.nl/pmre/?Welkom>: Platform Mensenrechteneducatie

www.pdhre.org: People's Movement for Human Rights Education; een site rond mensenrechten voor sociale en economische transformatie.

Didactische werkvormen

www.vormen.org: website van VORMEN vzw; Vlaamse Organisatie Voor Mensenrechteneducatie

Links naar handleidingen die werden gebruikt bij de samenstelling van de sessies.

<http://www.vormen.org/DertigArtikelen/index.htm>: Een 7-tal workshops ter kennismaking met de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, met alle materiaal (illustraties, kaartjes, teksten...) dat ervoor nodig is.

<http://www.vormen.org/Kompas/index.html>: Handleiding voor mensenrechteneducatie met jongeren. Vertaling van *COMPASS, A Manual on Human Rights Education with Young People*.

<http://www.pdhre.org/materials/learning.html#foreword>: Een empowerend mensenrechtenpakket in het Engels, opgesteld door de Filippijnse organisatie PROCESS.

<http://www.unhchr.ch/html/menu6/2/abc.htm>: ABC, teaching human rights. Praktische activiteiten voor lager en secundair onderwijs.

<http://www.vormen.org/EersteStappen/index.htm>: Eerste stappen in mensenrechteneducatie.

Andere

www.ond.vlaanderen.be: Info en diensten met betrekking tot het domein Onderwijs en Vorming van de Vlaamse gemeenschap.

www.Ingent.be: Intercultureel Netwerk Gent wil bijdragen tot een volwaardige positie van etnisch-culturele minderheden in Gent, op alle maatschappelijke domeinen, en tot de realisatie van een multiculturele samenleving. Verdedigen van de rechten van de mens en uitingen van racisme en vreemdelingenhaat bestrijden.